

KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET FOLYÓIRATA

2005. JÚNIUS

10/3

TARTALOM

PÁRBESZÉD A VIDÉKÉRT

- Civil mozgalom az új vidékpolitikai alapelvek meghatározásáért (Összeállította: Cserháti Ferenc) 1
A „Párbeszéd a vidékért” mozgalom kormányval kötött megállapodása és a munkabizottságok összefoglalója 3

KULTÚRA – KÖZIGAZGATÁS – TERÜLETFEJLESZTÉS

- Dr. Novák Nóra: A közigazgatás területi rendszerének átalakítása 11
Cserháti Ferenc: A területfejlesztés intézményrendszerének vertikális felépítése 13
Rajnai Gábor: Kultúra a helyi és térségi fejlesztésben 19

ÜZENŐ

- Dr. G. Fekete Éva: Kultúra és területfejlesztés 21

INTERJÚ

- Beszélgetés Borbáth Erikával, a Magyar Művelődési Intézet főigazgatójával a vidékfejlesztésről és a regionális irodákról (Mátyus Aliz) 25

KITEKINTŐ

- Dr. Vass György: Tizennöt esztendősek a helyi önkormányzatok 27

RÉGIÓ – KISTÉRSÉG

- Horváth György: A régió és a civilek 31
Török József: Régiós konferencia Mórahalmon 32
Simon Márta: AVEC: Térségi örökségvédelem. Helyi értékek a fejlődés mozgatórugói 33
Gábor Klára: A komáromi Csokonai Művelődési központ projekt terve a kistérségi közművelődési feladatellátás megkezdésére 34

VISEGRÁDI NÉGYEK

- Beszélgetés A modernizmus kezdetei Közép-Európa építészetében. Lengyel, cseh, szlovák és magyar építészeti írások a 19-20. század fordulójáról c. könyvről 37

KÖNYV- ÉS CD-AJÁNLÁS

- Liget szépe. Ökológiai olvasókönyv (Andrássy Mária) 40
Egy CD születése: Tisza szélén lakom... Népzene a Bodroghözéből (Darmos István) 41

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

5. Budakalászi Találkozó és Az 5. Kárpát-medencei Kisebbségi Magyar Közművelődési Civil Szervezetek Fórumának Zárónyilatkozata 42
Együtt – Szlovén-magyar amatőrművészeti gálaest (Tóth Zsóka) 42
A „Penyigei kilenc kislány” Országos balladamonddó verseny Penyigén (Tóth Zsóka) 43

FELHÍVÁS – Helyi Demokrácia Hírlevél 2005/1 10

SZERZŐINK 24

A Szín – Közösségi Művelődés a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával jelenik meg.

SZÍN – KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

10/3 – 2005. június

SZÍN – KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS. A Magyar Művelődési Intézet folyóirata. Megjelenik kéthavonta.

Szerkesztőbizottság elnöke: FÖLDIÁK ANDRÁS.

Tagjai: Egyed Albert, Komjáti Gabriella, Péterfi Ferenc, Szöllösi Eszter, Tóth Erzsébet, Tóth Zsuzsanna.

Főszerkesztő: MÁTYUS ALIZ.

Kiadja a Magyar Művelődési Intézet. Felelős kiadó: BORBÁTH ERIKA.

A szerkesztőség címe: 1011 Budapest, Corvin tér 8.

Szerkesztőségi titkár: Szeder Erika. Tel: 225-60-07, e-mail: szedere@mmi.hu

Postacím: 1251 Budapest, Pf. 101. Tel: 201-5053. Fax: 201-5764.

E-mail: kalmarj@mmi.hu, matyus.alice@chello.hu

A lapot Szűts Eszter festőművész tervezte.

E számunkat Pálincás Bence György, a Képző és Iparművészeti Szakközépiskola tanulójának rajzaival illusztráltuk.

Készült a Somogy-Print Bt. Nyomdaüzemében. 1165 Budapest, Flangulat u. 4.

ISSN 1416-6925

PÁRBESZÉD A VIDÉKÉRT

Civil mozgalom az új vidékpolitikai alapelvek meghatározásáért

Az ez év tavaszán létrejött civil kezdeményezés és fórum célja, hogy számba vegye a magyar vidék fejlesztési lehetőségeit a tudomány szakemberei, a civil szervezetek munkatársai és a kormányzat szereplőinek bevonásával. A párbeszéd célja olyan új vidékpolitikai célok megfogalmazása, amely egy társadalmi szerződés keretében, ez év őszén az országgyűlés által tárgyalandó ún. Charta a vidékért dokumentumban öltene testet.

Glatz Ferenc akadémikus 2005. március 4-én a Parlamentben megtartott holland-magyar vidékfejlesztési konferencián meghirdette a Párbeszéd a vidékért mozgalmat.

A felhívásban az alábbi kulcsterületek fejlesztésével, fejlődésével kapcsolatos igényt fogalmazta meg:

1. Foglalkoztatás, foglalkoztatottság
2. Egészségügy, szociális ellátás
3. Oktatás, művelődés
4. Gazdaság
5. Természeti és környezeti értékek védelme
6. Infrastruktúra

A mozgalom fő célkitűzéseit a következőkben jelölte meg:

1. Informatika kínálta lehetőségek kiaknázása a falu versenyképességének növelése érdekében.
2. Csökkenteni a falu és város közt fellelhető különbségeket.
3. Megőrizni és továbbörökíteni a magyar vidék kulturális, társadalmi és környezeti értékeit.

Mindezen célok elérése érdekében a fejlesztési elképzelések minél szélesebb körben történő megvitatására kérte fel a civil társadalom és a politikai elit tagjait, azzal a céllal, hogy egy széles társadalmi összefogáson alapuló új vidékpolitikai elvek mentén megfogalmazott társadalmi szerződés, az ún. **Charta a vidékért** dokumentum és cselekvési terv jöjjön létre, mely megfelelő inputokat tud szolgáltatni az Európai Unió költségvetésének következő (2007-2013) időszakára készülő II. Nemzeti Fejlesztési Tervhez.

A Kormány partnerként vesz részt ebben a folyamatban, és kiemelt területként kezeli a vidékfejlesztést, jelzi ezt a Miniszterelnök által vezetett Vidékpolitikai Kabinet megalakulása is, melynek titkársági feladatait a területpolitika kormányzati koordinációjáért felelős politikai államtitkár végzi.

Az újonnan létrejött kormányzati fórumok és tisztségek azt jelzik, hogy a kormányzat kiemelt fontosságú területként kezeli a terület- és vidékpolitika aktuális kérdéseit.

A Párbeszéd a vidékért Programtanácsának alakuló ülése 2005. március 11-én volt, ahol Glatz Ferenc akadémikus vezetésével megalakult a 33 tagú testület. A testület egy-egy tagjának vezetésével 6 munkacsoport jött létre, melyek a következők:

1. **Intézményrendszer és finanszírozás;** munkacsoport vezető: Rechnitzer János
2. **A vidék gazdasága;** munkacsoport vezető: Bedő Zoltán
3. **Táj- és környezetgazdálkodás;** munkacsoport vezető: Németh Tamás
4. **Infrastruktúra;** munkacsoport vezető: Csatári Bálint
5. **A vidéki társadalom;** munkacsoport vezető: Kovács Katalin
6. **Helyi önszerveződés;** munkacsoport vezető: G. Fekete Éva

2005. március 24-ére elkészültek a munkacsoportok vitaanyagai, melyeket szétküldtek a regisztrált résztvevőknek, és munkacsoportonként egy-egy vidéki helyszínen vitanapot rendeztek. Az így kialakult anyagok 2005. május első felében széleskörű egyeztetésre kerültek az ország különböző helyszínein – az önkormányzati és civil vezetők, azok munkatársai, valamint az országgyűlési képviselők részvételével.

Az alábbiakban összegezzük a munkacsoportokban kialakult téziseket

1. munkacsoport: Intézményrendszer, finanszírozás

Célok és szükséges intézkedések

A.) Intézményrendszer

1. Új Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT II) készítése 2007-2013. időszakra;
2. A hazai tervezési rendszerben egyértelművé kell tenni a tervtípusok egymáshoz való viszonyát (tervtörvény);
3. A már futó (2004-2006), kiemelten kezelt területfejlesztési programokban kapjon az eddigénél is nagyobb prioritást a vidékfejlesztés;
4. A 2007-2013. időszakra vonatkozóan felül kell vizsgálni a már elfogadott vidékfejlesztési koncepciókat, terveket, programokat;
5. 2007-től a tervszerződés rendszer bevezetése garantálhatná a főbb vidékfejlesztési célkitűzések megvalósítását;
6. A vidékfejlesztés nem agráriumot érintő fejlesztési tevékenységeit át kell irányítani a terület- és regionális fejlesztésért felelős tárcához;
7. A Regionális Fejlesztési Tanácsok ügynökségei legyenek a befogadói a vidékfejlesztés területi szakembereinek;
8. Kistérségi szinten az állam által fenntartott fejlesztési ügynökségek egységes szervezetében integrálódjanak a vidékfejlesztési szakemberek;
9. A vidékfejlesztés szakma, ezért felsőfokú végzettségű szakemberek végezzék a vidékfejlesztést, akiknek a továbbképzése folyamatos;
10. Erősödjön meg a témára szakosodott kutató és elemző intézmény(rendszer).

B.) finanszírozás

1. A vidékfejlesztés alapvetően és döntően az Európai Unió támogatásából táplálkozhat a 2007-2013. időszakban;
2. Jelenjenek meg olyan pályázati célok, amiket a vidéki térségekben is alkalmazni lehet, vagy csak a vidéki térségekre lehet alkalmazni;
3. Támogatni kell azokat a helyi (lokális) fejlesztéseket, melyek az önszerveződésre, az alulról építkezésre, a szereplők minél szélesebb körének részvételére épülnek;
4. A vidéki térségekbe „fejlesztési normatíva” kerüljön bevezetésre (népesség arányosan), amelyet a kistérségi fejlesztési tanácsok kezelnek;
5. Egyértelműen jelenjenek meg a vidéki térségekhez köthető programok, célok;
6. A vidéki térségekben innovatív, a helyi/térségi erőforrásokra épülő gazdasági (non food) tevékenységeket folytató szervezetek kapjanak tartós adómérséklést;

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

7. Kerüljön kidolgozásra kis- és közép vállalkozók speciális hitelrendszere;

8. Erősödjön meg a takarékszövetkezetek bázisán a vidék-bank hálózat;

9. A helyi iparüzési adó bizonyos százaléknak a kistérségi fejlesztési tanácshoz való rendelése lehetőséget biztosítana a kistérségi szintű pályázatok saját forrásainak, önrészeinek biztosításához;

10. A vidéki térségek önkormányzatnál - döntően a több-célú kistérségi társulásokban szerződődöttéknél - emelkedjen a szociális és oktatási intézmények fenntartásához kapcsolódó normatíva. A vidéki térségekben differenciált - magasabb - önkormányzati intézményi támogatási normatívát kell alkalmazni, különösen a közszolgáltatásoknál;

2. munkacsoport: A vidék gazdaságának jövőképe Célok és szükséges intézkedések

1. A konkrét intézkedések a kistérségek eltérő adottságaira, különböző kitérésre lehetőségeire alapoznak. A vidék eltartó képességének kulcsa a munkára való nevelés, a munkahely-teremtés. Az agrárfoglalkoztatás megőrzése és a legális foglalkoztatás növelése érdekében célszerű egy kedvezményes társadalombiztosítási-díjrendszer bevezetése;

2. Az érintett régiókban, illetve kistérségekben *oldani kell a fizikai elzártságot*. A falusi lakosság megtartása mellett ugyanakkor sok esetben elkerülhetetlen a *mobilitást* is lehetővé tenni;

3. A pozitív tapasztalatok alapján - az infrastruktúra-fejlesztéssel összehangoltan - támogatni szükséges az ipari parkok létesítését, ösztönözni a helyi ipar és a szolgáltatások fejlődését;

4. *Szelektív fejlesztési programra*, a stratégiai pontokon határozottabb előrelépésre van szükség az agrárgazdaság fejlesztése terén (állattenyésztés, kertészeti kultúra, halászat, hungariku-mok, valamint tájjellegű termékek fejlesztése). Az *erdők meghatározó szerepet játszanak az ország környezeti állapotában, felértékelődött a környezetbarát faanyag, és kiemelkedő szerepe lesz a megújítható energia alapanyag hasznosítása terén*. Intézkedéseket kell hozni az erdő- és *termőföld védelmére, a vízgazdálkodásra, az öntözési rendszer fejlesztésére*. Ki kell használni az *agrár-környezetvédelmi programok* és a kedvezőtlen adottságú területek támogatási rendszereinek ökológiai és pénzügyi lehetőségeit;

5. A vidéki vendéglátás, a falusi turizmus és a tágabban értelmezhető kulturális élet gazdasági lehetőségeinek hangsúlyosabb kiaknázásának feltételeit kell megteremteni;

6. Kormányzati szinten nagyobb összhangot kell kialakítani az agrár-vidékfejlesztési programok és a vidéki térségeket érintő területfejlesztési programok között;

7. Meg kell teremteni az *agrárgazgatás, -kutatás, -oktatás, s az alapvető szolgáltatások (vizsgálatok, mérések, ellenőrzések stb.) európai színvonalú regionális működésének feltételeit*. Erősíteni szükséges a felnőttoktatás, az átképzés és a továbbképzés intézményi rendszerét;

8. A vidék gazdaságának felpezsdítésére, s különösen a legelmaradottabb kistérségek fokozatos felzárkóztatására összehangolt és *markáns pénzügyi eszközrendszer* kialakítása szükséges. Az adórendszert, az adóstruktúra átalakítását, az adókedvezményeket a vidéki gazdaság felzárkózása szolgálatába kell állítani. A szociális ellátórendszereket, a lakásépítési kedvezményeket szintén olyan irányba ajánlatos módosítani, hogy a helyben

maradásra, a helyi vagyon megőrzésére, ne pedig tőke kivonásra ösztönözzenek.

3. munkacsoport: Vidéki táj, térség és természeti környezet Célok és szükséges intézkedések

1. A vidékpolitika célja az élhető vidéki táj megteremtése és fenntartása, az elvándorlás mérséklése, a táj speciális arculatának, termelőképességének és szolgáltatásainak megőrzése érdekében;

2. A vidéki népesség megtartásában a fenntartható, az élhető település nyújthat megoldást;

3. A vidékpolitikában a *jogszabályi háttér* is újszerű megközelítést igényel;

4. Szembe kell nézni a *klimaváltozás* vidéket érintő hatásival és meg kell fogalmazni a megfelelő válaszokat;

5. Szükség van a *vidék tevékenységi szerkezetének átalakítására*. Ebben minden olyan termelő, szolgáltató tevékenység számításba jöhet, amely nem károsítja a *talajokat*, a felszíni és a felszín alatti *vizeket*, nem szennyezi a *levegőt* és védi a *biodiverzitást, a táj esztétikai értékeit*;

7. A vidék *környezetfenntartó* tevékenységi feladatkörének létrehozása;

8. A megújuló energia előállítás felkarolása;

9. Erdőtelepítés, -felújítás, zöldfelületek növelése.

4. munkacsoport: A vidék infrastruktúrája Célok és szükséges intézkedések

1. A vidéki térségi szintű közötti (tömegközlekedési) elérhetőség jobbítása, a vasút megtartása, fejlesztése, a város-falu kapcsolatok javításához, kiteljesítéshez szükséges hálózati infrastrukturális elemek fejlesztése;

2. Az épülő autópálya-hálózatra „rácsatlakozó” vidéki úthálózat-rekonstrukció és mezőgazdasági útépités;

3. Környezeti infrastruktúra fejlesztés (pl. csatornázás);

4. Gondos és alapos területi mérlegelések, helyi társadalmi egyeztetések után meg kell határozni a minimális lokális human infrastruktúrát (oktatás, egészségügy, szociális ellátás stb.);

5. Alapvető szerepet kell kapnia a még vidéken élő, de még inkább az oda visszatérő értelmiségnek;

6. A vidéki közösségek lehetséges rehabilitációjának feltétele lehet a közösségi és teleházak számának növelése, valamint azok „hálózatos” működése.

5. munkacsoport: A vidék társadalmi Célok és szükséges intézkedések

1. Meglehetősen nagy biztonsággal körülhatárolhatóak azok a nem egyszerűen hátrányos helyzetű, hanem szegregáció sújtotta térségek, amelyekre integrált, de legalább koordinált célprogramokat kell kidolgozni és megvalósítani;

2. Meg kell határozni az alapvető ellátási formáknak azt a körét (pl. közoktatási, egészségügyi intézmények), amelyeket ki kell venni a pályázati rendszerekből, mert a legrászorultabbak nem tudnak megjelenni a pályázati rendszerekben.

6. munkacsoport: A magyar vidék önszerveződő és érdekérvényesítő képessége

Célok és szükséges intézkedések

1. A vidékről alkotott kép megváltozása, a vidékfejlesztés szociális megközelítése helyett a vidék értékeinek társadalmi és

gazdasági elismerésére alapozott, a vidéken élők számára perspektívát nyújtó paradigmaváltás;

2. A mindennapok együttműködéseket gátló és az érdekérvényesítésben esélyegyenlőtlenséget teremtő átpolitizáltságnak megszüntetése, ezzel szemben a szakmaiság és a civil kurázi térnyerése;

3. A vidéki önszerveződés struktúráinak stabilizálódása, hatékonyságuk növelése;

4. Az önszerveződésre jelenleg nem vagy csak gyengén képes települési közösségek esetén külső beavatkozásokkal a helyi cselekvőképesség motiválása és erősítése.

A program társadalmi egyeztetése 2005. május 30-ával lezárult, a civilek nevében Galtz Ferenc akadémikus átadja a kormánynak a Charta tervezetét. Gyurcsány Ferenc miniszterelnök ígérete, hogy a Chartát az Országgyűlés őszi ülészsaka elé terjesztik.

Összeállította: Cserháti Ferenc

A „PÁRBESZÉD A VIDÉKÉRT” MOZGALOM KORMÁNNYAL KÖTÖTT MEGÁLLAPODÁSA

Megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya és a civil szféra között a „Párbeszéd a Vidékért” elnevezésű ösztársadalmi program megvalósításáról

A megállapodás előzményeként deklaráljuk, hogy 2005. március 4-én Glatz Ferenc akadémikus, a Földhasználati és Vízgazdálkodási Nemzeti Stratégiai Bizottság elnöke felhívással fordult a civil szervezetekhez, politikusokhoz, kutatókhoz, önkormányzati tisztviselőkhöz: induljon párbeszéd a vidék, illetve falvak fejlesztése érdekében („Párbeszéd a Vidékért”).

2005. március 7-én a Parlamentben Gyurcsány Ferenc miniszterelnök támogatásáról biztosította a kezdeményezést.

A felhívást elfogadó civil szervezetek, tudósok és szakértők ezt követően határozták el, hogy ösztársadalmi párbeszédet kezdeményeznek a vidék és falvaink jövőjéről.

Ezért a jelen megállapodást aláírók munkacsoportba tömörültek és előkészítették a megállapodást a magyar kormány és a magyarországi civil szféra között.

A megállapodás célja:

Egy olyan társadalmi konszenzuson alapuló dokumentum megalkotása (Charta a Magyar Vidékért és Faluért), amely 2013-ig jelentősen befolyásolja a mindenkori kormány vidékpolitikáját és nemzeti fejlesztési terveit, szem előtt tartva ezzel a vidéki népesség életminőségének javítását, a vidék népességmegtartó erejének növelését és a természeti környezet védelmét.

Ezzel a megállapodással az aláírók kinyilvánítják, hogy kiemelt ösztársadalmi feladatnak tartják, s egyben hisznek abban: a vidék megújulhat a 21. század követelményei szerint.

1. A civil és a kormányzati oldal egyetért abban, hogy az európai politikai közbeszédben az egyik állandó téma a "közélet" körének kibővítése, a politikai pártok mellett a civil szervezetekben való állampolgári aktivitás és együttgondolkodás újrakezdése. Ezt a törekvést fogalmazza meg az Európai Unió is, amikor a közösségi intézmények építkezésében a szubsidiaritást nevezi meg alapelvként.

2. A megállapodó felek egyetértenek abban, hogy a magyarországi politizálásnak a jövőben csak hasznára válhat - függetlenül attól, hogy milyen pártkoalíció van kormányon -, ha biztosítja a civilek beleszólását a közügyek intézésébe, és hogyha a civil kezdeményezések javaslatainak megvalósíthatóságát megvizsgálja és a kivitelezésbe is bevonja szervezeteiket.

3. A "Párbeszéd a Vidékért" az újszerű európai politizálási gyakorlat része, amely azt célozza, hogy egy asztalhoz ültesse a vidéken és a falvakban élő helyi lakosokat, a vidéki Magyaror-

szág képviselőit, a természeti környezet fenntartásán munkálkodókat, a szakértőket és a politikusokat.

4. A megállapodó felek a társadalmi konszenzushoz vezető munka során a kutatói-szakértői állásfoglalásokat szembesítik az állampolgárokat közvetlenül képviselő önkormányzati képviselőkkel, civil szervezetekkel, majd a munka folytatásaként döntés-előkészítő javaslatokat fogalmaznak meg a kormányzati vidékpolitika és vidékfejlesztési stratégia számára.

5. A kormány vállalja, hogy a „Párbeszéd a Vidékért” program felvetéseit, következtetéseit és szakmai eredményeit bemutatja és szakmai vitára bocsátja a parlamenti pártok szakértői számára.

6. A párbeszéd eredménye a „Charta a Magyar Vidékért és Faluért” szövegének megfogalmazása, és egy olyan országgyűlési határozat vagy törvény megalkotása, amely kötelező alapelveteket ír elő a kormányok számára a vidékpolitika finanszírozásában és a preferenciák megállapításában.

7. A felek megállapodnak, hogy mindent elkövetnek azért, hogy a Charta megszülethessen 2005. június 15-ig, hogy az abban foglaltakat már a 2006. évi költségvetési tárgyalásokon érvényesíteni lehessen. Továbbá az eredményeket érvényesíteni lehessen a 2007-2013 közötti magyarországi Nemzeti Fejlesztési Tervben is.

8. A kormány vállalja, hogy kommunikációs lehetőségeivel segíti a „Párbeszéd a Vidékért” program iránti ösztársadalmi érdeklődés és elkötelezettség kibontakozását.

9. Az aláíró civil szervezetek vállalják, hogy a „Párbeszéd a Vidékért” civil szervezeti fórum hármas funkciót lát el munkája során:

- javaslattevő
- konzultatív
- műhely

Azaz: javaslatokat készít elő viták eredményeként, emellett készen áll arra, hogy a kormány kikérje a fórum véleményét akár az elkészített Országos Területfejlesztési Konceptióról vagy a Regionális Operatív Programról, illetve a működését megkezdő Vidékpolitikai Kabinet egyes intézkedéseiről. Remélhető, hogy a fórumokon a kutatók, valamint az önkormányzati vezetők eszmecseréje tudományos, illetve közéleti műhelyé formálják a munkaközösségeket. A kormány tisztviselői a különböző munkabizottságok üléseire megfigyelőként, illetve szakértőként kapnak meghívást.

10. A kormány vállalja, hogy a vidékpolitikát érintő és formáló tárcák politikusai és szakértői a párbeszédben a civilek által kezdeményezett témák megvitatásában tevékenyen vesznek részt.

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

11. Az aláíró civil szervezetek vállalják a "Párbeszéd a Vidékért" program alábbi négy albizottságának felállítását és működtetését:

- a településpolitika (igazgatás, intézmények, finanszírozás) munkahelyteremtés és termelés (mezőgazdaság – ezen belül élelmiszertermelés és környezetgazdálkodás; helyi ipar és szolgáltatás)
- infrastruktúra (utak, informatika, lakás, közüzemi és egyéb szolgáltatások)
- életminőség (oktatás, közművelődés, kultúra, esélyegyenlőség, helyi közösségek fejlesztése, szociális feladatok)

12. A "Párbeszéd a Vidékért" program résztvevői a program tematikáját és a munkacsoportok összetételét közösen határozzák meg.

13. A megállapodó felek egyetértenek abban, hogy törekedni kell a világi és egyházi civil szervezetek és szakértők minél szélesebb körének megmozgatására, és törekedni kell arra is, hogy már a viták folyamán a különböző pártállású önkormányzati politikusok is aktívan képviseljék álláspontjukat.

14. A felek megállapodnak abban, hogy a programnak a viták megindulásának napjától nyilvánosságot biztosítanak a társadalom egésze számára, így nem a véleménynyilvánítások forrását, hanem a tartalmukat tartják szem előtt, és a program tel-

jes időtartama alatt biztosítják a vitákba való bekapcsolódást.

15. A felek megállapodnak, hogy a következő ütemtervet fogadják el:

- *Március 31-ig* a fórum rögzíti a munkacsoportok tematikáját, a viták ütemtervét és a szervezeti felépítést.

- *Április 30-ig* az egyes szekciókban folynak a viták (meghívtas alapon lehetőleg vidéki településeken).

- *Május 7.* Elkészül az összesítő tanulmány és cselekvési program-javaslat.

- *Június 15.* A politikai egyeztetés (szakértőkkel, illetve a politikai pártok között) befejeződik. Ezzel a "Charta a Magyar Vidékért és Faluért" végleges szövege elkészül, és megjelenik a magyar közélet nyilvánossága előtt.

- *Augusztus 20.* Elkészül az országgyűlési határozat vagy törvény-előterjesztés szövege. Aláírásra előkészített formába kerül a 2013-ig a mindenkori kormányt kötelező és a nemzet jövőjének jelentős részét érintő Társadalmi Szerződés.

Budapest 2005. március 13.

A megállapodást megkötötték:

Gyurcsány Ferenc a kormány

és Glatz Ferenc akadémikus a civilek nevében.

A MUNKABIZOTTSÁGOK ÖSSZEFOGLALÓJA

1. munkacsoport

Intézményrendszer, finanszírozás

Vezető: Rechnitzer János

Az EU-hoz való csatlakozási kérelmünk, majd a belépéshez vezető csatlakozási folyamat eredményeképpen létrejötték a vidékfejlesztés intézményrendszerének legfontosabb elemei. Létrejött a vidékfejlesztés vertikális fejlesztési hálózata, amelyben egy minisztériumi főosztályhoz rendeltén megalakultak régióként a regionális vidékfejlesztési irodák (REVI), és vidékfejlesztési kistérségenként felállításra került egy megbízotti hálózat (ún. vidékfejlesztési menedzser) (2005. februárig).

A területfejlesztés és vidékfejlesztési intézményrendszer megosztott. Az agrárágazat nem tudta kezelni a vidéki népesség szociális, foglalkoztatási, település, területfejlesztési nehézségeket és a gazdaság megújítási igényeit.

A vidékfejlesztés koordinatív, sokszereplős tevékenység, ezért, valamint a nemzetközi tapasztalatok, valamint az eddigi hazai kezdeményezések alapján a terület- és vidékfejlesztés együttműködését, és a két szakterület intézményi egybekapcsolását javasoljuk.

Az intézményrendszernek átláthatónak, stabilnak, az alulról jövő kezdeményezések, befogadjának kell lenni.

Célok és szükséges intézkedések

1. Új Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT II) és új Agrár és Vidékfejlesztési Operatív Program 2 (AVOP 2) készítése 2007-2013. időszakra.

2. A hazai tervezési rendszerben egyértelművé kell tenni a tervtípusok egymáshoz való viszonyát (tervtörvény), s ezekben pontosan meg kell határozni a fenti dokumentumok érvényességét.

3. A már futó (2004-2006) kiemelten kezelt területfejlesztési programokban kapjon az eddigienél is nagyobb prioritást a vidékfejlesztés.

4. A 2007-2013. időszakra vonatkozóan felül kell vizsgálni, aktualizálni és egységes szerkezetben megjeleníteni a már elfogadott vidékfejlesztési koncepciókat, terveket, programokat.

5. 2007-től a tervszerződés rendszer bevezetése garantálhatná a főbb vidékfejlesztési célkitűzéseik megvalósítását.

6. A vidékfejlesztés nem agráriumot érintő fejlesztési tevékenységeit át kell irányítani a terület- és regionális fejlesztésért felelős tárcához, úgy, hogy mind regionális, mind kistérségi szinten egy fejlesztési szervezet legyen felelős a kitűzött célok és feladatok megvalósításáért.

7. A Regionális Fejlesztési Tanácsok ügynökségei legyenek a befogadói a vidékfejlesztés területi szakembereinek.

8. A kistérségi szinten az állam által fenntartott fejlesztési ügynökségek egységes szervezetében integrálódjanak a vidékfejlesztési szakemberek.

9. A vidékfejlesztés szakma, ezért felsőfokú végzettségű szakemberek végezzék a vidékfejlesztést, akiknek a továbbképzése folyamatos.

10. Erősödjön meg a témára szakosodott kutató és elemző intézményrendszer, teremtsék meg annak működését biztosító anyagi bázis.

11. A médiákon és más eszközökön keresztül be kell mutatni a sikeres kezdeményezéseket.

A finanszírozás

A vidékfejlesztés pénzügyi forrásainak feltárása és szakszerű meghatározása szinte lehetetlen. Kormányzati alapokból juta-

– El kell érni, hogy az alapfokú oktatásból kilépők elfogadják az egész életen át tartó tanulást mint a tartós boldogulás garanciáját, intézményi és támogatási oldalon pedig meg kell teremteni az iskolán kívüli (ifjú- és felnőttképzés, továbbá a formális képzési rendszereken kívül eső önképzés feltételeit, differenciáltan, célcsoportokra szabottan, nagy teret engedve az innovációknak.

– Lazítani kell a jogszabályi feltételeken, amelyek nem kedveznek az iskolarendszeren kívüli képzési formáknak.

3. 3. Ösztöndíj- és gyakornoki programok

– Olyan ösztöndíjprogramok meghirdetésére van szükség, amelyek legalább az egyéni kitörés lehetőségét biztosítják az erre képes, hátrányos helyzetű fiatalok számára, miközben húzóerőt jelentenek, mintát mutatnak a következő generációknak is. (Pl. roma tanítók, óvoda-pedagógusok felsőfokú tanulmányait támogató ösztöndíjak.) A kitörést a tanulás, a képzettség kell, hogy biztosítsa, s lehetőleg úgy, hogy ez ne jelentse a vidék elhagyását.

– Miközben egyre magasabb az elhelyezkedni nem tudó fiatal diplomások száma, vidéken, hiányoznak azok a szakemberek, akik hasznosan tevékenykedhetnek például a többfunkciós intézmények egyes feladatainak ellátásában (teleházak működtetése, mozgókönyvtárosi feladatok, rendezvényszervezés stb.). A

diplomás fiataloknak a kistelepüléseken történő néhány éves feladatvállalását egy, akár a munkaügyi ellátórendszeren belül működő gyakornoki rendszerrel kell lehetővé tenni.

– Ösztönözni kell az értelmiség vidéki munkavállalását (pl. a vidék hátrányait ellensúlyozó állami, többéves, differenciált ösztöndíjrendszerrel).

3. 4. Szociális ellátás, egészségvédelem

– Az aprófalvas, hátrányos helyzetű vidékeken tömeges problémát jelent a körzeti orvosi állások betöltetlensége; ösztönző programot kell kidolgozni a kevés „kártyapénzt” hozó álláshelyek betöltésére.

– Mind a szociális, mind az egészségügyi ellátás vonatkozásában meg kell teremteni a szociális vállalkozások keretében történő feladatellátás feltételeit. (A többcélú kistérségi szabályozás ebben a szférában is visszalépést hozott, a civil szervezetek pozíciói nemhogy erősödtek volna, de nagymértékben gyengültek.)

– Éltetni és fejleszteni kell a bevált szociális ellátási, támogatási formákat (falugondnoki szolgálatok, szociális földprogram).

– Biztosítani kell a komplex, szociális felzárkóztató programok kidolgozásának és megvalósításának lehetőségét.

6. munkacsoport

A magyar vidék önszerveződő és érdekérvényesítő képessége

Munkacsoport-vezető: G. Fekete Éva

I. Helyzetkép

Abban, hogy a vidék a rendszerváltás vesztesévé vált és a kívánt változások nem vagy csak korlátozottan tudnak elindulni, a vidéki társadalom gyenge önszerveződő és érdekérvényesítő képessége meghatározó szerepet játszik. A rendszerváltás nem ellensúlyozta az államszocialista időszak társadalmi és gazdasági folyamatainak a vidéki társadalom legtradicionálisabb eleme, a család széteséséhez, a civil kurázi háttérbe szorulásához, a települési önkormányzás technikáinak elfeledéséhez és a vidéki érdekérvényesítés fórumainak és kultúrájának felszámolásához vezető hatásait. Sőt a rendszerváltás 15 éve alatt újabb gyengítő tényezők is megjelentek. Így pl. a képzett fiatalok elvándorlása, a munkanélküliség és a városi életforma térhódításával együtt a devianciák növekedése, bizalmatlanság, a települési önkormányzatok anyagi ellehetetlenülése, a fejlesztések következtelen, időben rapszodikus biztosítása és legfőképp az ország pártpolitikai érdekek mentén történő megosztása mind a vidék önszerveződő és érdekérvényesítő képességét gyengítették.

Ezeknek tulajdonítható a leginkább rászoruló vidéki térségek pályázati aktivitásának gyengése, az innovációk terjedésének lassúsága, a vidéki érdekek szabályozási folyamatokban való figyelmen kívül hagyása.

II. Jövőkép

Alapvető cél a vidéken élők tisztességes megélhetése és komfortos életkörülményeinek biztonsága. Am a vidék problémáinak megoldásában a vidéken élők önszerveződő és érdekérvényesítő képességének lényeges javulása nélkül előbbre jutni nem lehet.

A családok, a helyi és kistérségi civil közösségek, a kisvállalkozások és az önkormányzatok együttműködésen alapuló cselekvő-

képessége a változások elindításában és az innovációk terjedésében, míg a vidékiek megyei, regionális, országos és nemzetközi szerveződései az érdekérvényesítésben játszanak meghatározó szerepet.

Kiépülnek az önszerveződés és az érdekérvényesítés struktúrái, és teljesül az önszerveződések három alapfeltétele:

– a vidéken élők akarják a változásokat és készek az azokban való cselekvő részvételre,

– tudják, hogy hogyan lehet ezeket a változásokat végig vinni, azaz rendelkeznek az ehhez szükséges tudással és információkkal,

– megerősítést és támogatást kapnak kívülről, azaz vannak tanácsadó hálózatok, pénzügyi támogató rendszerek, a törvényalkotás és a kormányzati szervek értik a vidék gondjait és segítik azok megoldását.

III. Specifikus célok

Az önszerveződő és érdekérvényesítő képesség javítása a vidékiek közösségeinek minden szintjét érintő, a politika, a szakma és a civil szerveződések együttműködésére épülő, folyamatos párbeszédben megvalósuló intézményfejlesztéssel és tanulással érhető el.

Ahhoz, hogy elérhessük a magyar vidék jövőképében szereplő állapotot, szükséges:

1. A vidékről alkotott kép megváltozása, a vidékfejlesztés szociális megközelítése helyett a vidék értékeinek társadalmi és gazdasági elismerésére alapozott, a vidéken élők számára perspektívát nyújtó paradigmaváltása.

2. A mindennapok együttműködéseket gátló és az érdekérvényesítésben esélyegyenlőtlenséget teremtő átpolitizáltságának megszüntetése, ezzel szemben a szakmaiság és a civil kurázi témyerése.

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

3. A vidéki önszerveződés strukturáinak stabilizálódása, hatékonyságuk növelése.

4. Az önszerveződésre jelenleg nem vagy csak gyengén képes települési közösségek esetén külső beavatkozásokkal a helyi cselekvőképesség motiválása és erősítése.

IV. Eszközök, javaslatok

1. *Szemléletformálás:* Médiakampány a vidék értékeinek, azok hasznosulásának és társadalmi szerepének, a vidéki élet előnyeinek és hátrányainak bemutatására.

2. *Önkormányzati reform:* Az önkormányzati rendszer településméretből adódó különbségeket figyelembe vevő, a szolgáltatások elérhetőségére, a tisztségviselők felkészültségére, a helyi demokrácia érvényesülésére figyelmet fordító átalakítása.

3. *Decentralizáció:* A vidékfejlesztési döntésekben a kistérségi szint politikaformáló és döntés-előkészítő szerepének növelése, a helyi önkormányzatok fejlesztésre és közösségi életre fordítható forrásainak normatív biztosítása, ezzel az önszerveződések mozgásterének növelése.

4. *Civil szervezetek megerősítése:* A vidék és ezen belül a vidékfejlesztés civil szervezeteinek politikai, szakmai, módszertani, információs megerősítése, térségi és regionális hálózatok, valamint szakmai szolgáltató bázisok kialakítása.

5. *Együttműködések ösztönzése és segítése, motiváció:* Regionális, országos és nemzetközi vidékfejlesztési partnerségek építéséhez információs és szervezési segítség nyújtása, a közösségfejlesztési technikák, a jó gyakorlatok terjesztése.

6. *Külső humánerőforrások bevétele:* képzett fiatalok alkalmazását és letelepedését ösztönző támogatási rendszer kidolgozása.

7. *Helyi fejlesztési szakemberek:* térségfejlesztési tanácsadó és menedzserhálózat működésének támogatása, a térségmenedzser mint szakma elismerése és szakképzési háttérének biztosítása.

8. *Közösségi infrastruktúra kiépítése:* Az érdekérvényesítéshez szükséges információkat minden településen elérhetővé kell tenni és biztosítani kell a közösségi lét bázisaként szolgáló többfunkciós épületet.

9. *Közösségi vállalkozások:* A hiányzó szolgáltatások ellátására, a foglalkoztatási gondok enyhítésére és a társadalmi tőke növelésére egyaránt képes közösségi vállalkozások mint módszer elterjesztése.

10. *Vidékutató hálózat:* A vidéken zajló folyamatok követését és a fejlesztési tervek megalapozását tudományos igényű végző hálózat kialakítása.

11. *Érdekérvényesítés fórumai:* A vidékfejlesztés önszerveződései számára a mindenkori kormányzattal való párbeszédre lehetőség adó fórum jogszabályban való biztosítása.

12. *Konfliktuskezelés:* A vidéken várható átalakulásokkal járó konfliktusokra az érintettek felkészítése, a káros következményeket mérséklő intézkedések megtétele.

13. *Nemzetközi megjelenés:* Az európai vidékfejlesztési mozgalmakba való bekapcsolódás támogatása és az európai fórumokon folyó munkáról folyamatos tájékoztatás.

Helyi Demokrácia Hírlevél 2005/1

Ez a Tocqueville Kutatóközpont hírlevele, amely a helyi politikával kapcsolatos elemzésekre hívja fel a figyelmet. A hírlevelet évente kb. 10-szer tervezzük kibocsátani, és a korábbi számok a www.helyidemokracia.hu oldalon lesznek elérhetőek.

Részletek a hírlevélből:

Publikációk

1. Nagy Csilla – Tamás Veronika: Helyi népszavazások Magyarországon

(Megjelent: Politikatudományi Szemle, 2004. 3. szám)

2. Soós Gábor – Bártfai Zsolt: Helyi demokrácia a megyei jogú városokban

(Megjelent: Politikatudományi Szemle, 2004. 3. szám)

3. Kákai László: Politikai kultúra és lokalitás

(Megjelent: Századvég, 2004. 3. szám)

4. Bocz János: Újraválasztott polgármesterek, avagy kiket és miért választanak meg ismét a szavazópolgárok?

(Megjelent: Századvég, 2004. 3. szám)

Kutatási programok

1. Felmérés a helyi képviseleti szervezetekről

A Tocqueville Kutatóközpont a Nemzeti Civil Alapprogram támogatásával felmérést folytat az önkormányzati képviselőtestületekben képviselőkkel rendelkező helyi pártok és társadalmi szervezetek körében. A kérdőív letölthető a www.helyidemokracia.hu webszájról. Mind a kutatási jelentés, mind az adatbázis elérhető lesz ugyanitt.

2. Az európai polgármester

Az Európai Polgármester nemzetközi kutatási program részeként végezte el a Tocqueville Kutatóközpont (a Local

Government and Public Service Reform Initiative támogatásával) 2003. júliusa és szeptembere között a magyarországi polgármesterek körében azt kérdőíves kutatást, mely egységes módszertan és kérdőív alapján Írországtól Görögorszáig 17 európai országban nagyjából egyidőben zajlott. A kutatásnak jellegénél fogva fő célja egy olyan nemzetközi adatbázis elkészítése, amely az Európai Unió jelenlegi és leendő tagjainak helyi döntéshozóit, azok értékeit, beállítódásait, céljait és életútbeli sajátosságait összehasonlíthatóvá teszi. A kutatási eredmények egy összehasonlító tanulmányokat tartalmazó kötete várhatóan megjelenik 2005 folyamán.

1. EUROLOC hírlevél

Ha a helyi politikai kutatásokkal kapcsolatos európai események, publikációk is érdeklék, érdemes feliratkozni az Euroloc hírlevelére!

A hírlevél angol nyelvű, jelenlegi működtetője Prof. Bas Denters a Twente Egyetemről.

A feliratkozás módja: a "LISTSERV@LISTS.UTWENTE.NL" címre kell küldeni egy e-mailt "SUBSCRIBE LOGOPOL-L" szöveggel.

A Tocqueville Kutatóközpont angol nyelvű webszájtja a www.t-rc.org címen érhető el.

hiánya; (8) az öntevékenység, önszegély és kezdeményezések hiánya és (9) a civil szerveződések hiánya.

8. *Szükség van a vidék tevékenységi szerkezetének átalakítására.* Ebben minden olyan termelő-, szolgáltató tevékenység számításba jöhet, amely nem károsítja a talajokat, a felszíni és a felszín alatti vizeket, nem szennyezi a levegőt és védi a biodiverzitást, a táj esztétikai értékeit. Ebben változatlanul fontos – a kistérségek mintegy kétharmadában, a jó és közepes termőhelyeken – a versenyképes mezőgazdasági termelés és feldolgozás, bel- és külkereskedelmi célokra (tartalékolásra) és exportra.

9. *A vidék környezetfenntartó tevékenységi feladatkörének létrehozása.* Ennek fedezetét az önkormányzatok költségvetésében célszerű előirányozni. A tevékenység egy része közmunka keretében is elvégezhető, de számításba vehető a „lokálpatrióták” önkéntes tevékenysége is. Ez utóbbi jó működését az önkormányzat által vásárolt fűnyírók, permetezők és más eszközök „kikölcsönzése” segítheti.

10. *A megújuló energia előállítás felkarolása.* A helyi energiaellátási költségek csökkentése, a tájgazdálkodás különleges és sokoldalú szerepének kamatoztatása, sürgeti a megújuló energia előállítási tevékenység gyors ütemű kibontakoztatását a helyi gazdasági, megélhetési, klímavédelmi, természet- és környezetvédelmi előnyei érdekében.

11. *Erdőtelepítés, -felújítás, zöldfelületek növelése.* Sokoldalú hatása és gazdasági előnyei miatt az erdőtelepítés, -felújítás, általában a zöldfelületek növelése a fenntartható tájgazdálkodás egyik fontos irányzata. Az általános tőkehiány és az EU-források elnyerése, valamint a mezőgazdasági tevékenységet megszüntető kifizetések miatt a magánberuházók telepítési, gazdálkodási teendői kiemelt figyelmet érdemelnek a fenntartható tájgazdálkodásban.

12. *A kezdeményezésekben elsődleges a helyi tekintélyek megnyerése, az alulról építkezés, a különféle együttműködések megszervezése, és az EU-források elnyerésére irányuló erőfeszítések.*

4. munkacsoport

A vidék infrastruktúrája

Munkacsoport-vezető: Csatári Bálint

I. Helyzetkép – kritikus problémák

A magyar vidék infrastrukturális ellátottsága közepes vagy gyenge. A rendszerváltozás után a vidéki (falusi, kisvárosi) települési önkormányzatok gyorsan hozzáálltak lokális infrastruktúrájuk felzárkóztatásához. Ugyanakkor ezt a folyamatot alig követte a gazdaság élénkülése és az eltartó-képesség javulása, ezért a lokális infrastruktúra fenntartása, működtetése (pl. csatornahálózatok, hulladéklerakók, kistelepülések tömegközlekedése, közösségi intézmények stb.) egyre nyomasztóbb – és saját erőből szinte megoldhatatlan – teher a vidék számára. Kritikus a falu-város kapcsolatok gyenge színvonala. Az elérhetőség (közlekedési, információs, szolgáltatási stb.) a vidék legfőbb infrastrukturális kihívását jelenti, mint ez a fontos kulcsprobléma kb. három évtizede a fejlett országokban is jellemző volt.

A vidékies térségek gazdasági, jövedelmi szintje, s az ebből származtatható „eltartó-képessége”, valamint az infrastrukturális tényezőkből levezethető „ellátó-képessége” között az egyensúly megbomlott, s ez számos új konfliktus forrása.

A humán infrastruktúra általános helyzete még ellentmondásosabb. A humán vagy más szóval a társadalmi tőke értéke vidéken is erőteljesen devalválódott. A vidéki értelmiség jelentős hányada ma már városokból „jár ki” falura dolgozni. A falusi közösségek felbomlása, a népesség általános elöregedése, az iskolák és kulturális intézmények elavulása, megszűnése a vidék humán szolgáltató infrastruktúráját – a sok helyi erőfeszítés ellenére is – az „éppen létezés” állapotában tartja.

Nagyon kevés az ún. mobil szolgáltatás, bár alacsony a fizetőképes kereslet is.

Ezek a problémák regionálisan eltérőek, a tanyás és aprófalvas vidéki kistérségekben, erőteljesen vidékies térségeinkben halmozódnak (a külső és belső perifériákon, a Dél-Dunántúlon, a már több évtizede létező Balassagyarmat – Battonya vonaltól keletre a legsúlyosabb). Ezért a tervezett vidékfejlesztési beavatkozásoknak, az infrastrukturális felzárkóztatásnak is sokkal céltudatosabbnak, differenciáltnak kell lennie.

A vidék relatív infrastrukturális elmaradottsága egy ideig akár „kvázi előny” is lehet, ha a tájat, környezetet fenntartható módon megőrzi a jövő nemzedéke számára.

II. Jövőkép

Az Európai Unió 2007–2013 közötti fő prioritásai a mező- és erdőgazdaság versenyképességét, a környezetfejlesztést és a jó földhasznosítást, a vidéki élet minőségének javítását, a vidéki gazdasági tevékenységek diverzifikációját bátorítják.

Legyen ez az új magyar vidékfejlesztés

- „integrált”, sikeres tárcaközi megoldásokra építő,
- „fenntartható”, a természet, a környezet erőforrásait megőrző,
- „finom és biztonságos hazai élelmet adó”, mind a korszerű, piacképes, mind az ökoszociális agrártermelés oldaláról,
- „térségi összefogásra építő”, s a város–falukapcsolatok révén kistérségi szinten jó elérhetőséget, és megélhetést biztosító,
- s „emberközpontú, szelíd, barátságos”, amilyen a vidék valójában, s amilyen vidékekre vágyunk az ott élők, vagy az oda látogatók.

III. Célok, teendők, eszközök

Az integrált magyar vidékfejlesztésnek meghatározott stratégiai fejlesztési céljait, irányait megfelelően előkészített nagy programok révén kellene beilleszteni az összes készülő területfejlesztési koncepcióba, programokba.

Javulnia kell a vidék társadalmi kohéziójának, a magyar vidék felé rendre nyilvánuljon meg az egész társadalom értékalkalpon álló szolidaritása.

Ennek a szűkebb, az infrastruktúrára vonatkozó teendői lehetnek:

1. A vidéki térségi szintű közúti (tömegközlekedési) elérhetőség jobbítása, a vasút megtartása, fejlesztése, a város–falukapcsolatok javításához, kiteljesítéshez szükséges hálózati infrastrukturális elemek (akár külön kedvezményekkel vagy dotációval biztosított) fejlesztése (pl. mobil szolgáltatások, minibusz-hálózatok, Internet és intranet).

2. Az épülő autópálya-hálózatra „rácsatlakozó” vidéki úthálózat-rekonstrukció és mezőgazdasági útépités.

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

3. Az vidéki társadalom teherbíró képességét is figyelembe vevő környezeti infrastruktúra fejlesztés (2015-ig minden 2000 főnél népesebb települést csatornázni kell, de kisebbek esetében is megoldást kell találni a szennyvízkezelésre).

4. Gondos és alapos területi mérlegelések, helyi társadalmi egyeztetések után újra és legalább az önkormányzati törvény szintjén pontosítani szükséges a minimális lokális humán infrastruktúra (oktatás, egészségügy, szociális ellátás) körét, s azokat lehetőség szerint fenn kell tartani, vagy gyors és kényelmes elérhetőségeket biztosítani.

5. Alapvető szerepet kell kapnia a még vidéken élő, de még inkább az oda visszatérő értelmiségnek. Közvetlen és közvetett

támogatási eszközrendszerrel is segíteni kellene, hogy minden kistérségben önállóan is élet- és működőképes, az állam és az önkormányzatok által is támogatott, de azoktól független, ugyanakkor professzionálisan működőképes, többszakmás fejlesztő-szervező-tanácsadó-menedzser szervezetek jöjjenek létre.

6. A vidéki közösségek lehetséges rehabilitációjának feltétele lehet a közösségi és teleházak számának növelése, valamint azok „hálózatos” működése.

7. A főváros és nagyobb városok közvetlen szuburbia-vidékei, vagy a kifejezett üdülővidékek (Balaton, Dunakanyar) külön kezelendők.

5. munkacsoport

A vidék társadalma

Munkacsoport-vezető: Kovács Katalin

Fejlesztési eszközök, javaslatok

Összeállította: Kovács Katalin

1. Átfogó javaslatok:

Meglehetősen nagy biztonsággal körülhatárolhatóak azok a nem egyszerűen hátrányos helyzetű, hanem szegregáció-sújtotta térségek, amelyekre integrált, de legalább koordinált célprogramokat kell kidolgozni és megvalósítani;

Meg kell határozni az alapvető ellátási formáknak azt a körét (pl. közoktatási, egészségügyi intézmények), amelyeket ki kell venni a pályázati rendszerekből, mert a legrászorultabbak nem tudnak megjelenni a pályázati rendszerekben.

2. Átfogó infrastruktúra-fejlesztést!

2.1. Közlekedés, elérhetőség

– A falvak jövője, népességmegtartó és -vonzó képessége szempontjából különösen fontos a városi munkahelyek, intézmények és szolgáltatások elérhetőségének javítása. Ez egyrészt a közút- és vasúthálózat fejlesztését jelenti, másrészt a (tömeg)közlekedés új elveken alapuló, rendszerszerű fejlesztését, amely a gerincvonalak fejlesztése mellett ráhordó járatok, alternatív megoldások kidolgozását jelenti (szociális vállalkozóként működő iránytaxik stb.).

– A már létező szolgálatok (falugondnokok, iskolabuszok) bekapcsolása egy-egy kistérség, mikro-térség elérhetőségének javítását szolgáló közlekedési hálózatba számottevően megkönnyítheti a központok elérhetőségét, s ehhez csak a szigorú törvényi szabályozást kell oldani.

2.2. Informatikai fejlesztések

– Az ITK-hozzáféréseken (szélessávú Internet) alapuló információ-szerzés, tudás, az ún. tudástársadalom, kultúra (terjesztés) feltételeinek megteremtése az egyik legfontosabb és legkönnyebben megvalósítható fejlesztéscsokor azok közül, amelyek a falvakban, kisvárosokban élők esélyegyenlőségének biztosítását célozzák. Ez egyszerre jelenti a felzárkóztatás és a versenyképesség szempontjainak érvényesítését, amihez az ITK-fejlesztések, ITK-ismeretek, ITK-alapú szolgáltatások fejlesztése kell a teleházakban, információs pontokon, iskolákban, könyvtárakban, s egyre inkább a vidéki vállalkozásokban és otthonokban.

2.3. Intézmény-megtartás és fejlesztés

– Abban a faluban, ahol nincs egy olyan közösségi épület, ahol a falusiak összegyülekezhetnek, akár azért, hogy szervez-

kedjenek, közmeghallgatáson vegyenek részt vagy előadásokat hallgassanak meg; ahol nincs arra mód, hogy ünnepeket vagy akár csak egy nagyobb lakodalmat rendezzenek, ott aligha beszélhetünk közösségekről. Ahol csak lehet, meg kell őrizni az intézményeket, nem feltétlenül a régi formájukban: az intézményeknek is nyitni kell a falu felé, helyenként több szolgáltatás ellátását kell vállalniuk (többfunkciós intézmények: faluház, könyvtár, bolt, posta, teleház stb.). Az ilyen intézmények (pl. megszűnt posták, iskolák átépítésével történő) kialakításának és fenntartására pályázati lehetőségeket és működési normatívát szükséges biztosítani.

– Üdvözlendő a kistérségi központokban és társaságokban létrehozandó multifunkcionális terek/intézmények fejlesztésének programja, de ez nem zárhatja ki a nem központi elhelyezkedésű falvak, sőt, a kisteleplülések intézmény-fejlesztését.

3. *Elsődleges fontosságú az emberi erőforrások fejlesztése, a felzárkóztatás, az esélyegyenlőség feltételeinek javítása!*

3.1. Közoktatás

– Az iskola jelenleg nem tudja mérsékelni azokat az egyenlőtlenségeket, amelyek a gyermekek sikeres iskolai pályafutásának, majd ezt követően életpálya-esélyeinek tekintetében a családi háttér különbözőségei miatt fennállnak. El kell érni, hogy ne nőjön a szakadék a nagyon szegény, rendszerint alacsony képzettségű társadalmi csoportok és a társadalom többsége között! Ez az egyik feltétele a szakképzés korszerűsítésének, átalakításának, versenyképessé tételének is! A vidéki társadalom, köztük a legszegényebbek, a romák felzárkóztatása szempontjából kulcsfontosságú célokat a közoktatásra és a szakképzés rendszerére irányuló közvetett és közvetlen eszközökkel kell biztosítani, amely az egész rendszer átgondolását igénylő feladat (az iskolai teljesítmények rendszeres mérésétől kezdve az integrációt célzó eszközök újragondolásán át a kisteleplülések óvodáival és iskoláival kapcsolatos rendelkezések felülvizsgálatáig számos intézkedést takar).

3.2. Iskolán kívüli oktatás

Az oktatást, képzést, információs rendszereket ki kell terjeszteni az iskolarendszeren kívüli intézményekre! Tanítani kell a (vidéken „rekedt”) szülői generációját, valamint a közoktatásból kiesett fiatalokat is.

– El kell érni, hogy az alapfokú oktatásból kilépők elfogadják az egész életen át tartó tanulást mint a tartós boldogulás garanciáját, intézményi és támogatási oldalon pedig meg kell teremteni az iskolán kívüli (ifjú- és) felnőttképzés, továbbá a formális képzési rendszereken kívül eső önképzés feltételeit, differenciáltan, célcsoportokra szabottan, nagy teret engedve az innovációknak.

– Lazítani kell a jogszabályi feltételeken, amelyek nem kedveznek az iskolarendszeren kívüli képzési formáknak.

3. 3. Ösztöndíj- és gyakornoki programok

– Olyan ösztöndíjprogramok meghirdetésére van szükség, amelyek legalább az egyéni kitörés lehetőségét biztosítják az erre képes, hátrányos helyzetű fiatalok számára, miközben húzóerőt jelentenek, mintát mutatnak a következő generációknak is. (Pl. roma tanítók, óvoda-pedagógusok felsőfokú tanulmányait támogató ösztöndíjak.) A kitörést a tanulás, a képzettség kell, hogy biztosítsa, s lehetőleg úgy, hogy ez ne jelentse a vidék elhagyását.

– Miközben egyre magasabb az elhelyezkedni nem tudó fiatal diplomások száma, vidéken, hiányoznak azok a szakemberek, akik hasznosan tevékenykedhetnek például a többfunkciós intézmények egyes feladatainak ellátásában (teleházak működtetése, mozgókönyvtárosi feladatok, rendezvényszervezés stb.). A

diplomás fiataloknak a kistelepléseken történő néhány éves feladatvállalását egy, akár a munkaügyi ellátórendszeren belül működő gyakornoki rendszerrel kell lehetővé tenni.

– Ösztönözni kell az értelmiség vidéki munkavállalását (pl. a vidék hátrányait ellensúlyozó állami, többéves, differenciált ösztöndíjrendszerrel).

3. 4. Szociális ellátás, egészségvédelem

– Az aprófalvas, hátrányos helyzetű vidékeken tömeges problémát jelent a körzeti orvosi állások betöltetlensége; ösztönző programot kell kidolgozni a kevés „kártyapénzt” hozó álláshelyek betöltésére.

– Mind a szociális, mind az egészségügyi ellátás vonatkozásában meg kell teremteni a szociális vállalkozások keretében történő feladatellátás feltételeit. (A többcélú kistérségi szabályozás ebben a szférában is visszalépést hozott, a civil szervezetek pozíciói nemhogy erősödtek volna, de nagymértékben gyengültek.)

– Éltetni és fejleszteni kell a bevált szociális ellátási, támogatási formákat (falugondnoki szolgálatok, szociális földprogram).

– Biztosítani kell a komplex, szociális felzárkóztató programok kidolgozásának és megvalósításának lehetőségét.

6. munkacsoport

A magyar vidék önszerveződő és érdekérvényesítő képessége

Munkacsoport-vezető: G. Fekete Éva

I. Helyzetkép

Abban, hogy a vidék a rendszerváltás vesztesévé vált és a kívánt változások nem vagy csak korlátozottan tudnak elindulni, a vidéki társadalom gyenge önszerveződő és érdekérvényesítő képessége meghatározó szerepet játszik. A rendszerváltás nem ellensúlyozta az államszocialista időszak társadalmi és gazdasági folyamatainak a vidéki társadalom legtradicionálisabb eleme, a család széteséséhez, a civil kurázi háttérbe szorulásához, a települési önkormányzás technikáinak elfeledéséhez és a vidéki érdekérvényesítés fórumainak és kultúrájának felszámolásához vezető hatásait. Sőt a rendszerváltozás 15 éve alatt újabb gyengítő tényezők is megjelentek. Így pl. a képzett fiatalok elvándorlása, a munkanélküliség és a városi életforma térhódításával együtt a devianciák növekedése, bizalmatlanság, a települési önkormányzatok anyagi ellehetetlenülése, a fejlesztések következtelen, időben rapszodikus biztosítása és legfőképp az ország pártpolitikai érdekek mentén történő megosztása mind a vidék önszerveződő és érdekérvényesítő képességét gyengítették.

Ezeknek tulajdonítható a leginkább rászoruló vidéki térségek pályázati aktivitásának gyengése, az innovációk terjedésének lassúsága, a vidéki érdekek szabályozási folyamatokban való figyelmen kívül hagyása.

II. Jövőkép

Alapvető cél a vidéken élők tisztességes megélhetése és komfortos életkörülményeinek biztonsága. Ám a vidék problémáinak megoldásában a vidéken élők önszerveződő és érdekérvényesítő képességének lényeges javulása nélkül előbbre jutni nem lehet.

A családok, a helyi és kistérségi civil közösségek, a kisvállalkozások és az önkormányzatok együttműködésen alapuló cselekvő-

képessége a változások elindításában és az innovációk terjedésében, míg a vidékiek megyei, regionális, országos és nemzetközi szerveződései az érdekérvényesítésben játszanak meghatározó szerepet.

Kiépülnek az önszerveződés és az érdekérvényesítés struktúrái, és teljesül az önszerveződések három alapfeltétele:

– a vidéken élők akarják a változásokat és készek az azokban való cselekvő részvételre,

– tudják, hogy hogyan lehet ezeket a változásokat végig vinni, azaz rendelkeznek az ehhez szükséges tudással és információkkal,

– megerősítést és támogatást kapnak kívülről, azaz vannak tanácsadó hálózatok, pénzügyi támogató rendszerek, a törvényalkotás és a kormányzati szervek értik a vidék gondjait és segítik azok megoldását.

III. Specifikus célok

Az önszerveződő és érdekérvényesítő képesség javítása a vidékiek közösségeinek minden szintjét érintő, a politika, a szakma és a civil szerveződések együttműködésére épülő, folyamatos párbeszédben megvalósuló intézményfejlesztéssel és tanulással érhető el.

Ahhoz, hogy elérhessük a magyar vidék jövőképeben szereplő állapotot, szükséges:

1. A vidékről alkotott kép megváltozása, a vidékfejlesztés szociális megközelítése helyett a vidék értékeinek társadalmi és gazdasági elismerésére alapozott, a vidéken élők számára perspektívát nyújtó paradigmaváltása.

2. A mindennapok együttműködések gátló és az érdekérvényesítésben esélyegyenlőtlenséget teremtő átpolitizáltságának megszüntetése, ezzel szemben a szakmaiság és a civil kurázsi tényezője.

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

3. A vidéki önszerveződés struktúráinak stabilizálódása, hatékonyságuk növelése.

4. Az önszerveződésre jelenleg nem vagy csak gyengén képes települési közösségek esetén külső beavatkozásokkal a helyi cselekvőképesség motiválása és erősítése.

IV. Eszközök, javaslatok

1. **Szemléletformálás:** Médiakampány a vidék értékeinek, azok hasznosulásának és társadalmi szerepének, a vidéki élet előnyeinek és hátrányainak bemutatására.

2. **Önkormányzati reform:** Az önkormányzati rendszer településméretből adódó különbségeket figyelembe vevő, a szolgáltatások elérhetőségére, a tisztségviselők felkészültségére, a helyi demokrácia érvényesülésére figyelmet fordító átalakítása.

3. **Decentralizáció:** A vidékfejlesztési döntésekben a kistérségi szint politikaformáló és döntés-előkészítő szerepének növelése, a helyi önkormányzatok fejlesztésre és közösségi életre fordítható forrásainak normatív biztosítása, ezzel az önszerveződések mozgásterének növelése.

4. **Civil szervezetek megerősítése:** A vidék és ezen belül a vidékfejlesztés civil szervezeteinek politikai, szakmai, módszertani, információs megerősítése, térségi és regionális hálózatok, valamint szakmai szolgáltató bázisok kialakítása.

5. **Együttműködések ösztönzése és segítése, motiváció:** Regionális, országos és nemzetközi vidékfejlesztési partnerségek építéséhez információs és szervezési segítség nyújtása, a közösségfejlesztési technikák, a jó gyakorlatok terjesztése.

6. **Külső humán erőforrások bevitel:** képzett fiatalok alkalmazását és letelepedését ösztönző támogatási rendszer kidolgozása.

7. **Helyi fejlesztési szakemberek:** térségfejlesztési tanácsadó és menedzserhálózat működésének támogatása, a térségmenedzser mint szakma elismerése és szakképzési háttérének biztosítása.

8. **Közösségi infrastruktúra kiépítése:** Az érdekérvényesítéshez szükséges információkat minden településen elérhetővé kell tenni és biztosítani kell a közösségi lét bázisaként szolgáló többfunkciós épületet.

9. **Közösségi vállalkozások:** A hiányzó szolgáltatások ellátására, a foglalkoztatási gondok enyhítésére és a társadalmi tőke növelésére egyaránt képes közösségi vállalkozások mint módszer elterjesztése.

10. **Vidékkutató hálózat:** A vidéken zajló folyamatok követését és a fejlesztési tervek megalapozását tudományos igényű végző hálózat kialakítása.

11. **Érdekérvényesítés fórumai:** A vidékfejlesztés önszerveződései számára a mindenkori kormányzattal való párbeszédre lehetőséget adó fórum jogszabályban való biztosítása.

12. **Konfliktuskezelés:** A vidéken várható átalakulásokkal járó konfliktusokra az érintettek felkészítése, a káros következményeket mérséklő intézkedések megtétele.

13. **Nemzetközi megjelenés:** Az európai vidékfejlesztési mozgalmakba való bekapcsolódás támogatása és az európai fórumokon folyó munkáról folyamatos tájékoztatás.

Helyi Demokrácia Hírlevél 2005/1

Ez a Tocqueville Kutatóközpont hírlevele, amely a helyi politikával kapcsolatos elemzésekre hívja fel a figyelmet. A hírlevelet évente kb. 10-szer tervezzük kibocsátani, és a korábbi számok a www.helyidemokracia.hu oldalon lesznek elérhetőek.

Részletek a hírlevélből:

Publikációk

1. Nagy Csilla – Tamás Veronika: Helyi népszavazások Magyarországon

(Megjelent: Politikatudományi Szemle, 2004. 3. szám)

2. Soós Gábor – Bártfai Zsolt: Helyi demokrácia a megyei jogú városokban

(Megjelent: Politikatudományi Szemle, 2004. 3. szám)

3. Kákai László: Politikai kultúra és lokalitás

(Megjelent: Századvég, 2004. 3. szám)

4. Bocz János: Újraválasztott polgármesterek, avagy kiket és miért választanak meg ismét a szavazópolgárok?

(Megjelent: Századvég, 2004. 3. szám)

Kutatási programok

1. Felmérés a helyi képviselői szervezetekről

A Tocqueville Kutatóközpont a Nemzeti Civil Alapprogram támogatásával felmérést folytat az önkormányzati képviselő-testületekben képviselőkkal rendelkező helyi pártok és társadalmi szervezetek körében. A kérdőív letölthető a www.helyidemokracia.hu webszájról. Mind a kutatási jelentés, mind az adatbázis elérhető lesz ugyanitt.

2. Az európai polgármester

Az Európai Polgármester nemzetközi kutatási program részeként végezte el a Tocqueville Kutatóközpont (a Local

Government and Public Service Reform Initiative támogatásával) 2003. júliusa és szeptembere között a magyarországi polgármesterek körében azt a kérdőíves kutatást, mely egységes módszertan és kérdőív alapján Írországtól Görögorszáig 17 európai országban nagyjából egyidőben zajlott. A kutatásnak legénél fogva fő célja egy olyan nemzetközi adatbázis elkészítése, amely az Európai Unió jelenlegi és leendő tagjainak helyi döntéshozóit, azok értékeit, beállítódásait, céljait és életútbeli sajátosságait összehasonlíthatóvá teszi. A kutatási eredmények egy összehasonlító tanulmányokat tartalmazó kötete várhatóan megjelenik 2005 folyamán.

1. EUROLOC hírlevél

Ha a helyi politikai kutatásokkal kapcsolatos európai események, publikációk is érdeklík, érdemes feliratkozni az Euroloc hírlevelére!

A hírlevél angol nyelvű, jelenlegi működtetője Prof. Bas Denters a Twente Egyetemről.

A feliratkozás módja: a "LISTSERV@LISTS.UTWENTE.NL" címre kell küldeni egy e-mailt "SUBSCRIBE LOGOPOL-L" szöveggel.

A Tocqueville Kutatóközpont angol nyelvű webszájtja a www.t-rc.org címen érhető el.

DR. NOVÁK NÓRA

A KÖZIGAZGATÁS TERÜLETI RENDSZERÉNEK ÁTALAKÍTÁSA

A Kormány a 2002-2006. évekre megfogalmazott programjában alapvető célként tűzte ki a közigazgatási rendszer átfogó reformját.

A közigazgatás korszerűsítési programja nem csupán a közigazgatás területi rendszerének átalakításán nyugszik, hanem érinti a területfejlesztés modernizációját, a központi közigazgatás korszerűsítését, valamint a szolgáltató állam megerősítését az elektronikus kormányzás és ügyintézés kialakításával, illetve a közigazgatási hatósági eljárás újraszabályozásával.

A kormányprogram szerint a közigazgatást, így az annak részét képező helyi önkormányzati rendszert az alábbi korszerűsítési feladatok érintik:

- a hatásköri és eszközdecentralizáció folytatása és erősítése,
- kistérségi közigazgatási rendszer továbbfejlesztése,
- a kistérségi közigazgatási egységekre épülő regionális közigazgatás kialakítása,
- a főváros és agglomerációja igazgatásának korszerűsítése, az önkormányzati finanszírozási rendszer átalakítása,
- lakossági ügyintézés infrastruktúrájának és minőségének javítása, az új közigazgatási hatósági eljárásról szóló törvény (Ket.) bevezetése, az okmányirodai kapacitás bővítése, a hivatali egyablakos ügyintézési módszerek elterjesztése, az informatikai eszközök bővítése, az elektronikus önkormányzás megalapozása,
- teljesítmény és minőség érvényesülésének biztosítása az önkormányzati közszolgáltatásban,
- hatékonyság érvényesítése az önkormányzatok által biztosított közszolgáltatásoknál.

1. Kistérségi reform

A kistérségi közigazgatási rendszer három funkció köré építve lehet hatékony:

- önkormányzati – közszolgáltatási szerepkör,
- a területfejlesztési funkció, valamint
- a speciális szaktudást igénylő államigazgatási feladat- és hatáskörök ellátása.

Az önkormányzati – közszolgáltatási funkciók ellátásának optimális keretét a **kistérséghez tartozó önkormányzatok többcélú társulása** adja, amely az egész kistérségre kiterjedő közszolgáltatásokat biztosíthatja hatékonyan. A többcélú kistérségi társulások a közszolgáltatási funkciók mellett területfejlesztési feladatok ellátását is vállalhatják.

A többcélú kistérségi társulás létrehozására két megoldás kínálkozott. Az egyik a **teljes önkéntesség** alapján létrejövő többcélú kistérségi társulás, ennek hátránya hogy nem biztosítható az országos lefedettség és a közvetlen hatáskör telepítés. A másik lehetőség a **törvényi kötelezésre** épít, mert így egységes ellátási rendszer alakítható ki, amely az egész országra kiterjed, stabilan működik és törvény közvetlenül határozhat meg kompetenciákat a többcélú kistérségi társulás számára, továbbá nincs szükség külön kistérségi területfejlesztési tanács működésére.

Figyelemmel a jelzett előnyökre, a Kormány a törvény alapján létrejövő változatot nyújtotta be az Országgyűlésnek a változtatáshoz szükséges törvénycsomagként, amely tartalmazta az

Alkotmány és az önkormányzati törvény módosítását, valamint önálló törvényjavaslatot a többcélú kistérségi társulásokról. A minősített többséggel módosítható törvények azonban nem kapták meg a szükséges parlamenti támogatást. A reformfolyamat továbbvitele érdekében a települési önkormányzatok többcélú társulásáról szóló törvényjavaslat módosító indítványokkal lett átalakítva oly módon, hogy az egyszerű többséggel is elfogadható legyen.

Ezzel a megoldással az alábbi területeken várható jelentős előrelépés:

- a közigazgatási rendszer korszerűsítése során létrejövő kistérségek a települési önkormányzatok együttműködésének új, komplex megjelenési formájává válnak;
- magasabb színvonalon valósíthatók meg a települések szintjén hatékonyan el nem látható közszolgáltatások, a területfejlesztési és végül az államigazgatási szolgáltatások;
- a korábbiaknál több lehetőség nyílik a feladatok gyorsabb, hatékonyabb és szakszerűbb ellátására;
- a kistérségi feladatellátás jogalapjának megteremtésével elindulhatnak az eddig rendre elhalasztott ágazati reformok, megkezdődhet a feladat- és hatáskörök felülvizsgálata, azok önkormányzati szintek közötti átcsoportosítása;
- az erőforrások koncentrációjával megvalósulhatnak a térségi fejlesztések, javulhat a közszolgáltatások színvonala, a helyi lakosság megelégedettsége;
- lehetőség nyílik a térségi kapcsolatok elmélyítésére, a társulások általánosabbá és tartósabbá tételére.

A törvényjavaslat benyújtását hosszas egyeztetési folyamat előzte meg. A Belügyminisztérium több alkalommal egyeztetette a kormány-előterjesztést a parlamenti pártok képviselőivel, az országos önkormányzati érdekszövetségekkel és számos tanácskozást hívott össze a települési önkormányzatok tisztviselőinek tájékoztatása érdekében is.

A települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról szóló törvényt az Országgyűlés 2004. május 10-ei ülésén elfogadta, kihirdetésére azonban akkor nem került sor, mert a köztársasági elnök előzetes normakontrollt kért az Alkotmánybíróságtól.

Az Alkotmánybíróság szerint a törvény tartalmi kérdésekben alkotmányellenes szabályokat nem tartalmaz. Kifogásolta azonban, hogy kormányrendeletben lettek rögzítve olyan kérdések, melyekről törvényben kellett volna rendelkezni. Az Alkotmánybíróság döntése három szakaszt érintett, mely alapján a törvény korrekciója megtörtént. Az Országgyűlés a **települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról szóló 2004. évi CVII. törvényt** 2004. november 2-ai ülésnapján ismétellen elfogadta.

A kistérségi rendszer kiteljesítésében jelentős szerepe van a területfejlesztésről és területrendezésről szóló **1996. évi XXI. törvény módosításának**. A módosítás új jogintézményként jelölte meg a kistérségi területfejlesztési tanácsot, amely a kistérségi területfejlesztési funkciók ellátásának színtere. A szabályozás megteremtette a kapcsolatot a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról szóló törvénnyel, hiszen meghatározza, hogy a kistérséghez tartozó valamennyi önkormányzat

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

részvételével működő többcélú kistérségi társulás elláthatja a kistérségi területfejlesztési tanács feladatkörét, így ebben az esetben nincs szükség párhuzamos intézményrendszer működtetésére.

Az országban 168 területfejlesztési-statisztikai kistérség létezik. A 2005. május 18-i állapot szerint 150 kistérségben alakult meg többcélú kistérségi társulás. Az önkormányzati rendszer mikroszintű reformja sikeresen halad. A 12 területfejlesztési célú kistérségi társulás közül többen megindult a többcélú társulássá történő átalakulás. Négy kistérségben eddig nem jött létre társulás, két kistérségben (Budapest, Debrecen) pedig nem alakítható.

Az önkéntességen alapuló többcélú kistérségi társulások létrejötté erős, hatékony ösztönző rendszer működtetését igényli.

A támogatás mértékének, igénylésének, döntési rendszerének, folyósításának és elszámolásának részletes feltételeiről döntött a Kormány a 65/2004. (IV. 15.) Korm. rendeletében. A pályázati eljárás eredményeként a Belügyminisztérium 73 többcélú kistérségi társulással, illetve 69 területfejlesztési célú kistérségi társulással kötött támogatási megállapodást.

A többcélú kistérségi társulások támogatása folytatódik 2005-ben. A 2005. évi költségvetési törvényben két központosított előirányzat szolgálja a többcélú kistérségi társulások fejlődését.

Az egyik a 2004. november 30-ig megalakult többcélú kistérségi társulások normatív alapú működési támogatását szolgáló 9 milliárd forintos előirányzat, amelynek felhasználását a többcélú kistérségi társulások által ellátott egyes közszolgáltatások 2005. évi normatív működési támogatásáról szóló 5/2005. (I. 19.) Korm. rendelet szabályozza.

A másik, 6,4 milliárd forintos jogcím a többcélú kistérségi társulások megalakulásának ösztönzésére és a modellkísérletek támogatására szolgál. A többcélú kistérségi társulások megalakulásának 2005. évi ösztönzéséről és modellkísérletek támogatásáról szóló 36/2005. (III. 1.) Korm. rendelet alapján ezt a támogatást elsősorban az újonnan megalakuló társulások igényelhetik, főleg fejlesztési célú feladatok megvalósításához. További támogatásokhoz juthatnak azon többcélú kistérségi társulások is, amelyek nem 100%-os kistérségi lefedettséggel alakultak meg előző évben, s az idén a többcélú társulásba sikerül bevonni a kistérség valamennyi települését.

A többcélú kistérségi társulási rendszer előkészítése érdekében modellkísérletek indultak. A Belügyminisztérium koordinálásával hat közigazgatási modellkísérlet zajlott, illetve zajlik. A program végrehajtásának helyszínei: Baja, Makó, Marcali, Miskolc, Tab, Zalaegerszeg.

A közigazgatási modellkísérletek közül három több célú kistérségi társulás létrehozására irányul (Makó, Baja, Marcali), míg szintén három speciális kistérségi mintaprojektet valósít meg. (Miskolc a nagyvárosi agglomerációt, Tab a közoktatási feladatok kistérségi szintű megszervezését, Zalaegerszeg az egységes integrált kistérségi önkormányzati költségvetési gazdálkodási rendszer megvalósítását vizsgálja).

A kistérségi modellkísérletekkel elérték és megvalósították a kitűzött célokat, és hozzájárultak a közösségi szolgáltatások térségi kialakításához, a településen élők számára biztosított minőségi szolgáltatások kialakításához és hozzáférhetőségéhez. A modellkísérletekben résztvevő önkormányzatok egyhangúlag pozitív és támogatandó kezdeményezésnek tartják a kísérletek

megindítását, egyöntetű szakmai vélemény fogalmazódott meg a tekintetben, hogy szükséges a modellkísérleteket – a jelenleginél szélesebb szervezeti körben – tovább folytatni.

A 2005. évi költségvetési törvény 6,4 milliárd forintot biztosít a többcélú kistérségi társulások megalakulásának ösztönzésére és a modellkísérletek támogatására. A többcélú kistérségi társulások megalakulásának 2005. évi ösztönzéséről és modellkísérletek támogatásáról szóló 36/2005. (III. 1.) Korm. rendelet alapján az előirányzathoz támogatás nyújtható a 2004. évi modellkísérletek, illetve új modellkísérletek támogatására. A 2004. évben megindult hat modellkísérlet mellett támogatásban részesül a szentlőrinci modellkísérlet. Az előirányzathoz támogatás nyújtható továbbá a többcélú kistérségi társulások Dél-Dunántúli régióra kiterjedő modellkísérletére is.

Az 1075/2004. (VII. 21.) Korm. határozat rendelkezik átfogóan a helyi és a területi államigazgatás átalakításáról. Ennek első pontja szabja meg a kistérségi államigazgatási feladatellátás új rendszerét, ami alapján a nagyobb szakértelmet igénylő és ritkábban előforduló államigazgatási ügyek egy része a települési önkormányzatok jegyzőitől a kistérség központ települési önkormányzat jegyzőjéhez kerül, illetve a jelenleg magasabb szinten (területi) működő államigazgatási szervektől kerülnek leadásra a kistérségi szinten is ellátható feladatok.

Ezen a téren a probléma kettős:

– Egyfelől a tárcák által javasolt feladatok száma csekély, a javasolt feladatok (pl. szabálysértés, birtokvédelem stb.) kistérség központ település jegyzőjéhez telepítése pedig centralizációt jelent a kormány által meghirdetett decentralizációval és dekoncentrációval szemben. Ez csak akkor lenne ellensúlyozható, ha ezek számát messze meghaladná a felsőbb szintű szervektől kistérségi szintre leadott feladatok köre.

– Másfelől a 2005. évi költségvetés tervezete értelem szerűen nem tartalmazhatja az esetleges feladatmozgás anyagi fedezetét, utólag pedig ezt – a pénzhány miatt nem lehet megteremteni. Mindez pedig azt eredményezheti, hogy az önkormányzatok a központi kormány recentralizációjának és az önkormányzatok finanszírozása további csökkentéseként élnék meg az egyébként szakmailag konzekvens törekvéseket.

2. Regionális reform

Ami a regionális önkormányzatok felállítását illeti, a Kormány – a politikai feltételek hiányában – csak hosszabb távon számol a regionális önkormányzatokkal. Az egyeztetés szakmai szinten folyik tovább.

A Dél-Dunántúli regionális modellkísérlet a régiókhöz tartozó megyék többcélú társulásán alapul. Az együttműködés az önkormányzati autonómia elvére épít, és kizárólag a résztvevők által jóváhagyott feladat- és hatásköröket láthatja el. A társulás azokra a feladat- és hatáskörökre építhet, melyeket a hatályos jogi szabályozás jelenleg is a megyei, illetve a megyei jogú város önkormányzatának kompetenciájába utal.

A regionális modellkísérlet színtere azért lehet a Dél-Dunántúli régió, mert itt már teljes körűen megalakultak a többcélú kistérségi társulások. Egy ilyen kísérlet alkalmas lehet arra, hogy modellezze a regionális szinten ellátott funkciókat, szolgáltatásokat, illetve az intézményi működést, és mindezzel együtt további érdemi lépést tegyen a regionalizáció irányba. E modellel párhuzamosan folytatni szükséges a regionalizációhoz kapcsolódó szakmai kutatásokat is.

A társulás széles körű mozgásteret biztosít a résztvevők számára: maguk határozhatják meg a közös feladatellátás körét, módját, annak kereteit és szervezetrendszerét. A szakmai segít-

ségnyújtást a Belügyminisztérium, az IDEA munkacsoport, a közigazgatási hivatalok és más együttműködő partnerek biztosítják.

CSERHÁTI FERENC

A TERÜLETFEJLESZTÉS INTÉZMÉNYRENDSZERÉNEK VERTIKÁLIS FELÉPÍTÉSE

Az Európai Unióhoz csatlakozás egyik fontos feltétele volt, hogy megerősödjék a területfejlesztés intézményrendszere, a regionális és a megyei területfejlesztési tanácsok elkészítsék programjait, és felkészüljenek azok végrehajtására, kialakuljon a központi koordináció, egyértelművé váljon az EU támogatási alapok igénybevételéhez kapcsolódó felelősség, illetve ezek igénybevételéhez létrejöjjön a szervezeti és személyi feltételrendszer.

A területfejlesztési politika felfogásában lényegében nincs vita. Ez az ország és az egyes térségek területi fejlődése fő irányainak, fejlesztési stratégiai céljainak és az ezek elérését segítő legfontosabb eszközöknek hosszabb időtávra szóló meghatározása és érvényesítése. Abban is egyetértés van a szakértők körében, hogy nem a rendszerváltás következménye.

A II. világháború után megindult a területi folyamatok állami alakítása. Az adott kor politikai és gazdasági sajátosságait tükrözve 1971-re elkészült a településhálózat-fejlesztési koncepció. Azonban győzött a centralizáció. A területi különbségek kiéleződtek, a településhálózat egyre nagyobb hányada került kedvezőtlen helyzetbe. Az ennek megváltoztatására irányuló településpolitikai kezdeményezéseket elsöpörte a rendszerváltozás. Ezután a területi különbségek még inkább kiéleződtek.

A területi politika a kilencvenes évek első felében a válság kezelésére törekedett, ennek következtében döntően területileg a keleti országrészre korlátozódtak a területfejlesztési támogatások. Ezzel együtt az összes nemzeti fejlesztési forrás túlnyomó része Budapesten és a fejlettebb országrészben került felhasználásra, engedve a piaci racionalitásnak, összefüggésben az országba áramló működő tőke hasonló allokációjával.

Minőségileg változott meg a területfejlesztési politika helyzete 1996-ban, a törvény elfogadásával. Bár nem sikerült megtalálni a megfelelő helyét a kormányzatban, nem sikerült a teljes intézményrendszert kialakítani, sikertelen volt a források megfelelő mértékű növelése és más problémák ellenére a meghatározó, fontos következmény, hogy ettől kezdve a területfejlesztési politika önálló volta vitathatatlaná vált. A következő törvénymódosítás stabilizálta a régiókat, de együtt járt az amúgy sem kellő erővel érvényesülő partnerség elvének további szűkülésével. A tervezett törvénymódosítás, bár nem hoz átörözt, előbbre viszi az intézményrendszer kiépítésének ügyét és a partnerség, a decentralizáció elveinek érvényesülését.

Általános egyetértésre talált az a vélemény, hogy a területfejlesztés számára a régió az optimális lépték nem csak a strukturális alapok NUTS II-es régiókra vonatkozó lehatárolási gyakorlatát illetve szabályozása miatt, hanem azért is, mert Magyarországon a megyék gazdasági ereje, léptéke alkalmatlan arra, hogy az európai régiók gazdasági versenyében helyt álljon. Ugyanakkor a megyék, mint politikai egységek alkalmasak lehetnek a regionális testületek legitimálására, valamint területi szintként megfelelő kapacitásokkal rendelkezve operacionali-

zálják a regionális programokat a kistérségek, települések irányában.

Az 1996-ban elfogadott területfejlesztési törvény egyebek között a területfejlesztési intézményrendszer létrehozásával eredményezett markáns változást. Az intézményrendszer – az EU NUTS rendszer követelményeinek megfelelő – területi szintjeinek kialakításánál a törvény keretjellegeből adódóan tág teret adott az alulról jövő kezdeményezéseknek, melynek eredményeképpen a létrejött intézmények működőképessége, hatékonysága – különösen regionális és kistérségi szinten – nem érte el a kívánatos szintet. A területfejlesztési törvény 1999. évi módosításának éppen ezért az egyik legfontosabb indoka a területfejlesztési intézményrendszerének megreformálása és stabilizálása volt, mindenekelőtt a regionális szint megerősítésével, a tervezési-statisztikai régiók kötelező kijelölésével és az EU források kialakításához szükséges munkaszervezetek megalkotásával.

A területfejlesztési célok végrehajtása döntően azon múlik, hogy sikerül-e az érintett szereplők tevékenységét és a forrásokat koordinálni, a jogalkotásban, a forráselosztásban, vagy akár a konkrét gazdaság- és infrastruktúrafejlesztést érintő döntésekben a regionális politika szempontjait érvényesíteni.

A Területfejlesztés központi intézményrendszere

A területfejlesztés központi intézményrendszerében az elmúlt öt évben több változás történt. 1998-ban – 8 év után – a területfejlesztés és területrendezés felügyelete kikerült a Környezetvédelmi Minisztérium feladatköréből és átkerült a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumba, majd 2002-ben a Miniszterelnöki Hivatalba. 2004. január elsején pedig megalakult a Magyar Terület és Regionális Fejlesztési Hivatal. Összességében megállapítható, hogy nehéz a területfejlesztési politika kormányzati feladatait egy ágazat keretei közé szorítani, szerencsésebb az ágazati minisztériumoktól való egyenlő távolság és a miniszterelnöki apparátushoz való közelség.

A Magyarország területi politikáját értékelő nemzetközi jelentések kifogásolják a területfejlesztési tevékenység országos irányításának koordinálatlanságát. Ennek oka nagyrészt abban keresendő, hogy alig rendelkezik önálló eszközökkel, céljait a többi tárca keresztül tudja csak érvényesíteni. Magyarországon jellemzően minden tárca a maga szektorális politikája mentén tervez. Tehát sarkalatos kérdés, hogy mekkora a súlya a területfejlesztésért felelős tárcanak a kormányzati struktúrában, mekkora „nyomást tud gyakorolni” a többi minisztériumra a területfejlesztési politika érvényesítése érdekében.

Országos Területfejlesztési Tanács

A területfejlesztési politika kialakításáért, az ágazati dominancia mellett a területi szempontok érvényesüléséért, a kormányzati koordináció érvényesítéséért felelős Országos Terü-

letfejlesztési Tanács (OTT) elsősorban a Kormány javaslattevő és koordináló szerveként működik. Törvényben megjelölt feladatai közé tartozik az Országos Területfejlesztési Konceptió egyeztetése, a Kormányhoz benyújtott törvénytervezetek véleményezése és a rendeletek tartalmában a konszenzus megteremtése, másrészt tanácskozási joga van minden lényegesebb, a politika beavatkozási eszközeit érintő döntésben (támogatásra jogosult területek meghatározása, támogatási programok kialakítása, stb.).

Az elégtelen koordináció hiánya az Országos Területfejlesztési Tanács működésében is megmutatkozott. Ennek oka mindenekelőtt a Tanács – az 1999 évi törvénymódosítással jelentősen megváltoztatott – összetételében keresendő. Az indokolatlanul felduzzasztott Tanácsban kisebbségbe kerültek a térségi szereplők, a régiók is csak formális és nem meghatározó szereplői voltak a Tanácsnak. A központi szereplők viszont – a tényleges részvétel tükrében – alulképviseltek: a tanácsnak sem rendeltetésénél, sem hatókörénél fogva nem sikerült presztízt szereznie a miniszterek körében, így azok csak kivételesen jelennek meg az OTT ülésein.

Összességében az OTT nem tudott a területfejlesztési politika rangos és befolyásos elemévé válni. A Tanács elmúlt évekbeli tevékenysége nem elsősorban a jogalkotási hiányosságok, hanem a jogalkalmazás elégtelensége és világos elkötelezettség hiánya miatt üresedett ki. A szabályozás, valamint a működés több éve után sem dönthető el, hogy státusa és összetétele folytán az OTT-nek az ágazatközi koordináció vagy a szektorok és az egyes területi szintek közötti koordináció az elsődleges feladata.

A Kormány, illetve a Kormány tagjai területfejlesztéssel összefüggő feladatainak meghatározása mellett szükség van a miniszterek közötti folyamatos koordináció szabályainak meghatározására, a területfejlesztés térségi eszközeinek, azaz a decentralizált költségvetési előirányzatok körének a bővítésére.

Módosítani szükséges az Országos Területfejlesztési Tanács összetételét, a tagok képviseleti szintjét, ki kell terjeszteni a partnerség elvét, hogy biztosítani lehessen a Tanács állásfoglalásainak megalapozottságát. Növeli a súlyát, hogy a területfejlesztéssel összefüggő jelentős kormány-előterjesztésekhez az OTT álláspontját mellékelni kell.

Szükséges rendezni az OTT és a Fejlesztési Koordinációs Tárcaközi Bizottság céljainak, feladatrendszerének és működésének viszonyát is.

Regionális fejlesztési tanácsok

A Törvény az egyes megyehatárokon túlterjedő területfejlesztési feladatok ellátására regionális fejlesztési tanácsok kialakítását tette lehetővé. Az önkéntes szerveződéssel létrejött régiók nem mindenütt feleltek meg az Országos Területfejlesztési Konceptióról szóló 35/1998. (III. 20.) OGY határozatban foglaltak szerint meghatározott tervezési-statisztikai régióknak, és az Európai Uniónak a régiók megalakításával, azok stabilitásával szemben támasztott követelményinek. Ezért a Törvény 1999. évi módosítása az említett OGY határozatnak megfelelő 7 tervezési-statisztikai régió megalakítását és a regionális fejlesztési tanácsok létrehozását kötelezővé tette.

Minden régióban megalakult a regionális fejlesztési tanács, amely 20-22, szavazati joggal rendelkező állandó képviselőből és néhány további, az ülések napirendi pontjainak megfelelően meghívott szavazati jog nélküli képviselőből áll. A régiók érde-

keinek érvényesítését korlátozza, hogy az RFT tagjainak többségét a központi kormányzat jelöli ki. A központi kormányzat képviselői – akit a miniszterek személy szerint jelölnek ki – jobb esetben az adott minisztériumnak a régióban található – megyei szintű – dekoncentrált szervének tisztviselői közül kerülnek ki, de gyakran helyi politikusok. Ezek a képviselők nem, vagy csak nagyon felszínesen ismerik a képviselt minisztérium törekvéseit. Valójában nem valósul meg a területi és ágazati szempont összehangolása, a „döntés” így a minisztérium álláspontjának elfogadása, vagy utólagos egyeztetés tárgya.

Bizonytalan pont a szervezeti kiépülésben az elnök személye. A régiók többségében a megyei elnökök – rotációs rendszerben – felváltva látják el a régió elnöki pozícióját. Ez a gyakorlat azonban megakadályozza azt, hogy a vezetők valóban elkötelezzék magukat a régió ügyeibe, és nem kedvez annak, hogy stabil és optimális méretű szervezet jöjjön létre, mivel a titkárság mindig követi az elnök személyét, illetve tényleges székhelyét.

A regionális fejlesztési tanácsok tagjainak összetételét úgy kellene módosítani, hogy érvényesüljön a partnerség elve, és szűnjön meg a miniszteri képviselők túlsúlya. A miniszteri képviselők a minisztériumok köztisztviselői révén kellene ellátni.

A regionális fejlesztési programok megvalósítását szolgáló decentralizált források növelésével és azok hatékony felhasználásával el kell érni, hogy az Európai Unió következő tervezési időszakára a régiók felkészüljenek a regionális programok kivitelezésére, teljesítésére. Ez a feltétele annak, hogy a régiók fejlesztési operatív programjai a 2006-2013 tervezési időszakra készülő Nemzeti Fejlesztési Terv részei lehessenek, s közvetlenül hívhassanak le támogatásokat az Európai Unió Strukturális Alapjaiból.

A regionális fejlesztési tanácsok munkáját minden régióban regionális fejlesztési ügynökségek (RFÜ) segítik. Az RFÜ-k a regionális fejlesztési tanácsok tulajdonában álló nonprofit szervezetek; igazgatójukat a regionális fejlesztési tanács jelöli ki általában nyílt pályázat útján. A regionális fejlesztési ügynökség személyi állományának az összetétele és jellege régióként lényegesen eltérő. A regionális fejlesztési ügynökségeken dolgozó munkatársak száma átlagosan 10-20 fő körül alakul. Az ügynökségek személyi állománya rendszerint mérnökökből és közgazdászokból áll, és az ott dolgozó munkatársak csak nagyon kis hányada nem rendelkezik felsőfokú végzettséggel. A regionális fejlesztési ügynökségek legjellemzőbb feladatai közé tartozik a regionális fejlesztési tanács titkársági teendőinek ellátása, a regionális fejlesztési tervek megvalósításának támogatása, a PHARE-programok és a területfejlesztési célelőirányzat pályázatainak döntés-előkészítése. Az EU csatlakozást követően az ügynökségek közreműködő szervezetekként szerepet kapnak a Strukturális Alapokból finanszírozott programok végrehajtásában is. Részt vesznek a Nemzeti Fejlesztési terv kidolgozásában, az EU-s forrásokra benyújtandó pályázatok generálásában, kidolgozásában.

A hét tervezési-statisztikai régió a magyarországi intézményrendszeren belüli pozíciója erősítése érdekében 2000 szeptemberében létrehozta a Területfejlesztési Régiók Egyeztető Tanácsát (TERET), melynek tagjai a Regionális Fejlesztési Tanácsok elnökei. A TERET alapvető célja, hogy támogassa a magyarországi régiók felkészülését az európai uniós tagságra, és hogy erősítse a regionális szereplők részvételét a nemzeti fejlesztési források felhasználásában.

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

A törvény továbbra is lehetővé teszi – a régió és megyehatárokon túlnyúló feladatok kezelése érdekében – a területfejlesztési tanácsok önkéntes együttműködését, melynek intézményes kerete a Térségi Fejlesztési Tanács. A törvény térségi fejlesztési tanácsként hozta létre a Balaton Fejlesztési Tanácsot, melynek alapvető feladata a Balaton kiemelt üdülőkörzetét érintő területfejlesztési feladatok koordinálása, továbbá területén hasonló céllal a Tisza-tavi Térségi Fejlesztési Tanácsot és a Velencei-tó Vértes Térségi Fejlesztési Tanácsot.

A regionális fejlesztési tanácsok létrehozása, működésük szervezeti kereteinek kialakítása (miután a regionális fejlesztési tanácsnak a megyék képviselői is tagjai) elősegíti, hogy a régiókat alkotó megyék közösen határozzák meg fejlesztési prioritásait, elősegítve ezzel a régió és a megyék érdekeinek összhangját. Azonban azt is el kell mondani, hogy a regionális szemlélet még nem igazán erős, így sok döntés megyei alapon születik meg, a megyék egymás közötti egyezkedését követően. Ez a folyamat még mindig nagyon az elején tart, és hosszú időre és közös munkára lesz szükség ahhoz, hogy fokozatosan valódi regionális intézmények alakulhassanak ki.

Megyei területfejlesztési tanácsok

Az 1990-es önkormányzati törvény elfogadásával a megyék jelentősen vesztek hatáskörükből a települési önkormányzatokkal szemben, feladatuk gyakorlatilag intézményfenntartásra korlátozódott. A területfejlesztési törvény 1996-os megalkotásánál a törvényhozó a megyei szintet kulcspozícióba helyezte, a decentralizált források elosztása, az országos, ágazati programok véleményezése, tervezés szempontjából. Ugyanakkor a közjogi státuszát tekintve bizonytalan helyzetű területfejlesztési tanács került hatalmi helyzetbe egy olyan területi szinten, ahol választott önkormányzat működik. Noha a megyei területfejlesztési tanácsok létrehozásának célja relatíve egyértelmű, a megyei önkormányzatokkal való felelősség-megosztásuk mégsem tisztázott megfelelően, ami tág teret enged a párhuzamosságok megjelenésének és a különböző konfliktusok kialakulásának.

A megyei területfejlesztési tanácsok fő feladatai közé tartozik a megyei területfejlesztési koncepciók és programok kidolgozása, az önkormányzatok és a gazdasági szereplők fejlesztési elképzeléseinek összehangolása. Szerepüket növeli, hogy saját hatáskörben dönthetnek a területfejlesztést közvetlenül szolgáló állami pénzeszközök – a területfejlesztési célelőirányzat (TFC) 30%-a (ez 2004-ben megszűnt), a területi kiegyenlítést szolgáló fejlesztési célú támogatás (TEKI), illetve a céljellegű decentralizált támogatás (CÉDE) – felhasználásáról.

A megalakuló megyei területfejlesztési tanácsok változatos formában hozták létre munkaszervezeteiket. A jellemzően 5-10 főt foglalkoztató szervezeti egységek néhány megyében az önkormányzati hivatalba illeszkedve, máshol önálló szervezetként közhasznú társasági formában működnek.

A megyei területfejlesztési tanácsok jövőbeni szerepének kérdését alapvetően érinti a régiók megerősödése. A két szint ésszerű és szakmai alapokon álló munkamegosztás esetén nem zárja ki egymást, tudomásul véve azt, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozás, a fejlesztési programok kidolgozása, a fejlesztési forrástámogatások megszerzése szempontjából az elsődleges szerep a régióé. A kistérségi szintű fejlesztések menedzselése, a helyi önkormányzatok településfejlesztési tevékenységének segítése viszont megyei szinten ellátandó feladat. A megyei területfejlesztési tanácsok összetételét is úgy kell módosítani, hogy

érvényesüljön újra a partnerség elve. Így a gazdasági élet szereplői, a civil szerveződések, munkaadók, munkavállalók is vegyenek részt a tanácsok munkájában

Területfejlesztési önkormányzati társulások

A kistérség szintjén a települési önkormányzatok összefogásának, együttműködésének ösztönzésével a területfejlesztési önkormányzati társulások megalakulása a törvény egyik legjelentősebb vívmánya volt. A kistérségi társulások létrehozása a törvény szerint nem volt kötelező, de mindenképpen célszerű, mivel a társulások kaptak képviseleti jogot a megyei területfejlesztési tanácsban. A területfejlesztési törvény a megyei területfejlesztési tanács tagjai között a területi önkormányzati társulások képviselőinek számát úgy állapította meg, hogy azok statisztikai térségenként 1-1 tagot delegálhattak. Ebben szerepet játszott az a tény, hogy a statisztikai kistérségek rendszere lefedi az egész országot és a kistérségek száma a társulásokéhoz képest stabil. A törvény 1999. évi módosítása megváltoztatta ezt a gyakorlatot és a megyei területfejlesztési tanács tagjai között a területi önkormányzati társulások képviselőinek számát három főben állapította meg.

A megalkotott szabályok azonban arra már nem voltak alkalmasak, hogy ösztönözzék a települési önkormányzatok optimális területi léptékben, illetve szervezeti formában való társulását. 2002 végén 224, 2004-ben már közel 300 területfejlesztési társulás működött Magyarországon, és az ország településeinek 96 %-a tagja volt valamelyiknek, némelyik többnek is. A megyék közül viszont csupán Vas, Komárom-Esztergom és Bács-Kiskun megyében esett egybe a statisztikai kistérségek és az önkormányzati társulások határa úgy, hogy valamennyi település tag volt valahol. A települések hetede egynél több társulásban vesz részt, 21 település pedig, háromnál is több társulás tagja. Mindezek következtében a társulások összetétele instabil, működési területük pedig, csak elvétve – akkor is csak ideiglenesen – felel meg a kistérség területének, illetve több társulás működési területe is átfedi egymást. A területfejlesztési társulások és a KSH körzetek területi illeszkedése hosszú távon nem megkerülhető kérdés. A kistérségi koncepciók készítése például a területfejlesztési önkormányzati társulások feladata, viszont a területi tervezés alapegységeiként, a kedvezményezettség területi lehatárolásánál és a kapcsolódó forráselosztásnál NUTS IV szinten a statisztikai kistérségek jelennek meg.

Nehezíti az érdemi munkát, hogy a társulások szervezeti rendje kiépületlen, jelentős részük nem rendelkezik megfelelő szervezeti, szakmai kapacitásokkal. Ennek legfőbb oka, hogy a törvény egyrészt nem szabályozta a területfejlesztési társulással szembeni szervezeti, eljárási követelményeket, másrészt nem biztosított garanciákat arra sem, hogy ezek az alulról jövő szerveződések a minimális működési feltételekhez hozzájussanak.

A jelenlegi társulások – alapvető, alkotmányban biztosított jellemzőik miatt – nem alkalmasak az állandó területtel rendelkező és a kistérségben kötelező általános területfejlesztési feladatok ellátására. Éppen ezért létre kell hozni a kistérségi fejlesztési tanácsokat, melyeknek működési területe egybeesik a statisztikai kistérség területével.

A kistérségi fejlesztési tanácsok feladat- és hatáskörének szabályozása mellett legalább annyira fontos, hogy a tanácsok kidolgozott és elfogadott fejlesztési szempontjaik megvalósításához, megfelelő forráshoz jussanak, s így egy-egy eseti projekt kivitelezés helyett lehetőség legyen a fejlesztési programra felűzött, egymás hatását erősítő projektek kivitelezésére.

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

A területfejlesztési törvény 1999. évi módosítása felhatalmazta a Kormányt, hogy rendeletben állapítsa meg a területfejlesztési önkormányzati társulások működéséhez kapcsolódó költségvetési hozzájárulás mértékét és felhasználásának módját. A felhatalmazás alapján került sor a kistérségi megbízottak kinevezésére, akik statisztikai kistérségenként, de a társulásokhoz kötődően látják el feladatukat. Amennyiben egy statisztikai kistérségben több társulás működik, úgy a megbízott valamennyi társulás tevékenységéhez kötődően végzi munkáját. E rendszer működtetését, koordinálását segítik a regionális koordinátorok. Kistérségi szinten nincsenek decentralizált források, de a megyék részére decentralizált forrásokból pályázat útján a kistérségek is forrásokat nyerhetnek el fejlesztési programjaik kidolgozásához, illetve azok megvalósításához.

A területfejlesztési alapelveknek való megfelelés

A területfejlesztés intézményrendszer értékelésének leg-
alapvetőbb kritériuma, hogy az intézményrendszer kiépítettsége és működése megfelel-e a területfejlesztési politika általános érvényű alapelveinek.

A szubszidiaritás elvének megfelelően mindenekelőtt az intézményrendszert átlátható struktúra, az egyes területi szintek egyértelműen meghatározott funkciója, feladatköre, és jól lehatárolt felelősségi körök, kompetenciák jellemzik-e. A jogi-szabályozási háttért tekintve az 1996-ban megszületett területfejlesztési törvény – sem annak 1999-es módosítása – nem tisztázta egyértelműen a területfejlesztés intézményrendszer egyes elemeinek funkcióját, feladatát és hatáskörét, és nem számolta fel azokat a bizonytalanságokat, amelyek a tanácsok státuszával, a működési-gazdálkodási rendjével voltak kapcsolatosak. A törvény csak általános orientációt nyújtott a területfejlesztési tanácsok munkájának megszervezéséhez, amit nem egészítettek ki a végrehajtást elősegítő kormányzati rendelkezések. Nem tisztázott a megyei és a regionális szintek feladatmegosztása, egymáshoz való viszonya, pályázati rendszereik nem összehangoltak.

A partnerség elvének érvényesülését a tanácsok összetételén keresztül lehet értékelni. Az európai gyakorlat azt mutatja, hogy minél szélesebb társadalmi-gazdasági képviselet jelenik meg a területfejlesztés döntéshozó testületében, annál nagyobb esély van mind a fejlesztés céljainak sikeres megfogalmazására, mind a fejlesztési programok eredményes megvalósítására. A Tanács szavazati joggal rendelkező tagjainak körét a törvény rögzíti. A Tanácsoknak emellett lehetőségük van tanácskozási joggal rendelkező állandó szakértők meghívására. A partnerség elvének megfelelően a kormányzati és területi szereplők aránya a tanácsok szavazati joggal rendelkező tagjai között nem megfelelő, a tagok között túlreprezentáltak az egyes minisztériumok képviselői, a kistérségi képviselők kiszorultak a tanácsból. A döntések által érintett gazdasági és civil szféra részvétele a tanácsok munkájában általában megfelelő. A területfejlesztési törvény 1999. évi módosításával megyei szinten megszűnt a munkaadói és munkavállalói oldal, valamint a kamarák tagsági részvételének joga, viszont új szereplői lettek a tanácsoknak a megyei FM-hivatalok és az illetékes Regionális Idegenforgalmi Bizottság képviselői. Ugyanakkor továbbra is biztosított az együttműködés a területfejlesztésben érdekelt szervezetek és a megyék gazdasági szereplői között, ugyanis a területi gazdasági kamarák állandó meghívotti státusszal részt vesznek a tanácsok munkájában. A kistérségi és megyei érdekek közelítését segíti

az, hogy a kistérségek képviselői továbbra is részt vesznek a megyei területfejlesztési tanács munkájában, bár a területfejlesztési törvény 1999. évi módosítása csökkentette számukat azáltal, hogy a törvény 3 főben határozta meg a területfejlesztési önkormányzati társulások által delegálható résztvevők számát.

A meghívott tagokkal nem ritkán 50 tagúra duzzadt tanácsok működése sok esetben igen alacsony hatékonyságú, ami döntések elhúzódsásával és minőségének romlásával jár. A Tanács hatékony működésének alapja ezért a feladatmegosztás megfelelő módja: a kisebb csoportokban zajló szakmai-egyeztetési munka. E kisebb csoportokat bizottságoknak nevezhetjük, bár e szó tartalma Magyarországon napjainkra némileg elhasználódott. A bizottságok alatt tényleges munkát, kapcsolatépítést végző, szakmailag hozzáértő személyekből álló csoportokat kell érteni, akik szervezeti és szakmai súlyukat és befolyásukat is felhasználva tevékenykednek a Tanács – és így a térség – közös érdekeiért. A testületi ülések előkészítettsége is nagyban befolyásolja a Fejlesztési Tanács döntéshozatalának megalapozottságát. Vizsgálható, hogy a fejlesztési tanácsok szabályozzák-e a döntés-előkészítés módját, illetve szakmai kérdésekben való döntések megalapozásához független (sok esetben külső) szakértők véleményét kikérik-e.

A területi érdekek érvényesítésének lehetőségét mutatja, hogy a területfejlesztési intézményrendszer szereplői mennyire tudnak beleszólni a területi politika fő döntéshozatali folyamataiba, illetve a fejlesztési tanácsok milyen egyéb – az adott területi szinten működő – ágazati döntéshozó testületben képviseltek magukat. Az érdekérvényesítési képesség nagymértékben múlik az elnök és a tagok személyes érdekérvényesítő képességén. A regionális fejlesztési tanács tagjai közül az érdekérvényesítés lehetőségét nézve egy parlamenti képviselő előnyösebb helyzetben van, mint egy „egyszerű” megyei elnök.

Mivel a területfejlesztési intézmények forráselosztó funkcióval is rendelkeznek, alapvető követelmény az intézmények átláthatósága és az elszámoltathatósága. Az Európai Unió szintjén közösségi rendeletek határozzák meg a tagállamok kötelezettségeit, az irányítási és felügyeleti rendszereket, a kiadások igazolását és a szabálytalanságok megelőzését.

A tanácsok működésének törvényességét elősegítette a Törvény 1999. évi módosítása, amely szerint a törvényességi felügyeletet a székhely szerint illetékes közigazgatási hivatal vezetője látja el. A közigazgatási hivatal vezetőjének törvényességi felügyeleti jogköre arra terjed ki, hogy a tanács alapszabálya, határozatai, működése, döntéshozatali eljárása nem sértenek-e jogszabályokat. Ennek megítélését, országosan egységes elvek szerinti gyakorlását azonban nehezíti, hogy a területfejlesztési törvény tág teret engedett mind a szervezet alakításának, mind pedig a működési rend meghatározásának. Indokolt lenne a törvényességi felügyelet gyakorlásának részleteit az egységesség igényével szabályozni.

A megyei területfejlesztési és a regionális fejlesztési tanácsok és a munkaszervezeti feladataikat ellátó szervezetek tevékenységét, gazdálkodását bizonytalanná teszi a Törvénynek azon – 1996 óta nem változtatott – rendelkezése, amely a tanácsok és munkaszervezeteik számára előírta a költségvetési rend szerint gazdálkodó szervezetekre érvényes szabályok alkalmazását, azonban sem a köztestület jelleggel működő fejlesztési tanácsok, sem munkaszervezeteik nem költségvetési szervek. A költségvetési rend szerinti gazdálkodás szabályainak betartására irányuló törekvés kényszer szülte fél-megoldásokhoz vezetett. A tanácsok és

munkaszervezeteik működésének támogatására biztosított költségvetési források valamennyi régiónál, illetve a megyék negyedénél a munkaszervezeti teendőikkel megbízott, társasági formában működő, államháztartáson kívüli szervezetekhez kerültek, melyek ellenőrzése csak korlátozottan biztosítható.

A nyilvánosság és a részvétel szerepe növekszik a regionális politikában, amelynek lényege a minél nagyobb társadalmi támogatottság. Az intézményrendszer társadalmi beágyazottságának szintén előfeltétele a széleskörű nyilvánosság, azaz megfelelő módon történik-e a közvélemény tájékoztatása az adott intézmény tevékenységéről, döntéseinek indoklásáról. A nyilvánosság „visszafelé” is értelmezhető: az intézmények működési mechanizmusának javítása érdekében van-e lehetőség a közvélemény oldaláról megfogalmazott javaslatok, ötletek, vélemények beépítésére.

Valamennyi megyei és regionális fejlesztési tanács rendelkezik saját honlappal. A pályázati felhívások, úrlapok, döntések, valamint az elfogadott koncepciók és tervek valamennyi honlapon megtalálhatók, de a legtöbb megyében és régióban az egyeztetés előtt álló anyagokat és az ülések programját és időpontjait is nyilvánosságra hozzák. Ezzel szemben nem jellemző az ülések jegyzőkönyveinek nyilvánosságra hozatala, ami az anyagok terjedelme miatt is érthető, de a határozatok általában hozzáférhetőek.

A területfejlesztési intézmények működésének hatékonysága Az intézmények működési környezete

A jogilag legpontosabban szabályozott intézményi struktúra sem képes beváltani a hozzá fűzött reményeket, ha szervezeti, működési környezete nem segíti, és ha nincsenek megfelelő eszközei feladatainak végrehajtásához.

A működési költségeket illetően, a hatékonyságra utaló információ, hogy az egyes területi szinteken működő tanácsok általában mekkora összeget fordítanak a működésükre (értelem szerűen beleértve a munkaszervezet finanszírozását), illetve, hogy a működési költségeiket illetően mennyire vannak ráutalva a központi költségvetésre. Itt csak hangsúlyozzuk, hogy Magyarországon a területfejlesztési intézményrendszerének költségvetési keretei korlátozottak, a megyei és regionális területfejlesztési tanácsok költségvetése alapvetően az állami forrásoktól (a minisztériumtól származó közvetlen finanszírozás) függ. Nehezíti a helyzetet, hogy a tanácsokra és a mellettük működő munkaszervezetekre a költségvetési gazdálkodás szabályait kell alkalmazni. Az európai gyakorlatban a gazdasági társasági forma terjedt el, amely biztosítja a politikától való megfelelő távolságot.

Összességében megállapítható, a területfejlesztési törvény elfogadása óta sem tisztult le, hogy a tanácsok mellett működő munkaszervezetek milyen szerződéses kapcsolatban és főleg milyen kiszámítható pénzügyi fedezettel hajtják végre az egyes feladatokat a területfejlesztési célok megvalósulása érdekében. Az ügynökségek bevételi struktúrája esetleges, évente jelentősen változik. Tevékenységük elsődleges fedezetét:

- a tanácsok éves állami működési támogatása (25-30 %)
- fejlesztési programok végrehajtásának, pályázati rendszerek működtetésének költségkerete
- célfeladatokra (pl. NFT tervezésre, projektfejlesztésre) kötött megállapodások
- valamint egyéb állami és nemzetközi pályázatok bevételei képezik.

Éles ellentmondás van tehát a letisztuló közhasznú tevékenységek körök és a bizonytalan pénzügyi, intézményi viszonyok között.

A döntéshozáshoz alapvető információs háttérrel szolgáló Területi Információs Rendszer (TEIR) még mindig számos szakmai és technikai problémával küzd. Ennek egyik oka abban keresendő, hogy az információs rendszer működtetési felelősségének kérdése jogilag nem megfelelően tisztázott. A törvény szerint a Kormány felelős az országos területi információs rendszer működtetéséért, területi szinten csak az adatszolgáltatás címzettjei lettek megnevezve. A TEIR-t részletesebben szabályozó kormányrendelet a minisztert és a megyei főjegyzőt teszi felelőssé a rendszer működtetéséért. A rendszerváltást követően egyre inkább perifériára szoruló megyei önkormányzatok azonban már nem rendelkeznek olyan pénzügyi, szervezeti és szakmai feltételekkel, amelyek a rendszer megfelelő üzemeltetéséhez alapvetők lennének.

A területfejlesztési intézményrendszer nemcsak pénzzel és információval van a szükségesnél gyengébben ellátva, de hiányzik a megfelelő szakmai, szolgáltatási háttér is. A tanácsadással foglalkozó szervezetekkel, a felsőoktatási intézményekkel, a kutatóintézetekkel esetleges a kapcsolat. Összességében hiányzik az a szervezeti szatellitrendszer a regionális politikában, ami a tevékenység professzionalizmusát, a megfelelő döntések meghozatalát és végrehajtását garantálhatja. Hasonló hiányosságok érhetők tetten a képzésben is, annak ellenére, hogy valamennyi társadalomtudományi felsőoktatási intézményben beindult valamilyen, a regionális politikához kapcsolódó képzés. Ezek tematikája azonban kiforratlan. Különösen a programozáshoz és az európai uniós források fogadásához szükséges ismeretek oktatása hiányos.

Az intézményrendszer fejlesztési forrásai – decentralizált pénzeszközök

Az intézményrendszer sikerességének alapvető feltétele, hogy az egyes területi szintek megfelelő pénzügyi források birtokában be tudjanak kapcsolódni a tényleges fejlesztési tevékenységbe. Az addicionális forrásokhoz szükséges saját forrás előteremtésének egyik lehetséges módja az adóztatás, amire viszont a területi szintek közül csak a települési önkormányzatoknak van joguk. A másik, hazai gyakorlatban is megvalósult eszköz, a központi források feletti döntési kompetenciák átadása helyi szintre.

Bár a területfejlesztést szolgáló közvetlen pénzügyi eszközökön belül az utóbbi években jelentősen megnövekedett a decentralizált források nagysága, aránya továbbra is alacsony, a forráselosztásra vonatkozó szabályozás (támogatható célok, térségek, támogatás mértéke, módja) tartalmi és formai értelemben rendkívül szigorú, nem tesz lehetővé nagyobb önállóságot, helyi kezdeményezést.

A Strukturális Alapok fogadásának és felhasználásának intézményi rendszere Magyarországon

A Strukturális Alapok fogadását, a források felhasználásának irányítását nemzeti szinten a Közösségi Támogatási Keret Irányító Hatósága (KTK IH) végzi, amely egyben az egyes Operatív Programok Irányító Hatóságainak munkáját is koordinálja. Magyarországon a fizetési kérelmek elfogadásáért, azok Bizottság felé való benyújtásáért, valamint a Bizottság által folyósított összegek fogadásáért a Pénzügyminisztérium fog felel-

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

ni, azaz ő lesz a Strukturális Alapok és Kohéziós Alap kizárólagos Kifizető Hatósága.

Emellett minden egyes Operatív Program esetén ki kell jelölni azt a Hatóságot, mely a program végrehajtásának elsődleges felelőse. Ezek az ún. **Operatív Program Irányító Hatóságok**, melyek teljes körű felelősséggel tartoznak a Strukturális Alapok által támogatott programok megvalósításáért és annak hatékony, szakszerű irányításáért – oly módon, hogy a horizontális állami irányelvekkel, politikával összhangban ezek a programok a lehető legnagyobb gazdasági hasznot hozzák az érintett területek számára.

A tagállamok irányító hatóságnak általában valamilyen állami szervet neveznek ki. Ez a gyakorlat tükröződik a magyar szabályozásban is: a 2160/2001. (VI. 27) Kormányrendelet előírja, hogy az egyes operatív programirányító hatóságok kizárólag közigazgatási intézmények (minisztériumok) lehetnek. A Közösségi Támogatási Keret Irányító Hatósága pedig – a 2199/2002. (VI. 26.) Kormányhatározat értelmében – a *Miniszterelnöki Hivatalban, azon belül is a Nemzeti Fejlesztési Hivatalban* kapott helyet.

Az Irányító Hatóságok feladataik egy részét delegálhatják az ún. **Közreműködő Szervezetek** részére, melyek a végrehajtási

struktúra részét képezik minden egyes Operatív Program lebonyolításánál. A 2002. év végére a Kormány kijelölte a végrehajtásban részt vevő Közreműködő Szervezeteket is, és megkezdődött az intézményrendszer felkészítése. A Strukturális Alapok kezelésére vonatkozó rendelet szerint „a Közösségi Támogatási Keretben leírt fejlesztéseket általános szabályként régióként, integrált operatív programok formájában kell megvalósítani”. A rendelet értelmében tehát Magyarországnak hét regionális operatív programot – NUTS II szintű régióként egyet-egyet – kellene beterveznie az Európai Bizottságnak, és azok megvalósítására minden régióban ki kellene jelölnie egy irányító hatóságot. Mindezek ellenére az Európai Bizottság javaslatára a 2004-2006 közötti időszakra vonatkozóan átmeneti megoldás született: a hét helyett egyetlen, központi szinten irányított operatív program tartalmazza majd a regionális és helyi fejlesztési kezdeményezéseket. Jóllehet bizonyos feladatok ebben az átmeneti időszakban is delegálhatóak lesznek a régióknak, azonban a program megvalósításának teljes felelőssége központi szinten marad.

A fentieknek megfelelően az egyes operatív programok végrehajtási rendje az alábbiak szerint alakul:

Operatív Programok	Irányító Hatóságok	A programok végrehajtásában közreműködő szervezetek
1. Gazdasági versenyképesség (GVOP)	Gazdasági és Közlekedési Minisztérium	Magyar Vállalkozásfejlesztési Kht. Regionális Fejlesztési Holding Rt.
2. Humán erőforrás fejlesztés (HEFOP)	Oktatási Minisztérium	
3. Regionális fejlesztés (ROP)	Miniszterelnöki Hivatal	VÁTI Kht. Regionális Fejlesztési Ügynökségek
4. Infrastruktúra (INFRAOP)	Gazdasági és Közlekedési Minisztérium	
5. Agrár és vidékfejlesztés (AVOP)	Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium	Agrárszabályozási Hivatal Erdészeti Hivatal

A Közösségi Támogatási Keret teljes időszaka alatt prioritást élvez annak biztosítása, hogy a megvalósítási eljárások kompatibilisek és – amennyiben ez indokolt és megvalósítható – minden Operatív Program esetében egységesek legyenek. Ezáltal forrásokat lehet megtakarítani, a megvalósítás pedig, valamennyi résztvevő számára átláthatóbbá válik.

A Közösségi Támogatási Kerethez, az Operatív Programokhoz, illetve a Kohéziós Alap működtetéséhez kapcsolódó horizontális irányítási és adminisztratív feladatokat a **KTK Menedzsment Bizottság** látja el. A Menedzsment Bizottság köteles szavatolni, hogy – amennyiben szükséges – a horizontális irányelvek átkerüljenek a megfelelő szintű hazai törvényhozásba (pl. kormányhatározatok és rendeletek). A KTK Menedzsment Bizottság Magyarországon 2002 szeptemberében került felállításra, működési eljárásairól is ekkor született döntés. A Menedzsment Bizottság elnöke a KTK Irányító Hatóság vezetője. A Menedzsment Bizottság állandó tagjai:

- az Operatív Programok Irányító Hatóságainak vezetői,
- a Kifizető Hatóság vezetője,
- a Kohéziós Alap Irányító Hatóság vezetője
- valamint a Kohéziós Alap működtetésében érintett Végrehajtó Testületek (szakminisztériumok) vezetői.

Az egyes Monitoring Bizottságok feladata, hogy rendszeresen ellenőrizze a Strukturális Alapok által nyújtott támogatások pénzügyi és gyakorlati megvalósításának folyamatát, hatékonyságát és az elért hatást a kitűzött célokhoz viszonyítva. A Bizottság évente legalább egyszer ülésezik, amikor is értékeli a folyamatban levő program előző évi eredményeit, valamint a megvalósítás folyamatát. A Strukturális Alapok szabályozása szerint a Monitoring Bizottságot az adott program elfogadásáról szóló döntést követő három hónapon belül fel kell állítani.

A Strukturális Alapokat megvalósító Operatív Programok mindegyike külön Monitoring Bizottsággal rendelkezik, amelyeket specifikus felelősség terhel az adott programmal kapcsolatban. Az **OP Monitoring Bizottság** az Operatív Program átfogó koordinációs és döntéshozó testülete, melynek feladata többek között a megvalósítás eredményeinek áttekintése, különös tekintettel az egyes intézkedések kapcsán kitűzött célok elérésére; az éves és végső megvalósítási jelentések áttekintése és jóváhagyása az Európai Bizottsághoz történő benyújtás előtt; az Európai Bizottság pénzalapokra vonatkozó döntéseinek tartalmi kiegészítésére tett javaslatok áttekintése és jóváhagyása; javaslattétel az Irányító Hatóság részére a támogatásokra vonatkozó döntések olyan irányú megváltoztatására, amelyek le-

hetővé teszik a Strukturális Alapok céljainak elérését, illetve javítják a támogatások hatékonyságát.

A KTK Monitoring Bizottság nemzeti szinten felügyeli a Strukturális Alapok támogatásainak és a kapcsolódó nemzeti forrásoknak a felhasználását a CSF alapján. Ellenőrzi a programok végrehajtását, és rendszeresen értékeli azokat. Részt vesz a CSF esetleges módosításában, a források, prioritások és opera-

RAJNAI GÁBOR

KULTÚRA A HELYI ÉS TÉRSÉGI FEJLESZTÉSBEN

A települési és/vagy térségi fejlesztési programok tervezését klasszikusan az úgynevezett helyi, térségi érték-térképek elkészítésével kezdjük. Az érték-térképek között prominens szerepe van a kulturális értékeket feltárónak. Ebben általában számba vesszük azokat a történelmi emlékhelyeket, épített örökségeket, népi hagyományokat, amelyek az adott környék sajátjai. A kataszterben általában szerepelnek a térség kulturális eseményei is.

Értékek és korlátok

A kulturális érték-térképek összeállításánál, illetve az erre is épülő helyi és/vagy térségi fejlesztési programok kialakításánál több ellentmondás is felvetődik. Egyik általános probléma, hogy a fejlesztési igényekhez képest rendkívül szűkösek a források. A helyi kulturális értékek fenntartása alapvetően két pilléren nyugszik. Egyrészt az önkormányzatok, másrészt a helyi, térségi civil szervezetek anyagi és mozgósító erejére épít. Ezt a törekvést egészítheti ki egy-egy konkrét fejlesztési elképzelés, program pályázati úton történő kiegészítése.

A helyi és térségi forráshiány eredménye, hogy a kulturális értékek megóvása, felkarolási szándéka általában alárendelődik a helyi jövedelem és forráslehetőségeknek. Ennek eredményeként a lehetséges programok szelekciója, az értékek megóvása szándéka, azok prioritásai főként a jövedelemtermelő képesség, illetve a forrásadottságok és nem elsősorban az értékek tartalma szerint határozódik meg. Tehát elsődleges szemponttá válnak a turisztikai vonzerő és az üzemgazdasági, jövedelmezőségi szempontok.

Részben ebből a helyzetből eredő ellentmondásnak az eredménye, hogy helyi és térségi kulturális programokban nem igazán hangsúlyos a környezeti kultúra, az ember és környezetének kultúrált és harmonikus viszonyának igénye. A korszerű fenntarthatósági elvek között azonban egyre hangsúlyosabb ennek a szempontnak a szerepeltetése is.

Azt jól tudjuk, hogy a kultúra nem azonos a kulturális eseményekkel, de tény, hogy kevesebb figyelmet fordítunk az események kultúráltságára, ami viszont minősíti a kultúráltságunkat. Még kevés helyen fogalmazódik meg a kultúrált táj igénye, illetve nem elég a motiváció a környezet folyamatos rendben tartása és kultúrált rendezése iránt. Pedig tudott az is, hogy tiszta, rendezett környezetben az egyébként szemetelő emberek egy része is nehezebben dogja el a szemetét, vagyis a kultúrált környezet környezeti kultúrára is nevel.

Igények és összefogás

Az önkormányzatok, a művelődési intézmények és a civil szervezetek részéről a kulturális értékek megóvása, a helyi és térségi kulturális programok generálása iránti igény adott. Jól példázza ezt, hogy az Agrár és Vidékfejlesztési Operatív Prog-

tív programok esetleges újrendezésében. A KTK Monitoring Bizottság felelősségi körébe tartozik a megvalósítás eredményeinek áttekintése, a KTK éves és végső jelentéseinek áttekintése és jóváhagyása az Európai Bizottsághoz történő benyújtás előtt; valamint a Közösségi Támogatási Kerettel kapcsolatos hazai publicitás stratégiájának kidolgozása, a Strukturális Alapokkal kapcsolatos megfelelő kommunikáció szavatolása.

ram (AVOP)¹ keretében a meghirdetés után röviddel a faluközpontok megújítására kiírt pályázatot többszörösen túljegyezték. Ugyanígy látható, hogy a települések hirdetőtábláin, helyi újságjaikban szaporodnak a helyi és térségi kulturális rendezvények. Egyre több település utcáin ültetnek növényeket, illetve több és több ház ablakában jelennek meg virágok. Ma már vannak olyan településcsoportok, kistérségek, ahol a turisztikai szempontból vonzó helyszínek és programok térségi koordinációja is igényként fogalmazható meg.

Tehát megállapítható, hogy – a korlátok ellenére – a kultúra iránti igény nő, de a források igencsak szűkösek. Kérdés, hogy mit lehet ilyenkor tenni? A kulturális értékekre fordítható források gyors bővülése nem igen valószínű, így vélhetőleg jelenleg a továbblépés lehetősége a helyi és térségi koordinációban, valamint összefogásban rejlik.

Sok településen előfordul, hogy a helyi rendezvények egyeztetés hiányában ütköznek egymással. Esetenként a civil szervezetek – néha az önkormányzattal szemben – egy-egy helyi érték megóvása, feltárása érdekében az együttműködés helyett egymást legyengítő versenyt folytatnak. Sokszor mindez térségi szinten is felvetődik, így sok jó szándék és alkotó energia megy veszendőbe, nem beszélve az egyébként is szűkök források ésszerűtlen hasznosulásáról.

Posztív törekvések, hogy néhány településen, például Nagyköváciban vagy Zsámbékon, illetve Pesthidegkúton éppen a művelődési intézmények segítik a programok koordinációját, a helyi civil szándékok egymásra találását. Ugyancsak jó példa Pest megyében a kulturális programok kistérségi összehangolására tett próbálkozás. Ezeket a törekvéseket – a programok egyeztetésén túl – célszerű kiterjeszteni a kulturális élet szélesebb értelemben vett területére is, így például a környezet kultúra, a kulturális turizmus területére. A helyi és a térségi egyeztetés, szükség szerint összefogás fontos lehet a fejlesztési programok megfogalmazásában is.

Helyi és térségi fejlesztések

A kulturális értékek megóvására és feltárására irányuló törekvések, hagyományok fenntartási igénye a legtöbb esetben fejlesztési igényeket vet fel. Az épített és természeti értékek helyi és térségi számbavételére készített érték-térkép összeállítása önmagában is generálhat ésszerű és korszerű fejlesztési elképzeléseket. Ezeket az elképzeléseket mind helyben, mind térségi szinten a település és térségfejlesztés normál tervezési folyamataiban kell megjeleníteni.

A tapasztalatok szerint a települések egy részében nincs településfejlesztési stratégia. Vannak rendezési- és szerkezettervek, amelyek részei, illetve a megvalósítást szolgáló elemei kellene

¹ Lásd: www.fvm.hu, vagy www.nfh.hu honlapokon

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

legyenek a stratégiának, de a települési stratégia még nem készült el. Emiatt a kulturális területet érintő fejlesztések is esetlegesek, nem eléggé megalapozottak. Sokszor néhány aktuális pályázat által kínált lehetőség határozza meg a fejlesztési ötleteket, ebből eredően közel nem a lakosság széles rétegei által támogatott elképzelésekre épülnek. Előfordul, hogy ezekről a pályázatokról csupán egy-egy „bennfentes” tud részleteket, például néhány képviselő testületi tag és a pályázati író, és a helyi civil szervezetek számára nem ismertek a fejlesztési törekvések.

Térségi szinten más a helyzet, de hasonló gondok ott is érzékelhetők. Évek óta működnek a kistérségi társulások, újabban a többcélú kistérségi formációk. Ennek keretében kialakulban van egy *térségi programozási, területfejlesztési gyakorlat*. Őt hat évvel ezelőtt készült kistérségi fejlesztési programok, az úgynevezett SAPARD tervek, amelyek csak szűk szegletét érintették a kulturális területnek. Egy-két évvel ezelőtt a legtöbb kistérségben korszerűsítették ezeket a térségi fejlesztési programokat, illetve jelenleg határozott lépések történnek a kistérségek tartalmi együttműködésének megalapozására. Ezek már határozottabban szolgálják a kulturális terület térségi együttműködését is.

A kistérség szintjén új formációnak számít a területfejlesztési törvényben² leírt *térségi Civil Egyeztető Fórumok* létrehozásának lehetősége. Ennek a Fórumnak a keretében térségi koordináció alakulhat ki mind a térség kulturális fejlesztéseiben, mind a helyi kultúrát szolgáló törekvésekben. A tapasztalatok szerint kevés kistérségben élnek ezzel a lehetőséggel. Van, ahol a térség civil szervezetei nem ismerik a lehetőséget, van, ahol a kistérség vezetői, egyes polgármesterei idegenkednek a civil kapcsolatokról.

A térségi együttműködésben új és aktuális lehetőséget kínál az Európában bevált LEADER+³ program. A program elsősorban a vidéki térségeket célozza, így a főváros nem érintett, de a program iránt nagy az érdeklődés Pest megyében. A program a *helyi értékekre épülő innovatív megoldásokat preferálja*, így lehetőséget kínál a kulturális értékek felkarolására is. A program nem a kialakult együttműködési keretekre épít. A résztvevők körét a program tartalma határozza meg. A program kialakításának első lépése az adott, főként egységes adottságokkal rendelkező térség sajátos programjának a megfogalmazása, majd a kedvezményezett térség lehatárolása, az erre vonatkozó önkormányzati döntések meghozatala.

A LEADER+ program egyik sajátossága a *határozottan igényelt partnerség*. Eszerint a térségi program kialakításában és megvalósításában, valamint az irányítást végző menedzsmentben – az önkormányzatok mellett – részt kell vegyenek a helyi vállalkozások és a civil szervezetek is. A program, így egy demokratikus térségi programalkotási módszer és egy térségi érdekharmonizációs eszköz is. Ennek keretében a helyi és térségi kulturális értékeket célzó civil szervezetek aktív részvétele alapvető adottság.

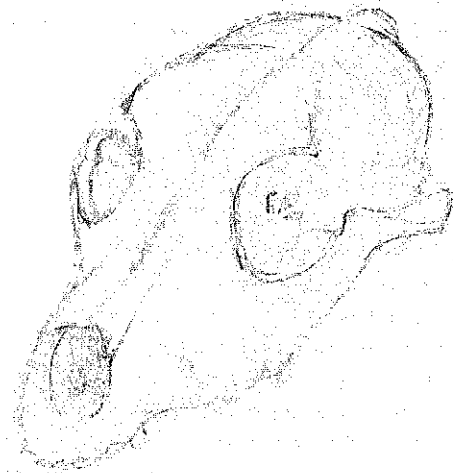
Pest megyében közel húsz LEADER csoport megalakítására született elképzelés, és többségük célzó valamilyen helyi kulturális aktivitást, fejlesztést is. A Dél-Pest Megyei kistérségben a *nemzeti sokszínűséget*, az Újszilvási körzetben a *vidéki, népi építészeti hagyományokat*, amíg a Pilis környékén a *térség szakrális ha-*

gyományait tartják fontosnak, így ezeket emelik be a LEADER csoport programjába.

Műhelyek és együtt gondolkodás

A kulturális értékekkel való törődés sokrétű, sokszínű és egyben sokszereplős is. Elanyagiasodott világunkban is egyre több *civil műhely* alakul ennek érdekében, illetve egyre több személy válik pártolójává értékeink megóvásának, a kultúrált életfeltételek megteremtésének. Új szervezeti keretek és formációk segítik, hogy a pozitív szándékok – helyben és térségi szinten egyaránt – egymásra találjanak, és egymást erősítsék.

Az ECOVAST (European Council for Village and Small Town – Részletek a www.ecovast.hu honlapon) mint egy Európai civil szervezet a fenntartható vidékfejlesztés érdekében munkálkodik. Programjában kiemelten szerepel mind az épített, mind a természeti kulturális örökségünk megóvása. Hitvallása, hogy felelősek vagyunk az utánunk jövő nemzedéknek az értékek megőrzésében. Ennek érdekében segíti a népi építészeti értékek fenntartását, illetve tájkultúra fejlesztését, a környezettudatosság fejlesztését. Ugyanígy tanfolyamaival, konferenciáival támogatja a térségi programozás, a területfejlesztés eszközrendszerének és módszereinek fejlesztését, az erre vonatkozó főként civil tudásbázis kialakulását.

² 1996 évi XXI. Törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről (Lásd: www.mnrft.hu honlapon)

³ Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale
Links between Action for the Development of the Rural Economy

DR. G. FEKETE ÉVA

KULTÚRA ÉS TERÜLETFEJLESZTÉS

Bevezetés

A területfejlesztés nem más, mint adott célok mentén tudatos beavatkozás a területi folyamatok alakulásába. A beavatkozás célja kettős. Egyrészt az esélyegyenlőtlenséget erősítő területi különbségek mérséklésével a társadalmi igazságosság és szolidaritás érvényesülését kívánja elősegíteni, másrészt az erőforrások hatékony hasznosításához szükséges feltételek megteremtésével a versenyképesség növelése érdekében történik. A beavatkozás történhet nemzetközi, nemzeti, regionális vagy helyi szinten. (Ebben a megközelítésben a kistérség helyinek számít.) A kultúra területfejlesztési kapcsolódásai a lokális szintér felértékelődésével váltak erőssé. Épp ezért a továbbiakban a helyi fejlesztéssel való összekapcsolódásának néhány pontjára és következményére szeretnék rámutatni.

1. A területi folyamatokat alakító folyamatok

Ahhoz, hogy a területi folyamatokba be merjünk és tudjunk avatkozni, illetve felfedjük a kultúra szerepét ezen beavatkozásokban, minimálisan ismernünk kell az azokat alakító folyamatokat.

Napjaink területi folyamatainak alakításában kulcsszerepet játszik öt, a globalizációval szorosan összefüggő tényező.

Ezek:

1. A gazdasági globalizáció kihívásai
2. Az információs társadalom formálódása
3. A fenntartható fejlődés eszmeköre
4. A részvételi demokrácia formálódása
5. A regionális politikák paradigmaváltása

Már a 70-es évekre bebizonyosodott, hogy a globalizált gazdaság nem képes a területi elmaradottság problémáját megoldani, sőt számos újabb konfliktust felvetve, tovább növeli a lemaradók táborát és lemaradásának mértékét. A nagy gazdasági struktúrákkal szemben a humanisztikus közgazdászok előtérbe helyezték a helyi adottságokhoz alkalmazkodni képes, rugalmas, a kockázatokat minimalizáló, ugyanakkor a helyi közösségbe beágyazódó *kisléptékű megoldásokat*.⁴ Ezen megoldások közben a lokális szinten egyszerre jelenik meg a globális gazdaságon még kívül maradtak körön belülré kerülése érdekében a nagyok kegyéért, ill. az azok által még le nem fedett területek megszerzéséért a más lokalitásokkal vívott verseny és a globális gazdaság ártaival szembeni, eredményességével tulajdonképpen a további globalizációs folyamatokat erősítő küzdelem.

Az ipari, majd a fogyasztói társadalmakat felváltó, a globalizáció nyomán megjelenő *információs társadalom* egyszerre megköveteli az egységesítés alapfeltételét képező kommunikációs rendszerek technikai eszközeinek helyben való elérhetőségét, ezáltal a kommunikációba való bekapcsolódás feltételeinek biztosítottóságát és az ezek működtetéséhez elengedhetetlen tudás, szemlélet kialakulását. Ez utóbbiba beletartozik az információdömping kezelésére, az információval való ésszerű gazdálkodásra való felkészülés is.

Az információs társadalomba való belépés azzal, hogy összekapcsolja a lokalitásokat, megteremti információ-ellátásukat, ugyanakkor lehetővé teszi a lokalitás saját arcúságát, értékori-

entáltságát, új lendületet ad a lokalizációnak azzal, hogy az integrálódásukhoz szükséges technikai és humán feltételek megteremtésére és saját arcuk megrajzolására kényszeríti. Az információs társadalom új értékeket, új minőségeket helyez előtérbe, melyekben az emberközpontúság, az egyediség, a szuverén alkotás, az ökológiai életforma megerősítésére a lokalitásoknak kell felkészülnie.⁵

A *fenntartható fejlődés* követelménye a globalizáció másik alapproblémájaként megjelenő ökológiai és szociális egyensúlybomlásra adott válaszként jelent meg a Maastrichti Egyezményben 1993-ban. Az Európai Települések Bizottsága által 1993-ban publikált "Növekedés, versenyképesség és foglalkoztatás" dokumentum megerősítette a fenntartható fejlődés mint új fejlődési modell befogadását.⁶

A *részvételi demokrácia* mint a társadalomépítkezés új módja a folyamatok alakításában, a közös ügyeket érintő döntések meghozatalában és a közös feladatok megoldásában az egyén közvetlen részvételét helyezi előtérbe. A keretek kialakulása megköveteli éppúgy a hatalomban lévő elit mint az egyének felkészülését a hatalomgyakorlás új technikáira. Az egyén felkészülésének és tevékenysége kibontakoztatásának természetes közege a lokális közösség.

Az új demokrácia másik alapvonása a kisebbségek érdekeinek fokozott védelme, számukra a részvétel pozitív diszkrimináción keresztüli biztosítása. A kisebbségeket összetartó identitás gyakorlata területi identitással is párosul, így a lokalitás számára külön lehetőséget és egyben kihívást jelent.

A *területpolitikákban* a 70-es évektől kezdődően az állam viszonya a lokalitáshoz alapvetően megváltozott. A neoklasszikus fejlődésméletek és az azokra épülő területpolitikák elégtelenségeire először a harmadik világ országaiban folyó fejlesztési akciók sikertelensége hívta fel a figyelmet. A kívülről-felülről vezérelt fejlesztés nyomán nem hogy csökkentek volna a területi különbségek, még tovább szélesedett a szakadék.⁷ Hamarosan a nyugati jóléti társadalmakban is szemléletváltásra lett szükség. A 70-es éveket megelőzően a regionális politikák szerte Európában a vidéki központok iparosítását támogatták, amit az állam a tőkeintenzív és munkaerő-intenzív ágazatok saját maga által – „from above” – szervezett fejlesztéssel érte el. A 80-as évektől ez az iparosítási politika hatástalanná és tarthatatlanná vált, új regionális politikai célok fogalmazódtak meg a kisvállalkozások létrehozásának támogatására és a létező vállalkozások racionalizálására (termékfejlesztés, marketing, stb.) A 80-as években a jóléti állam terjeszkedése a költségvetésekre, veszélybe kerültek a korábban – főként falusi térségekben – nagyszámban létrehozott munkahelyek. A "helyi erőforrások használata" szlogent kezdték el alkalmazni a gazdaságpolitikában és a közszolgáltatások terén is.⁸ Kiútként az alternatív fejlesztési stratégiák, köztük pl. a helyi szükségletek kielégítését a

⁵ Varga Cs. 1999.

⁶ Gibbs, D.C. 1998.

⁷ Myrdal, G. 1956.; Schumacher, E.F. 1991.; Friedmann, J. - C. Weaver 1979.

⁸ Oksa, J. 1991.

⁴ Schumacher, E.F. 1991.

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

helyi erőforrások mobilizálásával, a külső támogatások felhasználásának helyi szervezésével és kontrolljával elérni kívánó *ön-erős fejlődés* modelljének alkalmazása kínálkozott.⁹

Az új területpolitikák mögött fel-felsejlik egy új fejlődési modell, ami a korábbi, kizárólag a gazdasági növekedést tekintő fejlődés fogalommal szemben egy emberközpontúbb, *humanisztikus fejlődés-elméletből* származik.¹⁰ Ennek kiindulópontja szerint a fejlődés mozgatója az emberi tevékenységek legfőbb motiváló ereje, a szükségletek kielégítésére irányuló igény. Ebben a megközelítésben területi fejlődés alatt az adott területen élő emberek szükségleteinek mind teljesebb, nem csupán a materialisztikus szükségletekre koncentráló, a népesség mind nagyobb hányadára kiterjedő, hosszú távon is fenntartható kielégítését eredményező folyamatot értünk.

2. A globális folyamatok lokális hatásai

A globalizáció vizsgált négy metszetében és az ezek hatására megváltozott területpolitikák és a formálódó humanisztikus fejlődés modell mentén felmerülő kihívások – bizonyítva a globalizáció és a lokalizáció szétválaszthatatlanságát – meghatározóan hatnak a lokális szintre. A globalizáció adta pozitív lehetőségek kiaknázásában és a negatív következmények elhárításában a lokalitásoknak, így az önszerveződő kistérségeknek kulcsszerepe van és lesz. Erre azonban fel kell készülniük, meg kell tudni fogalmazniuk saját válaszaikat. Az 1. táblázatban szereplő kihívásokra a térségben élők számára elfogadható, sőt kívánatos megoldást kínáló kistérségek kialakulása az ott élők és a társadalom egésze szempontjából is elemi fontosságú.

1. táblázat

A globalizáció lokális kihívásai

JELLEMZŐK	LOKÁLIS HATÁSOK
– erőforrások, információ, kultúrák nemzeti határokon túllépő áramlása	– identitások feloldódása
– új (globális) hatalom, kívülről diktált szabályok	– közösségek felbomlása
– korlátok nélküli növekedési kényszer	– helytől való eltávolodás
– kommunikációs technológiák elterjedése	– uniformizálódás
– specializáció – egyediség felértékelődése	– autonómia csökkenése
– erőforrások beszükülése	– erőforrások kirablása
– szociális „ballaszt”	– közösségi tér kitágulása
	– helyi sajátosságok felértékelődése
	– sokszínűség
	– helyi erőforrások és a helyi tudás felértékelődése
	– feszültségek kezelése

Forrás: Saját szerkesztés

A fejlődésben a külső körülményektől, piaci mechanizmusoktól való függőség mellett a helyi igényeket és egyben lehetőségeket alakító kulturális és táji adottságok meghatározó szerepet játszanak. Ezért a fejlődés elvileg több, bár kétségtelenül bizonyos keretek közé szorított úton is lehetséges. A laphipotézis, hogy az elmaradottabbak nem csupán a fejlettek által jónak tartott módon fejlődhetnek. Így nem feltétlenül a fejlettek piacaira, a fejlettektől átvett technológiával, tőkével, szervezeti modellel, de csökkentett költségekkel előállított termékek termelésének növelése jelentheti a gazdasági fejlődés egyetlen útját. A helyi gazdaságok megerősítésével, a helyi adottságok

tudatos hasznosításával szintén közelebb lehet jutni a közösség tagjai szükségleteinek kielégítéséhez.

3. A helyi fejlesztés fogalma és alapelvei

Kétségtelenül minden területi fejlesztés kötődik valamely földrajzi helyhez, érinti valamely lokalitás(oka)t. A települési és kistérségi területi folyamatok alakulásába való tudatos beavatkozás-ként értelmezhető fejlesztés azonban nem feltétlenül „helyi”, még akkor sem, ha az valamely lokális társadalom jólétének növekedését szolgálja. A lokalitás szociológiai-politológiai értelmezéséből adódóan, a fejlesztés „helyi” jellegét a lokális társadalom mint kezdeményező és ellenőrző erő részvétele, valamint a nemzeti, ill. a lokálisnál magasabb szintről eredő fejlesztéshez viszonyított „saját mozgástér” adja. A helyi fejlesztés minden értelmezés szerint hangsúlyosan „bottom-up” jellegű, szemben a hatalom felsőbb szintjeiről indított „top-down” fejlesztéssel. A lokalitással való egyezésből adódóan a kistérségi fejlesztés legjellemzőbb vonása is az alulról való meghatározottság.

Az egyébként markáns felfogásbeli eltérések ellenére is a fejlesztést ágazati keretek helyett területi dimenzióban megjelenítő helyi fejlesztéssel kapcsolatos különböző értelmezésekben van három közös alapelem¹¹:

1. a helyi szereplők bevonása,
2. a helyi erőforrások befektetése,
3. a helyi kontroll gyakorlása.

Talán ez utóbbi kritérium tekinthető a leghangsúlyosabbnak. Külső erőforrások bevonása és külső szereplők megjelenése esetén is ez biztosítja a lokális érdekek érvényesítését.

Az alulról vezérelt térségfejlesztés alapfeltétele, hogy a helyi közösségek autonóm módon határozhassák meg céljaikat, a megvalósításhoz vezető utakat és a külvilág változásaihoz való alkalmazkodásuk módját. A saját stratégiaformálás mellett a helyi, ill. kistérségi kezdeményezések sikeres megvalósításához szükség van:

- a helyi erőforrások helyi ellenőrzésére
- saját politikai, irányítási, pénzügyi és fejlesztési szervezetekre
- biztos saját pénzügyi alapokra.

Ezen feltételek adják meg a fejlesztés önállóságát, az alulról vezérlés lehetőségét. Hiányukban helyi fejlesztésről nem beszélhetünk.

A helyi fejlesztés során általánosan elfogadottnak tekintett további alapelvek:¹²

1. A fejlesztés középpontjában az ember és az emberi szükségletek mind teljesebb kielégítése áll.
2. A fejlődés nem egyenlő a gazdasági növekedéssel, a fejlesztés csak komplex lehet.
3. A fenntarthatóság biztosítása.
4. A fejlesztés csak partneri együttműködések láncolatában valósulhat meg.
5. Nem csak egyetlen út létezik, a szubszidiaritás jegyében a közösség lehetősége és felelőssége a stratégia megválasztása.
6. A fejlesztés földrajzi tere: a horizontális kapcsolatok tálalján szerveződött kistérség.

⁹ Galtung, J. 1980.

¹⁰ G.Fekete É. 1998

¹¹ Green, G.P. - Flora, J.L. – Flora C.B.- Schmidt, F.E. 1993. 38.p.

¹² G.Fekete 1995.

4. Választható lokális stratégiák

A közösség tagjainak jólétének eléréséhez, avagy az ezt biztosító közösségi potenciál erősítéséhez vezető helyi fejlesztési célok megvalósításában két, egymástól markánsan elváló stratégia követhető.

A. A globalizáció előnyeinek fogadására való felkészülés

B. A globalizáció ártalmainak kivédésére összpontosító erőfeszítése.

A megnevezések is sejtetik, hogy az első kifelé, míg a második inkább befelé építkezik, az első az integrálódásból származó várható előnyökre, a második a veszélyek hártására koncentrálna. Az A. esetben a közösség jólétének biztosítását a tágabb területi munkamegosztásba való bekapcsolódástól várják, remélik, hogy a globalizációs folyamatokban sikeresek tudnak lenni (globalizációs stratégia). A B. esetben szintén felismerik, hogy a globalizációból kimaradni nem lehet, de nem adnak túl sok esélyt az egységesülő világban való sikeres szereplésükre, inkább a közösség jólétét veszélyeztető hatásoktól tartanak. Ezért a jólét növelése érdekében védekező mechanizmusokat építenek ki (endogén stratégia).

Mindkét stratégia megvalósítható a helyi szereplők részvétele mellett, a helyi erőforrások bevonásával és helyi ellenőrzés alatt, azaz helyi fejlesztésként. A gyakorlatban egy-egy kistérség stratégiája a két alapstratégiát ötvözi és mindkét típusból tartalmaz elemeket. Az arányok és a megvalósulás esélyei a térség adottságaitól függenek.

2. táblázat

A helyi fejlesztés alternatív stratégiái

Verseny (globalizációs) stratégia	Kohéziós (endogén) stratégia
külső (közlekedési) kapcsolatok	belső hálózatok
vertikális kapcsolatok	horizontális kapcsolatok
magas vagy közepes színvonalú technológiák	alacsonyabb technológiák
közművesített ingatlanok	belső piac feltárása, ellátása
képezhető munkaerő	közösségi vállalkozások
rugalmas képzési struktúrák	széleskörű szemléletformálás
információs rendszerekhez való kapcsolódás	információs rendszerekhez való kapcsolódás
innovációs centrumokhoz való kapcsolódás, adaptivitás	saját innovációk, in-situ tudás
pénzügyi, tanácsadó szolgáltatások	non-profit segítő szolgáltatások
vállalkozói kedvezmények külsőknek	térségi identitás erősítése
beszállítói programok	tájtermékek specializált exportja
erős regionális marketing	helyben értékesítés
korszerű környezetkímélő megoldások	tradicionális környezetkímélő megoldások
a kultúra	
a verseny eszköze	a kohézió eszköze

Forrás: Saját szerkesztés

A magyarországi esettanulmányokban a helyi fejlesztés céljaként szintén a helyi közösségek jólétének növelése jelenik meg, ám a jólét értelmezése lényegesen szűkebb a fentebbiekben tárgyaltnál. A 90-es évek első felének fejlesztési döntően az anyagi szükségletekre koncentráltak, azon belül is főként az infrastruktúrába való beavatkozások domináltak. A fejlődés gazdasági dimenzióinak felértékelésével és a hagyományos, felülről vezérelt területfejlesztés alapelveinek érvényesülésével párhuzamosan a helyi törekvésekben leginkább az A. típusú, globalizációs stratégiák tükröződtek vissza. A helyi fejlesztők térségüket a gazdasági integrációra próbálják alkalmassá tenni.

Ennek érdekében a vonalas infrastruktúrákat, az ipari parkokat, a gazdasági-üzleti szolgáltatásokat fejlesztik. Az endogén stratégiák jöszereivel csak az 1993-as kísérleti PHARE program projektjeiben és az 1999-től fogalmazódó vidékfejlesztési programokban jelennek meg. A helyi fejlesztés európai mércével is jelentős innovációi is elsősorban az utóbbi programok nyomán alakultak ki.

5. A stratégiaválasztás dilemmája

Azt, hogy egy térségben élők számára a stratégiai alternatívák közül melyik lehet a sikeres, alapvetően meghatározzák a térség adottságai, fejlődési esélyei, a fejlesztési beavatkozásokról döntők világképe, az általuk vállalt értékek, az országos vagy regionális stratégiáktól való függőség és a térség saját fejlesztő kapacitásai. Ezek a tényezők együttesen alkotják az ún. abszorpciók képességet, azaz a külső tőke megfogására vonatkozó esélyeket.

6. A térségi fejlesztés sikerfeltételei és a kultúra

A helyi fejlesztés sikere alapvetően három tényezőtől és ezek egymással való találkozásától függ.¹³ Az első és legalapvetőbb feltétel, hogy a térségben élők akarjanak helyzetükön változtatni, kívánják a változásokat. A fejlesztési szándék nélkül semmilyen helyi fejlesztési folyamat sem tud elindulni. A második feltétel, hogy a változásokat, a fejlődést akarók tudják, hogy hogyan érhetik el céljaikat. Azaz legyen birtokukban a változtatáshoz szükséges tudás és technika. Végül, de nem utolsósorban, minden helyi kezdeményezésnek szüksége van külső megerősítésre, támogatásra. Ez a támogatás azonban nem lehet kiszajátító, az esetleg még erőtlenné helyi kezdeményezéseket elnyomó.

A kultúrának mindhárom feltétel teljesülésében meghatározó szerepe van. Ezek a funkciók egyben kijelölik a kultúra-közvetítők helyi fejlesztésekbe való bekapcsolódásának területeit és korlátait is.

3. táblázat

A helyi fejlesztés sikertényezői és a kultúra feladata a tényezők kialakulásában

Sikerfeltételek	Kulturális feladatok
Szándék	szükségletek megfogalmazása motiváció felkeltése önszerveződés konfliktuskezelés
Sikerfeltételek	Kulturális feladatok
Képesség = tudás + technológia	ismeretek, képességek fejlesztése élethosszig tartó tanulás a tudás alkalmazása információgazdálkodás
Külső megerősítés	kommunikáció a külvilággal játékszabályok ismerete egymás „nyelvének” megértése szövetségesek szerzése

Forrás: Saját szerkesztés

Az új társadalmi viszonyok és a sikeres és erős, a társadalom valódi építőköveiként működő helyi közösségek kialakulása és működése érdekében a kulturális szféra tehát sokat tehet. Ezek a szerepek különböznek a korábban megszokottaktól. Felér-

¹³ G. Fekete 2000.

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

tékelődnek a közösségfejlesztői szolgáltatások, bár egyelőre ez pénzben, anyagi elismerésben csak ritkán tükröződik. Talán épp azért, mert akiknek a leginkább szükségük van ezekre a szolgáltatásokra, gyakorta nem is tudatosították ezen szükségleteiket, illetve másrésről éppen nem az anyagi erőforrásokkal rendelkezők közé tartoznak. De ettől még a feladat létezik, melyhez sok erőt, egészséget kívánok!

Irodalom

- Friedmann, J. – C. Weaver 1979.: Territory and Function. The Evolution of Regional Planning. London: Edward Arnold
- Galtung, J. at all eds.: Self-Reliance 1980.: A New Development Strategy. L'Ouverture, London
- Gibbs, D.C. 1998.: European Environmental Policy: The implications for local economic development pp. 90-92.
- G. Fekete É. – Bodolai É. 1995.: Együtt! De hogyan? A kistérségi fejlesztő szervezetek megjelenése a területfejlesztésben. MTA RKK Pécs
- G. Fekete É. 2001: Együtt! – De hogyan? Innovációk a kistérségi fejlesztésekben MTA RKK Pécs-Miskolc, 2001.
- G. Fekete É. 1999: Bevezetés az alulról vezérelt (bottom up) vidékfejlesztés elméletébe és módszertanába. PHARE – Kereskedelmi Főiskola Szolnok

SZERZŐINK

Andrássy Mária 1935-ben született Budapesten. Könyvtáros, szociológus. A Magyar Művelődési Intézet egykori munkatársa.

Cserháti Ferenc 1976-ban született Budapesten. Terület- és településfejlesztő geográfus. A Magyar Terület- és Regionális Fejlesztési Hivatal Támogatáspolitikai Főosztályának vezető tanácsosa.

Darmos István 1970-ben született Sárospatakon. Népművelő a Sárospataki Művelődés Házában. Táncpedagógus, a Bodrog Néptáncgyűttes vezetője.

Dr. G. Fekete Éva 1960-ban született Békéscsabán (nevelkedett Gyomán). A földrajztudományok kandidátusa, az MTA Regionális Kutatások Központja Észak-magyarországi Osztályának vezetője, a Miskolci Egyetem Regionális Gazdaságtan Tanszékének docense. Kutatási területei: elmaradott térségek, perifériák, aprófalvak társadalomföldrajzi kérdései, a helyi és kistérségi fejlesztés elmélete és gyakorlata.

Gábor Klára 1959-ben született Oroszlányban. Magyar tanár, népművelő. A Komáromi Csokonai Művelődési Központ igazgatója, a Közép-Dunántúli Regionális Kulturális Koordinációs Iroda vezetője. Néptáncosként megkapta a Népművészet Ifjú Mestere címet, néptáncoktatóként a Kiváló Pedagógus kitüntetést. 1992 óta szerkesztő a Komáromi TV-ben, alkalmasszerűen a Duna TV-nek és az MTV-nek készít híreket, főleg szlovákiai magyar eseményekről.

Horváth György 1943-ban született Rum községben. Népművelő, könyvtáros. A Nyugat-Dunántúli Regionális Kulturális Koordinációs Iroda vezetője.

Mátyus Atiz 1948-ban született Zalalövön. Író, népművelő, szociológus. A Magyar Művelődési Intézet Szín – Közösségi Művelődés című folyóiratának főszerkesztője.

G. Fekete É. 1998: Helyi, kistérségi fejlesztések és a humanisztikus geográfia. In: Földrajzi kaleidoszkóp. Tanulmányok Krajkó Gyula 70. születésnapjára. Szerk: Mészáros R., Tóth J. Pécs-Szeged: JPTE TTK Általános Társadalomföldrajzi és Urbanisztikai Tanszék, JATE TTK Gazdaságföldrajzi Tanszék, 1998. 50-58. p.

Green, G.P. – Flora, J.L. – Flora C.B. – Schmidt, F.E. 1993.: From the Grassroots. Results of a National Study of Rural Self-Development Projects. Agriculture and Rural Economy Division, Economic Research Service, U.S. Department of Agriculture. Staff Report No. AGE9325 Washington DC

Myrdal, G. 1956.: Development and Underdevelopment. World Bank, Kairo

Oksa, J. 1991.: New Activities in Rural Areas: A Finnish research programme. Sociologia Ruralis VCol. 31.-1 pp. 9-16.

Schumacher, E.F. 1991.: A kicsi szép. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest

Varga Cs. 1998.: Tudásország, tudástársadalom, tudásrégió, tudáspolgár. in: Magyar Jövőképek (szerk: Varga Cs. – Tibori T.) Nemzeti Stratégia 2020-ig könyvek 2. Budapest. pp. 652-669.

Dr. Novák Nóra 1978-ban született Miskolcon. Jogász. A Belügyminisztérium Önkormányzati Hivatal Önkormányzati Főosztályának tanácsosa.

Rajnai Gábor Kecelen született 1946-ban. Mérnök közgazda. Térségfejlesztési szakértő. A Falvak és Kisvárosok Magyarországi Műhelye Egyesület (ECOVAST) elnöke.

Simon Márta 1949-ben született Kaposváron. Újságíró. A Baramya Megyei Kulturális és Idegenforgalmi Központban szerkesztő, kulturális menedzser.

Tóth Zsóka 1950-ben született Dunaalmáson. Népművelő, előadóművész, a Magyar Művelődési Intézet igazgató helyettese.

Török József 1952-ben született Szegeden. Népművelő. A Csongrád Megyei Közművelődési Tanácsadó Központ közművelődési szakértője.

Dr. Vass György 1951-ben született Budapesten. Közigazgatási jogász. A Belügyminisztérium szakmai főtanácsadója.

BESZÉLGETÉS BORBÁTH ERIKÁVAL

A VIDÉKFEJLESZTÉSRŐL ÉS A REGIONÁLIS IRODÁKRÓL

– Az első kérdésem egy kicsit személyhez kötötten próbálja aktuális-sá tenni ezt a regionális tematikus számunkban megjelenő be-szélgetést. Tegnap ünnepeltük Vitányi Iván 80. születésnapját, s a 2005. évhez kötődik a regionális irodák megalakulása. Vajon ezen az egybeesésen kívül is összefüggésbe hozható személy és tény egymással?

Borbáth Erika: Direkt módon nincs köze a két dolognak egymáshoz, de az a szellemiség, amit Vitányi Iván képvisel, az nyilvánvalóan ebben a munkában is meg kell látszódjon. Tehát az, hogy értéket képviselünk, az, hogy az értékekhez ragaszkodunk, hogy azt valljuk, hogy az értékek területiségben is megjelennek, és hogy a kultúra értékei különösen területiségben jelennek meg. Elég, ha csak a néprajza gondolkodik: tájegységekről beszélünk, a tájegységek népművészetéről, hagyományáról, kultúrájáról. Tehát ez mind-mind tájhoz, kistérséghez, régióhoz kötődik.

– Az, hogy regionális irodák alakultak, és hogy a Magyar Művelődési Intézetben egy külön részleg jött létre, eredményezhet-e egy szakmán belül megújulást?

Borbáth Erika: 1996-tól, amióta megszületett a területfejlesztési törvény, az egyes tárcáknak megkezdődött a területfejlesztési tevékenysége. Mi hiányoltuk, hogy a kulturális ágazatnak nem alakultak regionális irodái. Ugyanakkor pedig, még az is gyengítette a helyzetünket, hogy Regionális Fejlesztési Tanácsokban a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma tanácskozási joggal vett részt és nem döntéshozatali joggal. Ha nem is direkt módon, de indirekt módon, ez mindig hátrányosan érintette az ágazatot. Ahol döntés született a források elosztásáról, ott nem volt erős képviselése az ágazatnak.

Most az, hogy létrejönnek ezek a regionális irodák, ezek egy újfajta fejlesztési rendszerbe helyezik a kultúrát és ezen belül a közösségi művelődést, és ez lehetőségeket biztosít. Lehetőséget biztosít egyrészt az intézet által működtetett regionális irodavezetőkön keresztül, másrészt pedig, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és a Regionális Fejlesztési Tanácsok által közösen létrehozott Közkincs Bizottság érdekérvényesítő erejével.

– Amit az intézet egy országnyi területen segíteni és ösztönözni tud, máris kézzel foghatóvá vált, a megindult továbbképzésekkel. Van még, ami a megkezdett munkában ennyire jól látszik?

Borbáth Erika: Az előbb én a területfejlesztésről beszéltem. Az európai szakirodalomban a területfejlesztés mellett megjelenik a vidékfejlesztés fogalma. Gyakorlatilag a vidékfejlesztés máshova helyezi a hangsúlyt, mint a területfejlesztés. Az agráriumhoz kötődik, de a vidékfejlesztés központjában az emberi, a közösségi, a környezeti értékek állnak.

Ez egy rendkívül komplex dolog. Az emberi erőforrás fejlesztése, a közösségi értékek ápolása, a hátrányos helyzetű térségek és rétegek esélyegyenlőségének javítása a kulturális ágazat együttműködésével lehet eredményes. Aminek része lenne, hogy mi képzéseket szervezünk, a pályázatok lebonyolításában veszünk részt, adott esetben kiadványt jelentetünk meg. Nagyon-nagyon fontos megjegyezni, hogy ez nem módszertani feladat. Nekünk nem a kistérségben dolgozók helyett kell dolgozunk, nekünk az a feladatunk, hogy mindazokhoz a nagyszerűségekhez, amiket ők megcsinálnak, azokhoz és azokról mi információt adunk, konkrét ötleteink is lehetnek, ha szükség van rá, hogy amit elterveztek, meg tudják valósítani. Tehát mine-

künk egy köztes szerepet kell ellátnunk. Mi lehetőségeket kívánunk biztosítani, nem pedig olyan szakmai feladatokat elvégezni, ami a települések feladata, amit a kistérségben lehet megfogalmazni vagy amit a megyékben lehet elvégezni. Természetesen ez is komoly szakmai feladat.

– A Szín 10/3-as száma regionális tematikus szám. Ebben konkrét tervek is szerepelnek, mint például Gábor Kláráé. Vajon milyen lehetőségek vannak még, amik hasonlóképp megismerényítő hatással – egymásra?

Borbáth Erika: Hát, számtalan példa van. Az a nagyon nagy szerencsénk, hogy nem a nulláról kell kezdeni. Én mindig, amikor előadást tartok, előveszem azt a 80-as években kialakult gyakorlatunkat, ami a kistérségben a szomszédolás programsorozatban jelent meg, amikor az amatőr művészeti csoportok, az ifjúsági klubok, megmutathatták magukat egymásnak a városok vonzáskörzetében. Vagy például a 80-as évek második felében ill. a 90-es évek elején a megyék közötti együttműködések is elindultak. Ennek például az az alapja, hogy vannak szükség-szerűségek. Annak idején mi Veszprém megyében nem egyedül szerveztük meg a közművelődési képzést, hanem összeálltunk Fejér megyével, néha csatlakozott hozzánk Somogy megye vagy Zala megye. Mert hogy ezeket nem lehetett külön-külön eredményesen megszervezni. Tartalom szempontjából sem volt mindegy, hogy öt embernek tartjuk vagy harminc embernek tartjuk ezeket a képzéseket.

Én tehát azt gondolom, ezek már kialakult gyakorlatok. Nem az a feladatunk, hogy mi most újakat találjunk ki. Előjön, hogy ehhez kapcsolódóan valamit láttam, hallottam, olvastam, akkor elkezdlek utána menni, szóval megvan az a tudásom, hogy megtalálom az információt. Na most, ezek is ilyen példák, amik az én gondolkodásomat befolyásolják, ugyanakkor egy információs bázist biztosítanak. De hogy abból, ott, ahol én élek, milyen program alakítható ki, az csakis rajtunk, az adott településen élőkön múlik. Azon múlik, hogy ott milyenek a helyi társadalom viszonyai, milyen közösségek vannak, milyen munkalehetőségek vannak, milyen a közlekedési viszonyok, milyenek a természeti viszonyok. Tehát ezek sohasem szakíthatók ki az adott térből.

Azt is mondtuk például, hogy nagyon fontosnak tartjuk, hogy elkészüljenek a vidéki fejlesztési tervek. De ezek se úgy kell, hogy elkészüljenek, hogy kiképzett szaktanácsadók sokasága leül az íróasztal mellé, elemzi az adatokat, aztán majd csinál belőle valamit, ami korrekt ugyan, de nem biztos, hogy helyben hiteles.

Úgy gondolom, hogy ezeknek úgy kell készülni, hogy minden egyes településen, kistérségben vannak már gazdaságfejlesztési tervek, úthálózat fejlesztése, egészségügy fejlesztése, oktatásfejlesztésre vonatkozó tervek, s ezeknek egy olyan szintézisét kell közvetítenünk, amiből egyértelművé válik, hogy maga az ember tud hozzájárulni ahhoz, hogy ezek a fejlesztési tervek megvalósuljanak. Az embernek pedig tudásra, információra, közösségekre van szüksége, hogy kiegyensúlyozott, kreatív és eredményes lehessen.

– Vajon az intézetben belül megalakult új egység az egész intézetre hatással tud lenni?

Borbáth Erika: Én abban bízom, hogy ezt a fajta együttműködést ki fogjuk tudni alakítani. Most el lehetne rendelni, hogy márpedig ennek egy közös szervezőrőnek kell lenni, de ez így nem fog működni. Meggyőződésem, hogy a köz-

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

művelődésben vératömlesztést jelenthet a térségi feladatellátás. Gyakorlatilag nincs a közösségi művelődésnek olyan feladata, amelynek ne lenne területi elven megszervezhető vagy megszervezendő vetülete. Ez az amatőr művészeti mozgalomban éppen úgy jelen van, mint pl. az iskolarendszeren kívüli felnőttképzésben, a fesztiválok szervezésében.

Ugyanakkor azt is gondolom, hogy lehetőséget ad a hálózat-szerű működésre, ami feltétele a hatékony érdekképviseletnek.

– *Talán a közművelődés minden más szakmánál inkább kénytelen más szakmákkal együtt működni, megpróbálni az ő fogalomrendszerükben gondolkodni. Vajon a más szakmák mennyire ártották már bele magukat a mi szakmánk fogalom és célrendszerének megismerésébe?*

Borbáth Erika: Én azt gondolom, hogy itt egy nagyon-nagyon fontos dolog a partnerség. A partnerség feltételezi egymás szakmájának a tiszteletét és megbecsülését. Sokszor úgy gondolják, hogy ez az egész kulturális tevékenység, amit közösségi művelődésnek nevezünk, bármivel kiváltható. Kiváltható egy civil szervezettel, kiváltható egy vállalkozóval vagy, mondjuk, a nevelési tanácsadóval, szakember nélkül. Vagy a könyvtár elvégezheti ezeket a feladatokat. És lehetséges is, hogy valamennyit el tud belőle végezni. Mert hogy minden szervezet körül alakulnak ki közösségek. Szakmailag olyan mértékben, ahogy a laikus ember is végezhet könyvtárosi feladatokat – egy bizonyos mértékig. De a szakszerűségnek komoly előnyei vannak a fejlesztésben, a raktározásban, stb... Így gondolom ezt a mi szakmánkról is. Tudnunk kell, hogy a közösségek életét mi befolyásolja, hogy hogyan lehet felépíteni egy felnőttképzési kurzust, mitől lesz szakszerű egy kiállítás, s hogy mitől élvezhető egy rendezvény. Tudatos és építő erejű legyen a munkánk, ezt én nagyon fontosnak érzem.

Én nem gondolom, hogy más szakmáknak kell sokkal jobban megismerni azokat a terminológiákat, azokat a módszereket, amikkel mi dolgozunk. Az a nagyon-nagyon fontos, hogy a partnerség jegyében együtt működjünk. És hogyha ez megvalósul, akkor minden szakma, a könyvtári, a pedagógusi, a turizmust szervező stb., pont annyira profitálni fog ebből az egészből, mint a közművelődés.

Az is nagyon fontos, hogy a településeken legyen valaki, akihez odamennek, mert ki kell tölteni egy szociális segélykérő úrlapot. Kell egy ember minden egyes településen, akihez oda lehet menni, akivel meg lehet beszélni a dolgokat. Az egy nagy kérdés, hogy most ez egy közművelődési szakember vagy nem, én úgy gondolom, hogy induláskor nem biztos, hogy közművelődési szakember. Attól lesz jó segítőtje a saját, helyi településének, ha mindazt megtanulja, amitől egy embernek tud segíteni, ezt pedig, szakmánk képviselői tanulják és gyakorolják.

– *Lehet, hogy most több szakmával együtt működve, valóban lenne rá lehetőség, hogy mi és az együttműködni akarók tegyünk valamit az esélyek egyenlővé tétele érdekében?*

Borbáth Erika: Az esélyegyenlőtlenségek minimalizálására törekedhetünk, azt gondolom. Az esélytelenségeket kiegyenlíteni, meggyőződés, hogy nem tudjuk, akármilyen nagy összefogással sem. Az viszont mindenképpen nagyon fontos, hogy ezen a területen a szakmánk togye a dolgát.

Minden társadalomban van egy felső réteg, van egy középső és egy alsó réteg, s az a nagy kérdés, mekkora a középső, ami nálunk szűkülő réteg, és a kutatások tanulsága szerint az alsó, a leszakadó társadalmi csoportok aránya egyre nagyobb. A gyakorlati tapasztalat és a felmérések eredményei is azt mutatják, hogy

a közművelődési intézményrendszer használói a közép és a leszakadó rétegek. Tehát feladatunk, hogy olyan lehetőséget biztosítsunk, amiben adott esetben meg tud kapaszkodni.

Én azt gondolom, ezt nekünk az egész közművelődésben nagyon kell képviselni. És azért vagyok mindig nagyon szomorú, amikor a művelődési házak, a közösségi intézmények rossz sorsáról hallok. Az önkormányzatok úgy gondolják, ha most szorít a cipő, akkor a megoldás, hogy bezárják a művelődési intézményt. Sokszor úgy tűnik, hogy az ottani kollega egzisztenciális harcáról van szó elsősorban, ami nyilvánvalóan természetes önmagában véve. De, hogy mennyire nem csak erről van szó! Ha egy szülő maga talán nem is vesz részt, de a gyereket elküldi egy tánckörbe, vagy ha tudja, hogy a gyereke a művelődési házba bemegy, és ott leül a számítógép elé, akkor egy olyan közösségben van, ami vagy lehetőséget ad neki ahhoz, hogy továbbléljen, vagy lehetőséget ad neki ahhoz, hogy legalább megtartsa, s ne kerüljön olyan közösségekbe, ahonnan nehéz a visszaút. Hát ezek mással nem pótolható lehetőségek.

– *Az utolsó oldalunkon közöljük a regionális irodákban és intézetünkben e területen dolgozók nevét, címét, elérhetőségét. Azt kérdezném, hogy sikerült-e valóban társadalomismerettel rendelkező és e szempontból elkötelezett kollegákat kiválasztani.*

Borbáth Erika: Egyrészt a kollegáknak van olyan végzettségük, ami feljogosít bennünket, hogy feltételezzük, hogy bizonyos ismeretek birtokában vannak. Másrészt olyan munkatapasztalataik vannak, amik ezeket a bizodalmainkat csak erősíthetik. Tehát én abban reménykedem, hogy egy nagyon eredményes, jó társaság az, aki most ezen a fősztályon együttműködik, és azt látom, hogy nagy lendülettel kezdték el a munkájukat.

Őket választottuk ki 141 jelentkező közül, és őket kértük fel munkatársaknak.

– *A Szegei Nyári Egyetem – ahol tegnapelőtt Vitányi Iván tartott előadást, s ahol holnap épp Gábor Klára fog – lehet, hogy ezzel a témával úgy foglalkozik, hogy máris támaszkodik az intézet által kiválasztott emberekre?*

Borbáth Erika: Van a regionális részlegünkről is munkatársunk ott előadónak, de Péterfi Ferencék is ott vannak a Nyári Egyetemen, és tartanak előadást. Ők gyakorlatilag ugyanezt a munkát végzik, más megközelítésben, tehát, azt gondolom, a kettő erősítheti egymást. A Szegei Nyári Egyetem témája, ami a *Tér, társadalom, kultúra*, tulajdonképpen ezt a programot járja körül, s hogy meghívták a kollegáinkat előadónak, ez is erősítheti a bizodalmainkat.

– *Ha már a beszélgetést Vitányi Ivánnak kezdtük, hadd kérdezzem meg utolsó kérdésként, hogy vajon lehet-e Vitányi Ivánra ebben a megkezdett munkában úgy is számítani, hogy nem csak előad, hanem oda figyel, s megerősíti egy-egy helyben alakuló elképzelés fontosságát?*

Borbáth Erika: Azt gondolom, hogy amit Vitányi Iván megtesz, s ezt mindig is megteszi, hogy az aktuálist elhelyezi egy rendszerben, s azáltal segít a folyamatok megértésében és a folyamatos fejlődésben.

Mátyus Aliz

DR. VASS GYÖRGY

TIZENÖT ESZTENDŐSEK A HELYI ÖNKORMÁNYZATOK

A 15 esztendővel ezelőtt létrejött demokratikus, az európai normáknak megfelelő, minden elemében korszerű helyi önkormányzati rendszer már eddig is **történelmi hivatást** töltött be. A jogállam szilárd tartópilléreinek bizonyult, működése hatalmas alkotó energiákat szabadított fel, hozzájárult az ország anyagi és szellemi gyarapodásához.

Működésének elemzése arra is rávilágít, hogy – miként társadalmi, gazdasági életünk oly sok területén – még nagy tartalékok, kiaknázatlan lehetőségek szunnyadnak ebben a rendszerben. Ezek feltárása, kibontakoztatása napjaink egyik jeles feladata.

Méltán nevezi ma már a közjogi, politológiai szakirodalom – és egyre inkább a közvélekedés is – a történelmi rendszerváltoztatás egyik meghatározó jelentőségű tettének a helyi önkormányzati rendszer 1990-ben történt életre hívását.

Ez a magyar közjogi gondolkodást is gyökeresen átalakító, ugyanakkor a legjobb demokratikus hagyományainkra építő struktúra magán viseli az igazán életképes rendszerek minden vonását. Magában rejtja a **dinamikus fejlődés, a kiteljesedés, az önkorrekciónak** lehetőségeit. Ezek a folyamatok akkor bontakozhatnak ki, ha a jogalkotó is megteszi a szükséges lépéseket a rendszer fejlesztése, kiteljesítése és az esetenként szükséges jogszabályi korrekció érdekében.

Tekintsük át röviden az önkormányzati rendszer fejlődésének, fejlesztésének főbb állomásait az alapok lerakásától napjainkig.

Az önkormányzati rendszer létrehozásának döntő fontosságú lépése volt az Alkotmány módosítása. Módosított alaptörvényünk rögzítette, hogy a község, a város, a főváros és kerületei, valamint a megye választópolgárainak közösségét megilleti a helyi önkormányzás joga, amelynek jogszerű gyakorlása bírósági védelemben részesül. Jogai védelmében az önkormányzat az Alkotmánybírósághoz fordulhat. Az Alkotmány a helyi önkormányzást a választópolgárok közösségét érintő helyi közügyek önálló, demokratikus intézése, a helyi közhatalomnak a lakosság érdekében való gyakorlásaként határozza meg.

Az alaptörvény megfogalmazza a helyi önkormányzatok alapjogait, valamint a helyi közhatalom gyakorlásának legfontosabb alaptételeit. Az alkotmányi szabályozás a jogállami követelményeknek megfelelő módon helyezte el a helyi önkormányzatokat az állami szervezetrendszerben.

Az Alkotmány szabályaira épült a helyi önkormányzatokról szóló – kétharmados szavazattöbbséget igénylő – 1990. évi LXV. törvény, melyet a Parlament 1990 augusztusában 98 %-os szavazataránnyal fogadott el. Ez a támogatottság is jelezte, hogy a parlamenti pártok a rendszerváltozás részeként teljes mértékben egyetértettek abban, hogy a tanácsrendszert fel kell váltani a kor követelményeinek megfelelő önkormányzati rendszerrel. A helyi közügyek intézését vissza kell adni a választópolgárok közösségének. Természetesen ez az egyetértés nem jelentette azt, hogy a részletkérdésekben ne lettek volna véleménykülönbségek.

Több olyan politikai kompromisszum született a törvény elfogadását megelőző hatpárti egyeztetéseken (pl. a középszint

kapcsán), amely a gyakorlatban megnehezítette a helyhatóságok működését. A helyi önkormányzatokról szóló törvény, az Alkotmány rendelkezéseit alapul véve határozta meg a helyi önkormányzatok működésének szabályait. A széles felelősséggel rendelkező önkormányzatok nagy önállóságot kaptak mind gazdálkodásukat illetően, mind pedig a szervezetalakítás területén. Ezt az önállóságot jelzi, hogy a helyi önkormányzat döntését kizárólag jogszabálysértés esetén vizsgálja felül az Alkotmánybíróság, illetve a bíróság. Az Alkotmány rendelkezései szerint az önkormányzati törvény rögzítette, hogy a helyi önkormányzatok alapjogai egyenlők, köztük alá-, fölérendeltségi viszony nincs. Az önkormányzati működés középpontjában a választópolgárok által közvetlenül választott képviselő-testület áll, amelyet megilletnek az önkormányzati feladat- és hatáskörök. Az elmúlt tizenöt év igazolta, hogy a helyi önkormányzatok megfelelő módon tudtak élni nagyfokú önállóságukkal, hiszen évtizedes lemaradásokat tudtak pótolni az infrastruktúra kiépítésében, az életminőség helyi feltételeinek javításában.

A rendszerváltozás eredményeként Magyarországon 1990. szeptember 30-án tartották az első szabad helyhatósági választásokat a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról szóló 1990. évi LXIV. törvény rendelkezései alapján. 1990 szeptemberében a választópolgárok már valóban többes jelölés alapján, közvetlenül választhatták meg helyi képviselőiket.

Az önkormányzati rendszer alapjainak lerakásáról szólva a fentiekben jelzett kiemelkedő jelentőségű törvények mellett említést kell tenni néhány más törvényről is:

– Elsőként ki kell emelni a helyi adókról szóló 1990. évi C. törvényt. Mind az Alkotmány, mind az önkormányzati törvény rögzítette az önkormányzatok gazdasági önállóságát, és biztosította a helyhatóságok számára az adóztatás jogát. E nagy jelentőségű helyi bevétel részletes szabályait állapította meg a helyi adókról szóló törvény.

– Ahhoz, hogy a helyi önkormányzatok megválasztásukat követően érdemi munkát tudjanak végezni, szükség volt az ún. átmeneti törvényre, amely lényegében technikai szabályozást alkalmazva határozta meg, hogy a tanácsok és szerveik által ellátott feladat- és hatásköröket a képviselő-testület vagy valamely szerve látja el.

– Az önkormányzati törvény rendelkezései alapján törvényi szintű szabályozás született 1990-ben a polgármesteri tisztség ellátásának egyes kérdéseiről is. A törvény rögzítette, hogy az 5000 lélekszám alatti településeken a képviselő-testület döntése alapján e tisztség társadalmi megbízatásban is betölthető. Az ennél nagyobb településeken csak főállású polgármester választható, aki munkaviszonyban áll, a szabályozás azonban nem rögzítette e munkaviszony polgármesteri tisztségből fakadó sajátosságait. A törvény meghatározta a polgármesteri tisztséggel összeférhetetlen tisztségeket, gazdasági és állami megbízatásokat.

– A helyi önkormányzatok törvényességi ellenőrzését – külön törvény alapján a regionális szinten létrehozott – köztársasági megbízottak végezték. Az önkormányzati önállóságból fakadóan a köztársasági megbízottak törvényességi ellenőrzési jo-

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

gosítványai – esetenként a szükségesnél nagyobb mértékben – korlátozottak voltak. A köztársasági megbízotti jogintézményt regionálisan szervezték, de rövid időn belül nyilvánvalóvá vált, hogy megyei hivatalok nélkül a rendszer nem képes hatékonyan működni.

Az önkormányzati rendszer megalapozását jelentő - fentiekben ismertetett - meghatározó jelentőségű törvények elfogadása után a Parlament folyamatosan alkotta meg azon törvényeket, melyek kiszélesítették az önkormányzati rendszer mozgásterét, szükségesek voltak a működés, a gazdasági önállóság gyakorlati megvalósulásához. Ezek közül az alábbiak emelhetők ki:

– A rendszerváltozás sajátossága volt, hogy az 1990 előtt alkotott jogszabályok hatályban maradtak. Ezért az egyik legfontosabb teendő volt az önkormányzati feladat- és hatáskörök törvényi szintű meghatározása, hiszen az átmeneti törvény csak technikai szabályozást jelentett. Az 1991-ben elfogadott ún. hatásköri törvény is sajátos jogalkotási aktus volt. A folyamatos működés érdekében meghatározta az önkormányzati törvény rendelkezéseire alapozva az önkormányzati feladat- és hatásköröket. E törvényt rövid életűnek szánta a jogalkotó. Az volt a cél, hogy az egyes jogterületek átfogó szabályozására hivatott ágazati törvények telepítsék újra az egyes feladat- és hatásköröket, és helyezték hatályon kívül a hatásköri törvény vonatkozó rendelkezéseit. Ez a cél nem valósult meg teljesen, bár a legjelentősebb ágazati törvények az elmúlt években megszülettek, és az adott társadalmi viszony teljes körű áttekintésével összhangban határozták meg a jogterületen szükséges önkormányzati szerepvállalást, de a hatásköri törvény jó néhány rendelkezése mind a mai napig hatályban van. A hatáskör-telepítés folyamatáról el kell mondani azt is, hogy az ágazati törvények egy része kihasználta az önkormányzati törvény hatáskör-telepítésre vonatkozó szabályaiban rejlő lehetőségeket, de nem minden ágazat telepítette kellő differenciáltsággal a hatásköröket.

– Az önkormányzatok gazdasági önállóságának megteremtésében a már említett helyi adótörvény mellett az önkormányzati vagyontörvény játszott meghatározó szerepet, melyet a Parlament 1991-ben fogadott el. Már az önkormányzati törvény a helyhatóságok tulajdonába adta – többek között – a tanácsi alapítású közüzemi vállalatokat; a tanácsi kezelésben lévő oktatási, egészségügyi, kulturális és egyéb intézményeket, az állami bérlakásokat, a tanácsok valamennyi pénzvagyont, értékpapírjait és más vagyoni jogát. A vagyontárgyak egy része az Ötv. alapján, a törvény erejénél fogva került az önkormányzatok tulajdonába, míg más részüket az erre a célra létrehozott vagyontáradó bizottságok adták át.

– Ebben az időszakban kialakult a cél- és címzett támogatási rendszer működésének jogi háttere, szervezeti keretei. Ez a rendszer a folyamatos korszerűsítések révén forrásokat biztosít a helyi önkormányzatok fejlesztéséhez.

– Sajátosan alakult a fővárosra vonatkozó önkormányzati szabályozás, hiszen az önkormányzati törvény 1990-ben csak néhány szakaszban – keretjelleggel rendelkezett Budapestről. A külön törvény megalkotását élénk politikai vita előzte meg, és több kompromisszum révén alakult ki a szabályozás. Többek között ennek köszönhető, hogy mind a mai napig ellentmondásos a főváros és a kerületek viszonya. 1994-ben az Ötv.-be kerültek beépítésre a fővárosra vonatkozó szabályok a politikai alkuk eredményeképpen. Ez nem volt szerencsés döntés, hiszen

a Budapestre vonatkozó sajátos rendelkezések, így megbontották az önkormányzati törvény szerkezetét. Ezen felül a fővárosi hatáskör-telepítésre vonatkozó rendelkezések szükségtelenül épültek be a 2/3-as önkormányzati törvénybe, lemerevítve ezzel a rendszert, így több ellentmondás keletkezett a később megjelent ágazati törvények hatásköri szabályozása és az Ötv. fővárosra vonatkozó rendelkezései között.

– Az önkormányzati rendszer kialakulásában is jelentős szerepet játszott az 1992-ben elfogadott köztisztviselők jogállásáról szóló törvény, mert hozzájárult a stabil, szakképzett önkormányzati köztisztviselői kar kialakulásához. Ugyanakkor lehetőséget teremtett arra is, hogy az önkormányzati önállóság részeként e területen is érvényesíthessék a helyhatóságok a helyi sajátosságokat.

Az önkormányzati rendszer alapjainak lerakását követően – mint bemutattuk – folyamatosan alkotta meg az Országgyűlés az önkormányzatok működéséhez szükséges törvényeket. A működés folyamatos figyelemmel kísérése, körültekintő, elemző munka alapozta meg az önkormányzati törvény 1994. évi átfogó módosítását. A módosítás feloldotta az első ciklusban gyakorlatban felmerült ellentmondásokat. Másrészt pótolta azon szabályozási hiányosságokat, melyre a működési tapasztalatok ráirányították a figyelmet. Harmadrészt korszerűsítette a rendszert.

Tartalmi szempontból kiemelhető, hogy a módosítás átalakította a képviselő-testület, polgármester, jegyző viszonyrendszerét. Erősítette a polgármester önkormányzati szerepét, ugyanakkor egyértelműen rögzítette, hogy a polgármesteri hivatalt a jegyző vezeti. Az 1990-es szabályozás kapcsán kötött politikai kompromisszumok miatt a megyei önkormányzat rendkívül súlytalan volt. Ezen oldott a módosítás, erősítette a megyei önkormányzatot, területi önkormányzatként definiálta azt, de – szintén politikai alku eredményeként – nem tudta megnyugtató módon rendezni a középszintű önkormányzás valamennyi kérdését. Mint említettük, 1994-ben épültek be a fővárosi törvény rendelkezései az önkormányzati törvénybe, valamint kiegészült a szabályozás a kisebbségi önkormányzatokra vonatkozó rendelkezésekkel. A módosítás megszüntette a köztársasági megbízotti intézményrendszert, melynek alapvető feladatait – így a helyi önkormányzatok törvényességi ellenőrzését is – a fővárosban és a megyékben létrehozott közigazgatási hivatalok vették át. A hivatalok közigazgatási szerepe fokozatosan erősödött, és 1997-től kormányhivatalokként funkcionálnak, szerepük jelentős a Kormány területi politikájának megvalósításában.

Az 1994-es átfogó módosítás, majd külön törvény erősítette az önkormányzati gazdálkodás szabályszerűségét a pénzügyi bizottság feladatkörének meghatározásával, belső ellenőr alkalmazásának előírásával. Ezt a törekvést jelzi a hitelfelvétel korlátainak meghatározása, egyes esetekben könyvvizsgáló kötelező alkalmazásának előírása is. E lépésekre a választópolgárok érdekében volt szükség, hiszen az önkormányzatok az évtizedes lemaradások érdekében végzett tevékenységük során – esetenként – gazdasági teljesítőképségüket meghaladó kötelezettségeket vállaltak.

– A fentiek indokolták az „ún.” önkormányzati csódtörvény megalkotását is. Hiszen az adósságrendezés szabályai egyrészt

szolgálják a hitelezők érdekeit, de alapvetően biztosítják az önkormányzati közszolgáltatások ellátását abban az esetben is, ha az önkormányzat fizetésképtelen.

– Az Ötv. 1994. évi módosításával párhuzamosan új törvényt alkotott az Országgyűlés a polgármesterek jogállásáról. A korábbi szabályozást alapul véve a törvény már részletesen meghatározta a főállású polgármester sajátos foglalkoztatási jogviszonyának egyes kérdéseit, összhangban az időközben elfogadott köztisztviselők jogállásáról szóló törvény rendelkezéseivel, meghatározva, hogy e törvény mely rendelkezései alkalmazandók a polgármesterekre. A korábbi szabályozást kiegészítve a polgármesteri törvény határozta meg a helyi önkormányzati képviselők tiszteletdíjára és egyéb juttatásaira vonatkozó szabályokat is.

– Az önkormányzati rendszer 1994 utáni korszerűsítési folyamatában jelentős szerepet játszott az 1997-ben elfogadott társulási törvény. Az elaprózott magyar településszerkezetből következően kiemelt jelentősége van az önkormányzatok együttműködésének, melynek alapjait – a társulási szabadság elvére építve – az önkormányzat törvény határozta meg. A társulási rendszer kiteljesítésének lehetőségét teremtette meg a társulási törvény az együttműködések típusainak meghatározásával, a jogi keretek szabályozásával. Eredményeként két év alatt 20 %-kal nőtt a társulások száma.

– 1994 után számos ágazati törvény is bővítette a helyi önkormányzatok mozgásterét, javította működési feltételeit. Ezek közül kiemelhető a területfejlesztésre vonatkozó szabályozás, amely a decentralizált források biztosításával lehetővé teszi a helyi közszolgáltatások további fejlesztéseit.

Az 1998-ban megalakult Kormány alapjaiban szilárd, lényegében működőképes, de korrekciókra szoruló önkormányzati rendszert „örökölt” elődeitől.

A harmadik önkormányzati ciklusban az önkormányzati rendszerre az alábbi jogszabályok voltak a legnagyobb hatással:

– A területszervezési eljárásról szóló törvényt 1999-ben alkotta meg a Parlament. A törvény valamennyi területszervezési ügyben megállapítja az alapvető eljárási szabályokat, több esetben lehetővé téve a belügyminiszter előkészítő döntése elleni jogorvoslatot is. A törvény központi eleme, hogy területszervezési ügyekben döntés évente egy alkalommal születethet, azonban – a várossá nyilvánítás kivételével – hatályba csak a következő általános választások napján lép. E rendelkezést indokolta az állam területi tagozódása stabilitásához fűződő jogos igény, valamint az, hogy a területszervezési döntések így nem változtatják meg a választások eredményét.

– Társadalmi igény volt, hogy a helyi önkormányzatok nagyobb szerepet kapjanak a közbiztonsági feladatokban. Ezt a célt szolgálta a közterület-felügyeletről szóló 1999-ben elfogadott törvény.

A szabályozás hozzájárult ahhoz, hogy a közterületek rendjének fenntartásában, a helyi közrend erősítésében - a közterület-felügyelet segítségével - a helyi önkormányzatok előre léphessenek.

– A ciklus önkormányzatokra vonatkozó jogalkotási tevékenységéből ki kell emelni – a 2/3-os szavazattöbbséget igénylő – az önkormányzati képviselők jogállásának egyes kérdéseiről – különösen az összeférhetlenségről – 2000-ben elfogadott törvényt.

A szabályozás elsődleges célja, hogy biztosítsa a helyi önkormányzatok képviselő-testülete tagjainak a nem kívánatos befolyásolásoktól való mentességét, a helyi önkormányzás közéleti tisztaságát, a lelkiismeretes képviselői munka végzését. Az összeférhetlenségre vonatkozó szabályok megállapítása egyben azt is erősíti, hogy a helyi önkormányzati rendszer a jogállamiság egyik stabil alappillére.

– 2001-ben került sor a polgármesteri tisztség ellátása egyes kérdéseiről szóló törvény módosítására. Az elfogadott törvény koncepcionálisan új alapokra helyezte a polgármester, alpolgármester illetményének, tiszteletdíjának szabályait, ezzel lehetővé tette a több mint egy éve befagyasztott polgármesteri illetmények rendezését. A testület az új szabályok alapján az illetményt az önkormányzat rendeletében meghatározott köztisztviselői illetményalap és a törvényben meghatározott szorzószám keretei között összegszerűen határozza meg.

Tizenkét év tapasztalatainak birtokában, a helyzet átfogó és felelős elemzése után a 2002-ben megalkotott kormányprogram közigazgatási rendszertink felépítésével és működésével kapcsolatban számos olyan célt tűzött ki, amely valójában közigazgatásunk nemzeti megújítását jelenti, s egyben sajátos magyar válasz az Európai Unió tagállamkénti működésből eredő gazdasági és társadalmi kihívásokra. A korszerűsítést széles modernizációs térben értelmezte, amelybe beletartozik az államigazgatás központi és területi szintjének, az önkormányzati rendszernek és a különböző közösségi szolgáltatásoknak – mint az egészségügy, oktatás, szociális ellátás, ivóvízellátás stb. – modernizációja.

A közigazgatási rendszer korszerűsítése feltételezi számos gazdasági, társadalmi és politikai feladat egyidejű megoldását. Ezek csak egy hosszú távra szóló fejlesztési program keretében valósíthatók meg. A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a mai kor kihívásaira nincsenek kész receptjei a modern demokráciáknak sem, és a megoldásokat mindenütt politikai konszenzussal alátámasztott gyakorlati lépések sorozatával igyekeznek megtalálni.

A kormányprogram két kulcsfontosságú korszerűsítési irányt jelölt ki:

– a jogilag lehatárolt és szabályozott kistérségi szint létrehozása, ami

– a régiók mellett szintere lesz a területfejlesztési döntéshozatalnak;

– az önkormányzatok együttműködésének tipikus keretét adja, elsősorban az egyes települések által hatékonyan el nem látható közszolgáltatások esetében;

– a központi alárendeltségű területi államigazgatás szervek illetékességi körzeteinek az igazodási pontja;

– a magasabb szaktudást igénylő elsőfokú igazgatási feladatok szintere

– olyan fejlesztési régiók kialakítása, amelyek alkalmasak a területfejlesztési és egyéb ágazati fejlesztési programok megvalósításának, valamint az európai uniós támogatások fogadásának hatékony előkészítésére, összehangolására, a szükséges döntések decentralizált meghozatalára. Ennek eszköze a regionális döntéshozó fórumok (legfejlettebb formájában a választott regionális önkormányzatok) létrehozása, a központi alárendeltségű területi államigazgatási szervek többségének regionális át-szervezése, a központi erőforrások jelentős decentralizálása.

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

További célkitűzések voltak: megalapozni az önkormányzatok finanszírozásának reformját, megalkotni a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás új szabályait, segítséget nyújtani az önkormányzatoknak az EU-csatlakozás folyamatában, valamint új alapokra helyezni a kormányzat és az önkormányzati érdekszövetségek kapcsolatrendszerét.

Az állampolgárok életminőségének javítása, az indokolatlan társadalmi és területi egyenlőtlenségek felszámolása érdekében kiemelten fontos, hogy a települések között fokozatosan kiépült együttműködés mennyiben képes megerősödni és a működés meghatározójává válni a jövőben.

A települések közti együttműködés optimális keretét azok a területfejlesztési, statisztikai kistérségek adhatják, amelyek felülvizsgálatát 2003 őszen fejeztük be. Az önkormányzatok közötti valós kapcsolatok és a közigazgatás követelményeinek figyelembe vételével az ország területét maradéktalanul lefedő 168 kistérséggel számolhatunk. A felülvizsgálat során lefolytatott széleskörű egyeztetések alapján megteremtődött az egyetértés a kistérségek száma és a hozzájuk tartozó települések tekintetében. Így a Kormány rendeletben határozhatta meg a kistérségeket, s ezáltal létrejöhetett a jogilag lehatárolt kistérségi közigazgatási szint.

A kistérség fogalmát úgy definiáltuk, hogy az földrajzilag egymással határos, erős funkcionális kapcsolatot mutató, egy vagy több központra szerveződő településcsoport, amely a tagtelepülések között lévő kapcsolatok révén lehetővé teszi a térségi feladatok ellátását.

Az önkormányzati rendszer 15 évvel ezelőtti megteremtésekor, a települési autonómiára, a helyi hatalomgyakorlásra koncentráltunk. Ennek eredményeként az 1586 tanácsot 3092 önkormányzat váltotta fel. Az évek folyamán azonban beigazolódott hogy vannak feladatok, melyeket a helyhatóságok egymagukban nehezen, ill. egyáltalán nem tudnak megoldani. Az elaprózott településszerkezetből adódó hátrányok enyhítésére, a település nagysága és a széles körű feladat- és hatáskörből fakadó ellentmondás feloldására, a kistérségeken felgyűlt problémák orvoslására a társulások intézménye kínált kézenfekvő megoldást. A közigazgatási reform egyik központi elemének tekintett térségi összefogás ideális színterének a kistérség, leghatékonyabb formájának pedig, a többcélú társulás bizonyult.

Az önkormányzati rendszer jelenlegi legaktuálisabb kérdése, a továbblépés motorja: a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulása.

A többcélú kistérségi társulások létrejöttét megelőzően, éppen várható működésük szakmai elemzése, hatásuk vizsgálata és tapasztalatgyűjtés céljából, a Belügyminisztérium kistérségi modellkísérleteket kezdeményezett. A tárca koordinálásával Baján, Marcaliban, Makón (többcélú), Miskolcon (nagyváros és kistérsége), Tabon (oktatási), illetve Zalaegerszegen (pénzügyi) indult kistérségi modellkísérlet. A kísérletek egyértelműen bizonyították, hogy a közigazgatási szolgáltatásokat igénybe vevők számára különösen az oktatási, az egészségügyi és szociális szolgáltatások hatékonyabb és racionálisabb megszervezésének színtere lehet a kistérség.

Azzal, hogy 2004. december 1-jén hatályba lépett a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról szóló törvény, jelentős állomásához érkezett a közigazgatási szolgáltatások korszerűsítési programja. A térségen belüli összefogás, az összehangolt szakmai munka, a szellemi és anyagi erőforrások koncentrációja döntő lépés azon az úton, amelynek célja: a lehető legmagasabb színvonalú közszolgáltatásban részesüljön köztársaságunk minden polgára!

2005. május 15-éig 150 kistérségben jött létre többcélú társulás, 12-ben pedig kistérségi területfejlesztési társulás.

A kormányzati ciklus kiemelkedő jelentőségű, az állampolgárok és az önkormányzatok számára egyaránt nagy fontossággal bíró eseménye, hogy az Országgyűlés elfogadta a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló törvényt. Ez a törvény, amellyel, hogy összhangot teremtsen az Európai Unió tagállamaként való működés követelményeivel, minden korábbinál erőteljesebben juttatja kifejezésre a közhatalom szolgáltató funkcióját, az ügyfél szempontjából közelítve meg az eljárás rendjét, gyors és egyszerű ügyintézését biztosít, és nem utolsósorban jelentősen csökkenti az ügyfelekre jutó eljárási terheket.

Fontos volt az önkormányzatoknak nyújtott kormányzati segítség az EU-csatlakozás folyamatában. A Belügyminisztériumban szervezeti egységeként létrejött az Önkormányzati EU Információs Központ, amelynek legfontosabb feladatai: tájékoztatás az európai uniós ügyekről; segítségnyújtás a helyi önkormányzatok jogharmonizációs feladataihoz; közösségi jogszabályok adatbázisának kialakítása; információ az uniós pályázati lehetőségekről, illetve szakmai segítség a pályázati kifirások értelmezéséhez; kapcsolatteremtés uniós tagállami partnerekkel.

Szakmailag megalapozottnak látszik, hogy hosszú távon választható régiókra van szükség. Jelentős lépések történtek a regionalizmus megalapozása és kiteljesítése felé. Ennek jegyében az évek során folyamatosan növekedett a regionális fejlesztési tanácsok hatáskörében elosztható, decentralizált támogatási összegek nagysága. Elkészültek a regionális önkormányzatok létrehozását megalapozó szakmai tanulmányok és törvényjavaslatok.

Összességként leszögezhetjük, hogy a demokratikus önkormányzati rendszer megerősödött, politikai értelemben stabilizáló tényezővé, gazdasági értelemben pedig, a közszolgáltatások valódi színterévé vált.

Nagy jelentőségű tény, hogy az önkormányzati rendszer létrehozása széles körű nemzeti konszenzus mentén történt.

Kívánatos, hogy ez az egyetértés hosszú távon megmaradjon, és a továbbfejlesztés minden lépésében megnyilvánuljon.

Ezért is indokolt, hogy a továbblépés minden szakaszában az együttgondolkodás igényével lépünk fel, és minden formálódó elképzelést a legszélesebb szakmai közvélemény elé tárunk. Így biztosíthatunk szilárd hátteret az időben és kellő elszántsággal megteendő lépésekhez, amelyekkel megőrizhetjük az önkormányzati rendszer elért stabilitását és biztosíthatjuk állandóságát a változásokra való készségben.

HORVÁTH GYÖRGY

A RÉGIÓ ÉS A CIVILEK

„Mit nekem te zordon Kárpátoknak
Fenyvesekkel vadregényes tája!
Tán csodállak, ámde nem szeretlek,
S képzetem hegyvölgyedet nem járja.

Lenn az alföld tengersík vidékin
Ott vagyok honn, ott az én világom;”

Petőfi: Az alföld

Ha valaki megkérdezné tőlem valahol a nagyvilágban, hogy ki is vagyok én, akkor mi mást mondhatnék, mint hogy európai.

Ha valaki megkérdezné tőlem valahol Európában, hogy ki is vagyok, akkor mi mást mondhatnék, mint hogy magyar vagyok.

Ha valaki megkérdezi tőlem valahol Magyarországon, hogy ki is vagyok, akkor mi mást mondhatnék, mint hogy Vas megyei vagyok.

Ha valaki megkérdezi tőlem Vas megyében, hogy ki is vagyok, mi mást mondanék, mint hogy szombathelyi vagyok.

Ez a kérdés-sor a végtelenségig folytatható.

Ha valaki azt kérdezné tőlem, hogy mégis mi az elsődleges és fő szempont és a meghatározó számomra, csak azt tudnám válaszolni, hogy elsődlegesen ember vagyok, és nem a „földrajzi” besorolások a meghatározóak számomra.

A kötődéseink fontosságát tagadni természetesen nem kívánom, hisz nyelv, kultúra, család, neveltetés, barátok, közösségek, egy szóval minden e vidékhez köt. Nekem ez a szülőhazám és otthonom.

Emberi mivoltomból fakadóan viszont azt is tudom, hogy az életünkben csak egy állandó létezik, az örök változás. Aki ezt nem ismeri fel, súlyos hibát követ el, mert a világ rohamos tempóban változik, és aki nem képes követni, az végképp lemarad.

A változás, a változások egy ember életében is hatalmasak. A „gyorsuló idő,” a távolságok lecsökkenése az egykor egy napi járóföldből – a járásból – kistérséget, a megyékből meg régiókat alakít ki.

Az új távolságok lesznek elérhetőek, és ennek nyomán átrendeződnek a határok, a nemzeti határok is.

Egy mai utazónak új, távolabbi, az EU-s határoknál kell csak megállni, de új pénzzel kell fizetnie.

Felednünk és tanulnunk kell egyidejűleg.

Egy ilyen új „önazonosító” fogalommal, a régió fogalmával is meg kell ismerkednünk.

Ma még bizonyára vannak fenntartásaink a régióval. Nem igazán ismerjük és tudjuk elmagyarázni igaz tartalmát, a benne megfogalmazható tartalmakat. Régiós tudatunk még nem igazán alakult ki, de így voltunk egykoron nemzeti és más tudattartalmakkal is.

Az, hogy igazán mi lesz az, ami tartalmat, értelmet ad a régióknak az egyszerű és a mindennapi ember számára, ha úgy tetszik, a civil ember számára, azt igazán ma még nem tudom, legfeljebb sejtéseim vannak, úgy, mint Önnek kedves olvasó.

Egyet viszont tudok, azt hogy számos érzelmi elem köt ma még a megyéhez.

Munkahelyem, lakhelyem, mert „itt születtem,” életem és élek, és itt dolgozom.

Dolgozom, élek s teszem a dolgom csakúgy, mint sok más velem hasonló sorsú embertársam. Nincs ebben semmi különleges.

Vagy talán mégis? Van, ami átrendezte, átrendezi életünket és mindennapjainkat.

Az, ami át meg át kell, hogy rendezze gondolkodásunkat, az nem más, mint az a racionalitás, ami kell a változások elfogadásához, befogadásához.

Petőfit idéztem írásom elején, mert Ő, a költői nagyság, megengedhette magának, hogy érzelmi kötődését versebe szedve, csakis érzelmi alapon fogalmazza meg szülőföldjéhez való kötődését.

Ő a XIX. század gyermekeként az Alföldet szülővárosi rangra emelve dicsőítette, az Alföld vidékét.

Isten ments, hogy én Őt „regionalistaként” említsem, csupán arra szeretnék utalni, hogy lám-lám, milyen sok példát lehet találni nemzeti nagyjaink példatárából arra, hogy messzebb kell néznünk kicsike világunknál.

Az, ami ma még idegen, ha jól rendeztük dolgainkat, akkor az holnaptól már elfogadott lehet.

Fogjunk hát össze, és segítsük egymást és mindenkit ahhoz, hogy kialakuljon az embereken a régiós tudat. Hogy civilként, polgárként, állampolgárként tudjuk, hogy a terület, ahol élünk, nem egy sziget, hanem annak az egésznek a része, melyért felelősséggel tartozunk.

Nem leszünk azáltal kevesebbek, ha távolabb látunk szülőföldünk, s jelenlegi életterünk határainál. Mert nem kell felednünk semmit abból (SÓT), ami eddigi életünk része volt, hanem a közös nevezőt kell megkeresnünk, azt, ami a közös benünk. Közös Zalában, Vasban és Győr-Moson-Sopron megyében, azon túl, hogy mi, a lakói, emberek vagyunk.

Senki nem tagadja, hogy az e megyékben élők között különbségek vannak. Az adottságok, a fejlettség fogyatékságai. Amelyeket az itt élő embereknek kell „elszenvedni.” De a hibákat javíthatjuk. A másakra figyelve, a gyengébbre koncentrálni, segítve hozzunk döntéseket, intézkedéseket. Tegyük meg hát azokat a lépéseket, melyek mindehhez kellenek. Mindenki a maga helyén tegyen a területi különbségek megszüntetése érdekében.

Mi, akik a kultúra terén dolgozunk, elsősorban a kulturális különbségek eltüntetésén dolgozunk. A kulturális különbségek eltüntetésére volt a célja a döntéshozóknak akkor, amikor a regionális koordinációs irodák létrejötte mellett döntöttek.

Új címekeket, új neveket, új munkatársakat, segítőköt találhatunk e munkához a nydregio@mmi.hu és a többi hat régiós címen.

RÉGIÓS KONFERENCIA MÓRAHALMON

A Dél-alföldi régió megyei művelődési központjai 1999 óta minden évben közösen rendezik meg a *Dél-alföldi régió városi művelődési intézményeinek konferenciáját*.

Az idei évben a Csongrád Megyei Közművelődési Tanácsadó Központ vállalta a konferencia megrendezését *Mórahalmon*, az Aranyszöm Rendezvényházban.

A kétnapos szakmai találkozón a közművelődés regionalitásával összefüggő témakört terveztek a szervezők. A rendezvényen többek között a Közkincs-programból adódó régiós és kistérségi problémákat, az MMI regionális irodáinak működésével kapcsolatos feladatokat, együttműködési lehetőségeket ill. az egyéb aktualitásokat vitatták meg a szakemberek.

A témákból adódóan a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és az Magyar Művelődési Intézet szakemberei tartottak előadást.

A május 4-5-én megrendezett konferencia már a hatodik alkalom volt, amikor a térség művelődési intézményeinek munkatársai összegyűltek, de ebben az évben kivételesen a megyei közgyűjtés intézményeket is meghívták, hiszen a fő téma – a KÖZKINCS-program – őket is érinti.

A KÖZKINCS program célkitűzése a kulturális szervezeti keretek megújítása (az EU által elfogadott regionális, kistérségi kulturális szervezetrendszer), valamint az összehangolt partnerségen alapuló fejlesztések megvalósítása a szubszidiaritás, decentralizáció alapelveinek figyelembevételével. A Dél-alföldi régióban már 6 éve elkezdődött a regionális gondolkodás a művelődésben, mely az idei évben vált teljes egészé, hiszen a közgyűjtés terület is bekapcsolódott a munkába. Remélhetően a konferencia eredményeképpen létrejönnek olyan kezdeményezések (rendezvények, továbbképzések), melyek erősítik a regionális gondolkodást.

Mint a táblázat is jelzi, 46 szakember vett rész a két nap programjain, az alábbi megyei és szakmai összetételben.

	Közművelődés	Könyvtár	Múzeum	Levéltár	Összesen
Bács-Kiskun	8	2	–	2	12
Békés	9	3	–	–	12
Csongrád	17	2	2	1	22
Összesen:	34	7	2	3	46

SIMON MÁRTA

AVEC: TÉRSÉGI ÖRÖKSÉGVÉDELEM

Helyi értékek a fejlődés mozgatórugói

Az AVEC – szabad fordításban – a kulturális és örökségi városok és kistérségek nemzetközi szövetsége. Nem zárt klub – folyamatosan bővül. Magyarországot Pécs és Baranya, Esztergom és Szombathely képviseli. Megfigyelőként vesz részt benne Kecskemét és Szekszárd. Utóbbi a regionális bővülés szempontjából Baranyának is fontos, ugyanis a szervezet chartája kimondja, hogy „városaink közös érdeke, hogy élő kulturális központokként és különféle kultúrák találkozási pontjaként működjenek.”

Az első nap délelőttjén *Ocskó Margit*, a Csongrád Megyei Közművelődési Tanácsadó Központ igazgatójának megnyitója és *Nógrádi Zoltán*, Mórahalom polgármesterének köszöntője után *Koncz Erika*, az Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának helyettes államtitkára és *Nagyné Varga Melinda*, az NKÖM Közművelődési Főosztályának vezetője ismertette a Közkincs-program részleteit, illetve a szakfelügyeleti rendszer tervezett változtatásait.

A finom ebéd után a Magyar Művelődési Intézet munkatársai folytatták az előadásokat. Először *Borbáth Erika* főigazgató szólt az MMI általános és régiós feladatairól. Ezt követően *Tisza Gabriella*, a Regionális Programok Főosztály vezetője beszélt a főosztály munkájáról, céljairól, feladatairól. Itt mutatkozott be a MMI Regionális Kulturális Koordinációs Irodájának Dél-alföldi irodavezetője *Eszik Anikó* is.

Szünet után konzultatív beszélgetés következett, amelyen szó esett a kulturális stratégia sorsáról (értsd: érvénytelenítéséről), a hitelprogram részleteiről, a különböző szakmai aggályokról és lehetőségekről. Mindez folytatódott a vacsoraasztalnál is, hiszen a minisztériumi vendégek csak este 9-kor indultak vissza Budapestre.

A második nap a kistérségi munkáról szólt. *Nógrádi Zoltán* impozáns előadása nemcsak a mórahalmi kistérségről, hanem a térségi gondolkodás tágabb aspektusairól is szólt. Az ő gondolatait folytatta munkatársa, *Magyar Istvánné* népművelő, aki rendkívüli elkötelezettséggel beszélt - nem csak térségi - szakmai munkájának mindennapjairól.

A délelőtt második részében egy majd 20 éves, kiérlelt együttműködési modellről tájékozódhattak az érdeklődők *Dienes Mária*, kazincbarcikai Egressy Béni Művelődési Központ népművelője jóvoltából. A kazincbarcikai térségi kooperáció felelőseként alapos részletességgel ismertette a társulás működését.

Ocskó Margit és *Török József* zárszavai után már csak a búcsúebéd volt hátra – és a búcsúszó: „találkozunk jövőre Bács-Kiskun megyében.”

A jó hangulatú térségi konferencia megszervezésért köszönet a házigazdáknak!

(Forrás: www.csongradmmk.hu)

azt, amit az AVEC szellemisége sugall. Nevezetesen például a hálózat professzionalizálását – a minőség jegyében.

Baranya mintegy húsz millió forintot nyert a megvalósításra – mondja *Tasnádi Péter*, a Baranya Megyei Közgyűlés alelnöke, aki a szervezetben a megyét képviseli. Ebből az összegből hálózatot fejlesztünk, ősszel konferenciát rendezünk Esztergomban, megyei szinten pedig kialakítjuk a munkacsoportokat. A legfontosabb, hogy létrejöjjön egy hálózat, ami minden térségben hasonlóan működik, és a célja ugyanaz: összefogás az értékek védelme érdekében. Nálunk a lebonyolító a világörökség KHT. Az a fontos, hogy Pécs, Baranya, a régió összehangoltan dolgozzon. A régió kiterjesztése határainkon túl is zajlik, ugyanis a csatlakozni szándékozók között van Arad és Eszék is.

Póla Gábor, a Baranya Megyei Közgyűlés turisztikai referense a gyakorlati lebonyolítással kapcsolatban azt hangsúlyozza,

hogy mintegy fel lehet fűzni egy-egy képzeletbeli útvonalra azokat a helyi értékeket, amelyek ugyanazt a gondolatosságot, örökséget képviselik. Baranyában ilyenek a kazettás, vagy az Árpád-kori templomok, a búcsújárárhelyek, a máriagyűdinek éppen évfordulója lesz.

– Konkrét gyakorlati dolgokról is szól a program, hiszen a célok között szerepel, hogy ügynevezett örökség menedzsereket képezzünk, hogy a taxisok angol tudását legalább a minimális szintre emeljük. A tervezett minőségi változásnak pedig, kézzelfogható jelei is lesznek: készül védjegy, grafika, ami tanúsítja, hogy adott hely valóban azt képviseli, amire hivatott. A legfontosabb feladatok egyike az ügynevezett tájház-hálózat megszervezése a megyében. A legeslegelső pedig az ügynevezett kistérségi fórum létrehozása azoknak, akik kapcsolódni szeretnének. Terveink szerint még júniusban sor kerül rá.

KISTÉRSÉGEK A REGIONÁLIS TANÁCSBAN

Nem a legirigyeltbb munkát vállalta el Páva Zoltán komlói polgármester, aki egyben a kistérség vezetője, amikor a baranyai kistérségeket képviseli a Dél-Dunántúli Regionális Tanácsban. Ez összehangolt fellépést feltételez a baranyai települések érdekében, aminek nincs is akadálya, csupán egyetlen dolog, a pénz szab határt a teljesítésnek.

– Kis túlzással, szinte előzönlöttek a polgármesterek a kéréseikkel, a fejlesztési elképzeléseikkel, amik mind jogosak – mondja Páva Zoltán. De meg kellett érteniük, hogy az elosztható összeg véges, így bármennyire is szeretnének mindenkinek segíteni, a legjobb szándékkal is rangsorolni kell.

Ami az eddigi munkát illeti: lehetőségem nyílt folyamatában megismerkedni azzal, hogy a megyében miként alakultak meg, milyen szervezeti felállásban dolgoznak, viszonylag rövid idő alatt mire jutottak a kistérségek. Meg kell, hogy mondjam, a többség gyorsan és nagyon határozott körvonalakkal szervezte meg magát. Ezen túl pedig, felmérték, milyen lehetőségeik vannak, fejlesztési programokat készítenek, amiknek természetesen keresik az anyagi hátterét. Már most látható, hogy vannak prioritások – ezt akár a saját szűkebb pátriáról is mondhatom – ilyenek az informatika, a munkavédelmi feladatok biztosítása. Nagyon fontosnak tartottuk például azt is, hogy profi pályázatírókat alkalmazzunk.

A kistérségi szerveződés természetesen nem ment zökkenőmentesen. Elég, ha arra gondolunk, hogy minden település ragaszkodna az intézményeihez. Azt azonban tudomásul kell venni, hogy mondjuk az iskolák esetében irreális helyzetek adódnak. Hogy fogy a gyereklétszám, sajnos, és hogy néhány gyerek miatt nem lehet fenntartani egy intézményt. A társulásoknak reális alapja van, arról nem is beszélve, hogy az ésszerű megoldásokat a kormány támogatja.

A kistérségeknek működik egy fóruma is, amelyen döntéseket készítenek elő, az összehangolt fellépést igyekeznek biztosítani a résztvevők például a Regionális Fejlesztési Tanács várható döntései előtt is.

A kistérségeknek működik egy fóruma is, amelyen döntéseket készítenek elő, az összehangolt fellépést igyekeznek biztosítani a résztvevők például a Regionális Fejlesztési Tanács várható döntései előtt is.

GÁBOR KLÁRA

A KOMÁROMI CSOKONAI MŰVELŐDÉSI KÖZPONT PROJEKT TERVE A KISTÉRSÉGI KÖZMŰVELŐDÉSI FELADATELLÁTÁS MEGKEZDÉSÉRE

1. Projekt cím

Kis Komárom, nagy Komárom...

2. Cél

Komárom kistérségében a közművelődési feladatellátás megújítása, a helyi közművelődés fejlesztése a kistérségi és regionális célok figyelembe vételével, a kulturális élet szereplőinek együttműködésével, egymással partneri viszonyt kialakítva, növelve a településeken élők életminőségét.

3. Célcsoport

A kistérségben élő lakosok, különös tekintettel a fiatalokra és a hátrányos helyzetűekre.

4. Megvalósítás területe

Komárom – Bábolna kistérség: Ács, Almásfüzitő, Bábolna, Bana, Csém, Kisigmánd, Komárom, Mocsá, Nagyigmánd.

5. Helyzetelemzés

A kistérségben a közművelődésre vonatkozó kistérségi megállapodás nincs.

Kistérségünket mindössze kilenc település alkotja. Valamennyiben található „közösségi tér”.

Szakember ellátottsága is jónak mondható. Bár **Banán** jelenleg nincs vezetője a művelődési otthonnak, **Mocsán** a könyvtáros egy helyi civil szervezettel együttműködve látja el a feladatokat, **Csém**en megbízási díjas óvónő biztosítja a nyitva tartást, **Kisigmándon** a könyvtár bezárt, a könyveket a Polgármesteri Hivatalban őrzik, az épületet főleg az ifjúsági klub használja. A többi település közül éppen **Komárom** az, ahol nincs „igazi” művelődési ház, a közművelődési feladatokat ellátó intézményhálózat eredetileg más célra szolgáló épületekből

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

áll, míg Ácson és Nagyigmádon felújított, Bábolnán jó állapotban lévő, a feladatellátásra megfelelő épület áll rendelkezésre főállású közművelődési szakember irányításával.

A komáromi Csokonai Művelődési Központ a települések közül jó munkakapcsolatban áll Áccsal, Almásfüzitővel és Nagyigmáddal. E kapcsolat az eszközök egymás közötti kölcsönzésében, rendezvényeik időpontjának alkalmankénti egyeztetésében, egymás művészeti csoportjainak meghívásában merült ki. 2004 évben kötöttek együttműködési megállapodást Áccsal és Nagyigmáddal „Kistérségi szomszédolás” címmel, melynek lényege a települések amatőr művészeti életének, helytörténetének megismerése a három településen zajló rendezvények során.

Ugyancsak 2004-ben kísérelték meg, hogy összehívják a kistérség civil szervezeteit (nem csak kulturális szervezeteket!) egy megbeszélésre, de mindössze tizenkét szervezet vett részt a találkozón, a bejegyzett 163-ból.

6. Program, tartalom

A Csokonai Művelődési Központ az alábbi cselekvési tervet kívánja megvalósítani, mint kistérségi közművelődési feladatellátást felvállaló intézmény.

1. Partnerkeresés I.:

Kapcsolatfelvétel a kistérség „közművelődési tereinek” vezetőivel, felelőseivel

2. Partnerkeresés II.:

Tájékozódás a település aktív szereplőiről (egyesületek, intézmények, cégek, magánemberek)

3. Partnerkeresés III.:

A közvetlen döntéshozók bevonása. Kapcsolatfelvétel az önkormányzatokkal, meghívásuk a kistérségi közművelődési műhelybe.

4. Az első műhely összehívása az eddig kialakult partnerek részvételével, melynek feladata a statisztikai adatok gyűjtése, a települések közművelődési helyzetének kölcsönös megismerése, az igények feltárását segítő közreműködők keresése.

5. Partnerkeresés IV.:

Magasabb szintű döntéshozók bevonása. Kapcsolatfelvétel a Regionális Fejlesztési Tanáccsal, az országos és regionális szinten közművelődési feladatokkal megbízott szervezettel, illetve a Kistérségi Fejlesztési Tanáccsal.

6. Statisztikai adatok és a települési beszámolók elemzése.

7. Igény és helyi forrás feltárás a településeken, lehetőleg közösségfejlesztők bevonásával.

8. Az elemzések és igényfeltárás eredményének ismertetése a műhely – IV. partnerkereső körben – kibővült tagságával, célok és tevékenységek meghatározása segítségével.

9. A kistérség hosszú- és rövidtávú terveinek megfogalmazása, a kistérségi és regionális célokkal összehangoltan.

10. A külső forrásigény meghatározása, biztosíthatóságának felmérése.

11. A műhelytalálkozók gyakoriságának meghatározása a folyamatosság, fenntarthatóság érdekében.

12. Szerződéskötések a kialakult feladatok megvalósítására az önkormányzatok és a kistérségi közművelődési feladatellátó intézmény között.

7. A kialakuló kistérségi központok feladatai

A kistérségi feladatokat ellátó kistérségi központok feladatai, a térség településeivel egyenrangú félként, kölcsönös előnyök alapján, az alábbiak lehetnének:

– Pályázatfigyelés és kidolgozás helyi és kistérségi szinten

– Közösségfejlesztés, igényfelmérés

– Közös kistérségi rendezvények

– Időpont és programkoordináció

– Képzésszervezés

– Szakmai segítség a szakember nélküli településeken

– Kistérségi kulturális turizmus fejlesztése

– Kistérségi és helyi pályázatok civil kontrolljának koordinálása

– Eszközbeszerzési pályázatok összehangolása a kistérségen belül, csere, kölcsönzési lehetőségek

Munkaterv táblázat, ütemterv GANTT diagrammal

Tevékenységek	Időbeosztás 12 hónapra	Partnerek
1. Partnerkeresés I.	1-3	Közművelődési intézményben dolgozó szakemberek
2. Partnerkeresés II.	1-3	Civilek, kulturális vállalkozók is.
3. Partnerkeresés III.	1-3	Önkormányzatok
4. Első műhely	4-6	Az eddigi partnerek képviselői
5. Partnerkeresés IV.	4-6	Régiós és kistérségi döntéshozók
6. Helyzelelemzés	4-6	A műhely ebben szerepet vállaló tagjai
7. Igény és helyi forrás feltárás	7-9	Közösségfejlesztők
8. Célok és tevékenységek meghatározása	7-9	A IV. partnerkereső után kibővült műhely
9. Hosszú és rövid távú tervek megfogalmazása	7-9	A IV. partnerkereső után kibővült műhely
10. Külső forrás feltárás	7-9	A IV. partnerkereső után kibővült műhely
11. Folyamatosság biztosítása	10-12	A IV. partnerkereső után kibővült műhely
12. Szerződéskötések	10-12	Önkormányzatok

8. Alkalmazott módszerek

– partnerkeresés személyes kapcsolatfelvétellel
 – műhelymunka ötletrohammal és SWOT analízissel
 – problémák, hiányok felmérése közösségfejlesztő módszerekkel
 – probléma hierarchia, ok-okozat, cél, eszköz, feladat meghatározás – a műhelymunka során.

9. Kimenet, mérhető eredmény (indikátorok)

Több sikeres helyi pályázat.

Több helyi rendezvény.

Helyi közösségek száma nő.

Régebbi közösségek felélednek.

Korszerű, helyi igényekre épülő képzések indulnak be.

Közös rendezvények száma nő.

Közös célok szerinti sikeres kistérségi pályázatok.

Közös eszközpark.

Közös adatbázis humán erőforrásainkról.

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

Idegenforgalmi vonzerő, látogatottság növekedése.

10. Közreműködő szakemberek

Beosztás	Feladat
Igazgató Közművelődés szervező	Összefogás, koordinálás
Igazgató helyettes Közösségfejlesztő, andragógus	Közösségfejlesztés, igényfelmérés
Közművelődés szervező	Adatfeldolgozás
A feladatra egy új közmű- velődés szervező	Kistérségi feladatok felelőse

A programban vázolt tervezett partnerek mellett külső segítők, közösségfejlesztő szakemberek bevonása szükséges.

11. Partnerek

A kistérség településeinek önkormányzatai, közművelődési intézményei, ahol nincs intézmény, ott az iskola képviselője, kulturális célú civil szervezetei, kulturális vállalkozások, szponzorok.

Kistérségi, megyei, régiós szinteken dolgozó kulturális szakemberek és intézmények, önkormányzatok és területfejlesztési tanácsok.

A közkultúra egyéb szereplői, a múzeumok, levéltárak és könyvtárak szakemberei.

Közösségfejlesztők.

12. Költségvetés

Költségcím	Forrás-igény	Rendelkezésre áll
Bér 200 e x 12 (egy új, gyakorlatlan rendelkező dolgozóra) Jelenlegi dolgozók arányos bére, becsült adat: 12x3x30 e	2 400 1 080	A munkában résztvevő jelenlegi dolgozók bére 1 080
és járulékaik (38 %)76 e x12	912	
Felhalmozási kiadások (számítógép, nyomtató, programok)	350	A jelenlegi gépparkkal is megoldható, de sokan osztoznának a gépeken
Dologi költség, nyomda.	100	
Utazás, kb. 500 km x 20 Ft	10	
Kommunikációs költség (posta 12 x 2000 Ft telefon, 12 x 6000 Internet kapcsolat 12x13000)	24 72 156	A jelenlegi Internet kapcsolattal is megoldható, de jó lenne még egy ADSL kapcsolat Internettel
Közösségfejlesztő csoport munkája 9 település x 200 000 Ft	1 800	
Tartalék a dokumentáláshoz szükséges eszközökre, rezsire, egyéb kiadásokra (a fenti nem bérjellegű költségek 5 %-a)	126	
Összesen:	7 030	1 080

Becsült teljes költség az önrész levonása után: **5 950 eFt**
(Eszközbeszerzés és Internet kapcsolat nélküli minimális költség: 5 444 eFt)

13. Fenntarthatóság a finanszírozás oldaláról

Teljes becsült költség: 7 030 e 100 %

Hiányzó forrás: 5 950 e 84 %

A lehetséges forrásokból 84 %-ot kellene finanszírozni.

Lehetséges forrástípusok megnevezése:
- Új NKÖM pályázati források a kistérségi stratégiák készítéséhez és a feladat ellátásához
- Bizonyos feltételeknek való megfelelés esetén állami fejkvóta a kistérségeknek (mint lehetséges és szükséges új forrás)
- Helyi önkormányzatok támogatása rendszeresen vagy alkalomszerűen (pénz, földterület, ingatlan)
- Helyi kulturális szereplők hozzájárulása (civiliek, egyéb nem közművelődési intézmények, kulturális vállalkozók)
- Kistérségi Fejlesztési Tanács pályázatai
- Kistérségi társulás, melynek célja a közkultúra fejlesztése
- Amíg ez nincs, addig a feladatellátásra kötött szerződés a településekkel
- Regionális pályázatok (Regionális Fejlesztési Tanács, Mobilitás, NCA, NKA)
- Országos pályázatok (NKA, NCA, Mobilitás...stb.)
- EU-s pályázatok (Minden pályázatra figyelve, hogyan lehet elbújtatni benne a közkultúrát!) (HEFOP 4.2, ROP, Leader +, Phare Access, AVOP, GVOP)
- Munkügyi központ (munkabér támogatás)
- Saját bevételek (pl.: adatfelvitelért)
- Önkéntes munka
- Turizmus forrásai (kulturális turizmus, gasztronómia)
- Elszármazottak, a településhez kötődők adományai, kapcsolataik kihasználása
- Helyi vállalkozók, szponzorok
- A lakosság, a célcsoport felajánlása

14. A program mennyiben felel meg az alábbi szempontoknak?

Esélyegyenlőség biztosítása (pl.: nők, sérültek, kisebbségi csoportok esetében),

élethosszig tartó tanulás,
környezeti fenntarthatóság.

A partnerkeresésre épülő program második szintjében terveztük a civilekkel való kapcsolatfelvételt melyben fontos szerepe van a nők, sérültek, kisebbségek, környezetvédők, idősebb korosztály szervezeteivel való kapcsolatfelvételnek. Igények figyelembevételére a rövid, közép, és hosszú távú terv kidolgozásakor, a velük való kapcsolattartásra, folyamatos részvételükre a kistérségi közművelődési feladatellátásban feltétlenül szükség van. Rajtuk keresztül, és azokkal az egyéb szervezetekkel, intézményekkel, amelyeknek célcsoportját valamely szempontból hátrányos helyzetűek alkotják, minél több embert el szeretnénk érni. A közösségfejlesztő folyamatok révén várhatóan a környezet kultúrájával kapcsolatosan is merülnek fel igények meglévő értékek védelmére, a környezet igényes alakítására. A célcsoportok korosztályonkénti bevonásában fontos, hogy a kulturális szolgáltatásokat kevésbé igénybe vevőket is bevonjuk, biztosítsuk az élethosszig tartó tanulás lehetőségét.

15. Illeszkedés

Célunk, hogy találkozzanak a helyi igények a kistérségi és régiós elképzelésekkel, ezért tervezzük a döntéshozók bevonását ezekről a szintekről is. Ezzel célunk, hogy ők is közvetlen ismereteket kapjanak a településekről, illetve, hogy a településeken dolgozók is megismerjék a tágabb összefüggéseket, terveket, lehetőségeket.

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

16. Európai vonatkozások

Kistérségünk határ mentisége felkínálja a lehetőséget az európai szintű pályázati lehetőségekbe való bekapcsolódáshoz, például a Nemzetközi Visegrádi Alap határon átvelő kapcsolatokat támogató pályázata segítségével. További lehetőség, a települések testvérvárosi és a megye testvérmegyei kapcsolatainak felhasználásával új tartalmú európai szintű programok megvalósítása, a Kultúra 2000, és a testvérvárosi kapcsolatok ápolására kiírt pályázat keretén belül.

Az ifjúság részvételének szorgalmazása külföldi tanulmányutakra, külföldi önkéntes munkára az Ifjúság 2000- 2006 programban.

Az élethosszig tartó tanuláshoz forráskeresés a felnőttképzés európai dimenziójának kialakítását célzó pályázatokkal.

17. SWOT (helyzetelemzés, szükségletfelmérés)

<p>Erősségek (belső)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Az intézmény meglévő infrastruktúrája - A meglévő szakemberek bevonhatósága a kistérségi munkába - Az idősebb kollégák tapasztalatai, a fiatalok friss ötletei, lendülete - Pályázati, forrásteremtő készség 	<p>Gyengeségek (belső)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Az intézmény épületei nem igazán felelnek meg a korszerű feladatellátás feltételeinek - Az intézmény épületeinek funkcióinak széttagoltsága, mely nehezíti a kommunikációt - Kevés a létszám a megnövekvő feladatokhoz - A kollégák meghasonlottsága: civilség és/vagy intézményiség között.
<p>Lehetőségek (külső)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Élő partnerkapcsolatok - Elérhető források növekedése - Kialakulóban lévő kistérségi identitástudat - A közművelődési tevékenység ismertségének, elismertségének erősödése - Meglévő kistérségi közösségi terek - Meglévő kistérségi humán erőforrások 	<p>Veszélyek (külső)</p> <ul style="list-style-type: none"> - A települések önkormányzatai nem ismerik fel közös érdekeiket, és nem támogatják a kistérségi feladatellátás megújulását. - Forráshiány. - Megvan a veszélye annak, hogy a kistérségi igények, stratégiák nem készülnek el időben ahhoz, hogy figyelembe lehessen venni őket a regionális és nemzeti kulturális stratégiák készítésében.

18. A szervezet bemutatása

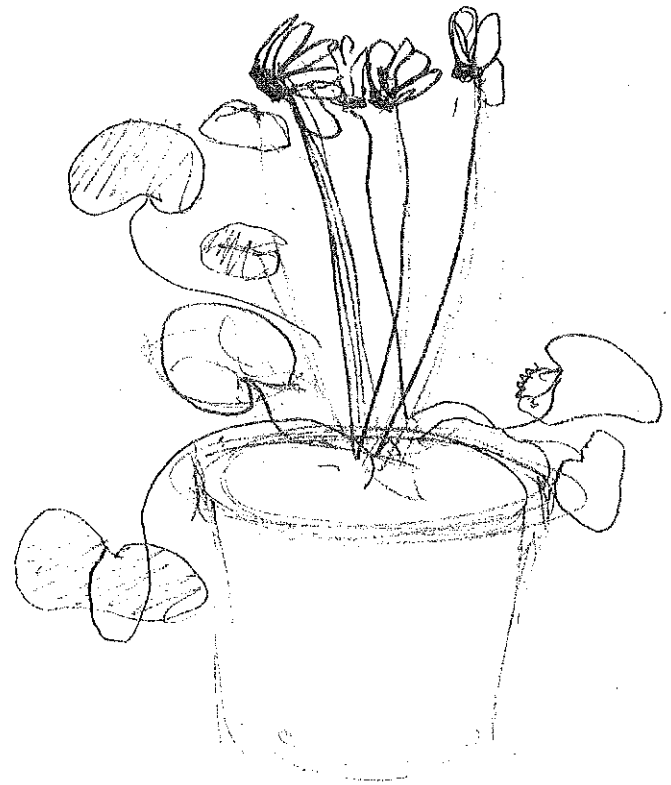
Komáromban a közművelődési feladatokat – a helyi adottságokra épülő – intézményhálózat látja el. A Csokonai Művelődési Központ működteti a vasutas klubból kialakított központi épületét, benne a közel harminc éve működő Komáromi Kisgalériával, az egykori pártházat, mint Közösségi Házat, az eredetileg is – 74 évvel ezelőtt – mozinak épült Jókai Filmszínházat, és a volt úttörő, ma Fenyves Tábor.

A kb. 20 ezer fős város két – 1978-ban hozzácsatolt – városrészében Szönyben és Koppánymonostoron is működik művelődési otthon a rendszerváltás után alakult civil szervezetek működtetésével. 1991-ben még ezek az épületek is az intézményhálózat részét képezték. Épületei az 1930-as évektől az 1970-es évek elejéig készültek, manapság valamennyi a város anyagi lehetőségei szerint folyamatosan felújítás, korszerűsítés alatt áll, de így is a hatvanas évek hangulatát tükrözi. Mindenképpen szükség volna a mai igényeknek megfelelő új épületre.

Közművelődési tevékenységükre az utóbbi években jellemző volt, hogy egyre inkább az egyéni kezdeményezésekre épít, az erős civil szféra kialakulását segíti. Ez a hozzájuk kapcsolódó vagy kezdeményezésükre létrejött civil szervezetek szép számából is látszik. Közülük több a gyermek és ifjúsági korosztály számára nyújt új művelődési lehetőségeket.

Műsoros estjei, komoly és könnyűzenei koncertjei, ismeretterjesztő előadásai és egyéb rendezvényei közül a legtöbb valamely közművelődési közösséggel vagy városi intézménnyel együttműködve valósult meg.

Nagyrendezvényeik: Téltemető (karnevál és szórakoztató rendezvények farsang farkán), Liget Fesztivál (kirakodóvásár és amatőr művészeti bemutatók áprilisban), „Híres Komárom...” (történelmi színjáték szeptemberben helyi lakosok és civil szervezetek, valamint Észak-Komárom intézményeinek együttműködésével), András napi vigasságok (folklor hétvége a téli ünnepek kör kezdetén).

A MODERNIZMUS KEZDETEI – KÖZÉP-EURÓPA ÉPÍTÉSZETÉBEN

Lengyel, cseh, szlovák és magyar építészeti írások a 19-20. század fordulójáról

(Részletek a fenti könyv – a kutatást vezette, a könyvet bevezette, szerkesztette Keserü Katalin (Ernst Múzeum 2005) – megjelenése kapcsán rendezett beszélgetésből, amelyre az Ernst Múzeumban került sor 2005 júniusában.)

Keserü Katalin: ... A könyvön sokat dolgoztunk a kilencvenes évek közepén, a krakkói Jagello Egyetem adjunktusa, a prágai Iparművészeti Egyetem dékánja, a pozsonyi Művészettörténeti Intézet igazgatója, és a mi Művészettörténeti Intézetünkől jómagam. Kutatásba fogtunk, szövegeket válogattunk az építőművészet, a képzőművészet és az iparművészet területéről, a 19. sz. végéről és a 20. sz. elejéről, amely korszak Közép-Európában a modernizmus születésének a korszaka volt. És azért gondoltunk arra, hogy az akkori szövegeket válogatjuk össze, hogy ne tartsuk homályban azt, hogy mi az, hogy modernizmus közép-európai szemszögből, s ne tartsuk homályban azt sem, hogy a modern gondolkodás nagyon sokféle volt. Nem az az egyféle, amit kikerekített végül a művészettörténet írás a 20. században. Összetett volt, és ennek az árnyalatait fedeztük föl a közép-európai országokban.

... Ez most az első kötet (az építészeti), és gondolkozunk, hogy a következőnek (képzőművészeti) a terheit egy lengyel kollégánőre testáljuk át, talán az iparművészeti kötetet a Prágai Intézet dékánjának a segítségével tudjuk megjelentetni.

... Hallgassuk meg, amit Vámosy Ferenc tanár úr, e téma legfőbb tudója fog mondani. Tanár úr kérem, dicsérje meg, legyen szíves, ezt a kötetet.

Vámosy Ferenc: Igyekezni fogok. De megfontoltam, hogy a hibákat is érdemes sorolni, ez önmagában érdekes és jó kaland lenne, itt azonban sokkal inkább az örömmek van helye. Hisz egy múzeumunk (Ernst Múzeum) egy másikkal (Magyar Építészeti Múzeum) és három külföldi intézménnyel (Jagello egyetem – Művészettörténeti Intézet, Krakkó; prágai Művészeti, Építészeti és Formatervezési Akadémia; pozsonyi Comenius Egyetem Művészettörténet Tanszék) együttműködve hoz létre köteteket, amelyek a művészettörténet tudományt szolgálják.

Egy ilyen közös munkának a megszervezése, a végig vitele, a pénzügyi fedezet biztosítása, kiharcolása, kiküzdése (négy támogatóval, a Kulturális Örökség Minisztériumától a Kulturális Alapprogramon keresztül a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítványon át a Nemzetközi Visegrádi alapig) azt érzékelteti – én gondolkoztam ezen –, hogy két-három év munkája, és egy évtized eredménye, hogy egy olyan kötet áll előttünk, amelyik tartalmában jó és érdekes, formájában igazi építészeti könyv.

Az anyag időszaka – két évtizedet említ a szerkesztő asszony – 1890-1906/7-ig, vagyis az a korszak, amikor a modernizáció előjelei megjelennek. Akkor, amikor a modernizáció már jóval több, mint 100 éves. (És itt a címmel talán vitatkoznék, nem tudom, hogy nem kellene tennem.)

A modernizáció csodálatos jelensége. Lényegében esetleg valahol Amerika felfedezésétől, a hajók útra eredésétől, a világ megismerésétől kezdve, de mindenképpen a vaseszközöktől, a 17.-18. sz. váltásaitól lendül fel, és megkezdődik egy olyan 250 éves folyamat, ami az emberi életet, életformát, életminőséget, sőt minden életjelenséget befolyásol. Az egészségünk, a hosszú életkorunk stb. soroljam? És a húszszorosra duzzadt emberiség.

Valami olyasmi történik a modernizációval, ami véglegesen szakít a kézműipar 5-8-10 ezer évével, tehát valami olyasmivel szakít, mert szakíthat, a gépek, a vas, az új eszközök, a gyártási metodikák roppant folyamában, amit addig természetesen csináltak, és amit ez a modernizáció egyúttal lerombol. Szellemileg is lerombol, de megszüntet technológiailag, megszüntet életformában, városiasodási modellt teremt úgy, hogy a mai napig az urbanizáció tendenciája, az a legfontosabb világjelenség, ami mindent átalakít. Tehát nem egy izmusról van tulajdonképpen szó szerintem, hanem modernizációról és modernitásról. (Ennek ellenére azért nem vitatom a címet, mert itt ennek jó helye van, hiszen, ha a modernizációt tekintem, a széles áramlatot képviseli a kötet. Nemcsak nemzeti formáról, hanem hagyomány és korszerűségről vannak igen jelentős sorok és gondolatok.)

Maga a szerkesztő asszony kitűnő, nagy ívű előszavában, bevezetésében mutatja be azokat a gondolatokat, amik tulajdonképpen a kötet anyagából kigyűjtve a modernizáció szemléletének meggyőző első jelei. Ezek a változások hozzájárulnak ennek a könyvnek a problémavilágát, és ezt a problémavilágot mutatja be meggyőző mélységgel és érdekességgel ez a gyűjtemény.

Nos, maga a kötet arra épül, hogy a szomszédos környezetünkkel együtt vizsgálódjon. És ez rendkívül hasznos. 50 év alatt nem született valami hasonló könyv, ami a szomszéd országok párhuzamos történetével foglalkozva többféle konzekvenciához vezet, mint amennyit eddig tudtunk.

Mert azt tudjuk, hogy gazdaságilag mi nagyon jól álltunk a kiegyezés utáni évtizedekben. 1911-ben a monarchián belüli Magyarország, mert a nyugati gazdasági statisztikák is általában így említik, mondjuk a 100 munkásra jutó erőgépekben 1911-ben a 280 lóerős Egyesült Államok és a 159 lóerős Anglia után a 3. helyen van 148 lóerővel, aztán jött Németország és Franciaország. Vagy ha valaki pénzügyesként a pénzügyi gazdálkodást vizsgálja, akkor történészeink a második helyet jelzik, hogy a nemzetközi rangsor második helyre teszi pénzügyileg a magyar gazdaságot a belga után, a 910-es években. Olyan típusú mozgásról, fejlődésről van szó, amit 80-90 év alatt szinte elfelejtünk.

Nos, ezt azért említettem meg, mert a modernizáció, mint fejlődés, ebben a magyar urbanizáció, a magyar építészeti átalakulása vitathatatlanul jó helyen áll. Komoly helyen áll Csehország is, ezt tükrözik a cseh cikkek, más kérdés, hogy rosszabb helyzetben vannak, mint mi. A cseh cikkekből az derül ki, hogy a Bécs és Berlin utálat rendkívül mély és általános, valahogy úgy, mint 48 előtt nálunk. És ez természetes, ha arra gondolunk, hogy ha a cseh világot sikerül bevonnunk a monarchiába, akkor az ipar, kereskedelem, bányászat és a többi még erősebben prosperál, és kialakul valami olyan Közép-Európa, amivel a volt Habsburg birodalom magasabbra léphetett volna. Persze az is lehet, hogy a másik négy világelsőnek a korabeli gyűlölete ezzel csak fokozódott volna. Hiszen nem véletlenül robbant ki az első világháború, nem volt véletlen mindaz, ami a kort lezárta, hogy egy új korszak kezdődjön.

Hogy ezt főlemlítsem, csak azért teszem, mert hozzátartozik a fejlődés világához, hozzá tartozik a fejlődés átalakulásához, különösen a 900-as évek első másfél évtizedében, mert története-

sen még kettő évtized sem adatott. A fejlődéseknek megfelelő világról van szó.

A bevezetés maga fölemlíti a legfontosabb elemzéseket, a cseh Schauernak, aki művészettörténész volt, vagy művészet elmélettel foglalkozó ember tulajdonképpen, a modern felé tett szellemi lépéseit, vagy Fülep Lajost, aki bizonyos szempontból háttér és kortárs, de még csak kezdő kortárs, hogy ő aztán pontot tudjon tenni a magyar nemzeti építészet és Lechner, az egyetemes és partikuláris problémára. Hogy valamiféle meggyőző és csodálatos megoldást említsen.

A lengyel fejezet az, amiben érdekes módon egyrészt a társadalmi problémák tükröződnek elsősorban, amik a lengyeleket sújtják, ne felejtjük el, húsz évvel vagyunk a lengyel egyesítés előtt. Addig hol orosz, hol habsburg, hol porosz uralom, hatalom. Valami kis szűk mag érezheti csak igazán a saját nemzete és a maga folytonosságát. Magától értetődő, hogy ezért a nemzeti törekvések is tulajdonképpen ott a legerősebbek, és a legerősebb a tiltakozás. Ezekben a cikkekben a német, a bécsi és a berlini irányultság ellen. Az bizony a kilencszázas évek első két évtizedében egy lengyel probléma még.

Ezek a lengyel kiragadott példák, én úgy érzem, hogy érdekesek és fontosak. Nagyszerű a rögzítése a gural építészetnek, a Zakopane környéki ácsmesterség tudásának. Erről is ír az a bizonyos Witkiewicz, aki lényegében a kornak az egyik legfontosabb jelenlévő alkotója, művésze mondhatnám. Aki ezt a kultúrát ugyanúgy tekinti, mint ahogy 1910 körül nálunk a körös-fői és a kalotaszegi világ jelent meg a magyar köztudatban, vagyis a művészeti köztudatban, mert a hangsúly ezen van. Amiben fölismertek bizonyos olyan jegyeket, amiben továbblépni gondoltak. Ez a hasonlóság itt a Gural területen jelenik meg, Zakopane környékén. És az ácsmesterségnek, gondoljuk végig, kb. 6-8 ezer éve van Kelet-Európában és az északi területeken. Akár a finn példáról, akár másról beszélünk, egy roppant történeti folytonosság, ahol a 12-13. században már megjelenik a faragásokon is a díszítés, és erősödik fel akkora, amit korunk időpontjának nevezhetünk.

A cseh anyagból az én számomra a legtöbbet nem a Schauer cikk mond, ami korai és nagyon fontos, elismerem, hanem Mádl két írása, amit kitűnőnek találok. Ami mutatja a kor építészet szemléletét, tehát nemcsak azt, hogy nemzeti törekvések vannak, hogy a népi építészet, ahogyan Kóséknál, a lengyel világ számára is kiindulás, de bizonyos szempontból a cseh világ számára is, hanem a korszerűségért folytatott küzdelmet. Az a legfontosabb motiváció és hajtóerő, ami ezt a cseh időszakot jellemzi. Ez természetesen annyit jelent, hogy Bécstől való távolságtartás. De Mádlnál ez is nagyon szimpatikusan jelenik meg. Mert ő itt nem Wagnert pocskondiázza, hanem bizonyos kritikával tart tőle távolságot, jelzi és kijelenti, hogy tulajdonképpen más úton kívánnak járni. És amennyiben „az érkező művészetről” beszél, mondhatnánk, hogy ez az érkező művészet a külföldi hatás. És a kultúrák közötti külföldi hatás egy nagyszerű dolog. A kultúra saját mozgását élénkíti.

Jó érzés tudni, hogy mennyire fontos folyamatokról van itt szó. Az érkezőben azonban én a jövőbe utalást is látom. Amiből – tetszik, nem tetszik – a modernizáció és a modernitás megvalósuló tendenciáiból kibontakozik valami. Ebben jelen van eléggé keményen a hagyomány, de mégis valami más is kell.

Azt mondja, „Ha valóban büszkék vagyunk apáink hagyatékára, amit mindenkinek felett szeretünk, és amit a külföldi iri-

gyel tőlünk, kimondottan bűn lenne az elmúlt idők tanúi mellé importált, idegen művészetet telepíteni. (Ez még az Otto Wagner kritikához tartozik.) Az a művészet, ami nem a mi talajunkból nő ki, sohasem lesz szívügyünk. Csak a tradíció talaján nőhet olyan oltvány, ami jó gyümölcsöt terem. Szellemi szegénységünket bizonyítaná, ha a gazdag múltú várost idegen stílus árasztaná el.” (És itt jön a konklúzió.) Ma már realistának nyilváníthatjuk azt az új építészetet, amely a támaszoknak, terhelésnek, azok különbözőségeinek, átmeneteinek, arányainak megfelelő, pontos művészi formát keres, takarékos, precíz és hangulatos díszítésében, a valóságos világból.”

A másik gondolat, amit még szeretnék itt Mádl *Korunk stílusa* cikkéből kiemelni, ez tulajdonképpen a következő rövid gondolat. „Nálunk viszont sokan olyan rövidlátóak, hogy azt képzelik, mindez (mármint az új jelenségek), csupán bécsi mozgalom, könnyű divat, amit nemzeti és hazafias kötelesség elutasítani.” (Ez egy kicsit a kritikáját is adja ennek a Bécs utálatnak.) „Mindemellett a bécsi modernizmus áll hozzánk a legközelebb, mind hatását, mind helyét tekintve...”

Ezért fogadom el a modernizmus kifejezést, hogy az a kor így nevezte a szándékait, a törekvéseit, azt a fogalmat teremtve meg, amit az elmúlt 40 év nagyon csúnyán használt ki. Mert volt nálunk minden, és a modernizmus pejoratív értelmét nem kell itt egymásnak hangsúlyoznunk.

Abban a korban azonban, a modernizmus, mint a korszerűség szinonimája szerepelt.

Az a másik gondolat, amit itt szeretnék kiemelni, és amit ő mond ki, feltételezem – nem tudom a professzor asszony utána nézett-e –, ő mond ki először, ebben a cikkanyagban biztosan, de abban a korban is: „Nem lényegtelen tehát, hogy a legeredetibb, legkiválóbb és legsajátosabb díszítő művészek éppen a festőműhelyekből kerültek ki. William Morris, Walter Crane, Henry van de Velde, Otto Eckmann, Bernhard Pankok és mások. Nem terhelte őket semmiféle történelmi ismeret arra vonatkozóan, hogy mikor mi történt az építészetben, nem súlykolták beléjük az egyik vagy másik művészeti stílus alá- vagy fölérendeltségét, munkájuk során nem ajánlották nekik egyik vagy másik stílus követését sem. Szabadabbak voltak, mint azok a művészek, ... (A szabadságkeresésnek, a 20. sz. elejének a hallatlan erős és mindenre kiterjedő, a nő szerepére, az életformára és minden másra kiterjedő szabadságkultusza ez.) akik építészeti akadémiákból kerültek ki, nem kellett leküzdeniük a beléjük csépelt tradíciót. Ehelyett gazdagabb, érzékenyebb és élénkebb színérzékkel, tónussal, kolorittal és színharmóniával rendelkeztek. Intuíció, spekuláció, fantázia és szorongásmentes logika segítségével (ez a modernizáció végső soron) alkotják meg a dekoráció és lakáskultúra minden egyes darabját, figyelembe véve a funkciót és az anyagot, az építőművészetnek e két lényeges elemét – melyet Semper oly erősen hangsúlyozott – s figyelembe véve a szerkezetet, amelyet viszont Violet-le-Duc emelt ki.”

Még egy olyan jelenség, amire itt fel kell figyelniünk Kotera kapcsán, hogy modern mozgalomnak tekinti az ő kis világukat, és ennek fogalmazza meg a téziseit.

1930-ban Budapesten rendezik meg a Világszövetség (ami akkor 30 éves, még a századelőn alakult) Építészeti Kongresszusát, ahol 1200 fő jelenik meg, a többség persze viszonylag konzervatív. Viszont huszonegynéhányan – a máshol összegyűltek – valamiféle sajátos jövőre készülnek. Így ír – nem erről, de ezzel kapcsolatban – Karel Madl: „Ha ma megrendeznék a világ

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

Idegenforgalmi vonzerő, látogatottság növekedése.

10. Közreműködő szakemberek

Beosztás	Feladat
Igazgató Közművelődés szervező	Összefogás, koordinálás
Igazgató helyettes Közösségfejlesztő, andragógus	Közösségfejlesztés, igényfelmérés
Közművelődés szervező	Adatfeldolgozás
A feladatra egy új közművelődés szervező	Kistérségi feladatok felelőse

A programban vázolt tervezett partnerek mellett külső segítők, közösségfejlesztő szakemberek bevonása szükséges.

11. Partnerek

A kistérség településeinek önkormányzatai, közművelődési intézményei, ahol nincs intézmény, ott az iskola képviselője, kulturális célú civil szervezetei, kulturális vállalkozások, szponzorok.

Kistérségi, megyei, régiós szinteken dolgozó kulturális szakemberek és intézmények, önkormányzatok és területfejlesztési tanácsok.

A közkultúra egyéb szereplői, a múzeumok, levéltárak és könyvtárak szakemberei.

Közösségfejlesztők.

12. Költségvetés

Költségnem	Forrás-igény	Rendelkezésre áll
Bér 200 e x 12 (egy új, gyakorlatilag rendelkezéssel rendelkező dolgozóra)	2 400	A munkában résztvevő jelenlegi dolgozók bére
Jelenlegi dolgozók arányos bére, becsült adat: 12x3x30 e	1 080	1 080
és járuléka (38 %)76 e x12	912	
Felhalmozási kiadások (számítógép, nyomtató, programok)	350	A jelenlegi gépparkkal is megoldható, de sokan osztoznának a gépeken
Dologi költség, nyomda.	100	
Utazás, kb. 500 km x 20 Ft	10	
Kommunikációs költség (posta 12 x 2000 Ft)	24	A jelenlegi Internet kapcsolattal is megoldható, de jó lenne még egy ADSL kapcsolat Internettel
telefon, 12 x 6000	72	
Internet kapcsolat 12x13000)	156	
Közösségfejlesztő csoport munkája	1 800	
9 település x 200 000 Ft		
Tartalék a dokumentáláshoz szükséges eszközökre, rezsi, egyéb kiadásokra (a fenti nem bérjellegű költségek 5 %-a)	126	
Összesen:	7 030	1 080

Becsült teljes költség az önrész levonása után: 5 950 eFt

(Eszközbeszerzés és Internet kapcsolat nélküli minimális költség: 5 444 eFt)

13. Fenntarthatóság a finanszírozás oldaláról

Teljes becsült költség: 7 030 e 100 %

Hiányzó forrás: 5 950 e 84 %

A lehetséges forrásokból 84 %-ot kellene finanszírozni.

Lehetséges forrástípusok megnevezése:
- Új NKÖM pályázati források a kistérségi stratégiák készítéséhez és a feladat ellátásához
- Bizonyos feltételeknek való megfelelés esetén állami fejkvóta a kistérségeknek (mint lehetséges és szükséges új forrás)
- Helyi önkormányzatok támogatása rendszeresen vagy alkalomszerűen (pénz, földterület, ingatlan)
- Helyi kulturális szereplők hozzájárulása (civil, egyéb nem közművelődési intézmények, kulturális vállalkozók)
- Kistérségi Fejlesztési Tanács pályázatai
- Kistérségi társulás, melynek célja a közkultúra fejlesztése
- Amíg ez nincs, addig a feladatellátásra kötött szerződés a településekkel
- Regionális pályázatok (Regionális Fejlesztési Tanács, Mobilitás, NCA, NKA)
- Országos pályázatok (NKA, NCA, Mobilitás...stb.)
- EU-s pályázatok (Minden pályázatra figyelve, hogyan lehet elbújtatni benne a közkultúrát!) (HEFOP 4.2, ROP, Leader +, Phare Access, AVOP, GVOP)
- Munkaügyi központ (munkabér támogatás)
- Saját bevételek (pl.: adatfelvitelért)
- Önkéntes munka
- Turizmus forrásai (kulturális turizmus, gasztronómia)
- Elszármazottak, a településhez kötődők adományai, kapcsolataik kihasználása
- Helyi vállalkozók, szponzorok
- A lakosság, a célcsoport felajánlásai

14. A program mennyiben felel meg az alábbi szempontoknak ?

Esélyegyenlőség biztosítása(pl.:nők, sérültek, kisebbségi csoportok esetében),
élethosszig tartó tanulás,
környezeti fenntarthatóság.

A partnerkeresésre épülő program második szintjében terveztük a civilekkel való kapcsolatfelvételt melyben fontos szerepe van a nők, sérültek, kisebbségek, környezetvédők, idősebb korosztály szervezeteivel való kapcsolatfelvételnek. Igények figyelembevételére a rövid, közép, és hosszú távú terv kidolgozásakor, a velük való kapcsolattartásra, folyamatos részvételükre a kistérségi közművelődési feladatellátásban feltétlenül szükség van. Rajtuk keresztül, és azokkal az egyéb szervezetekkel, intézményekkel, amelyeknek célcsoportját valamely szempontból hátrányos helyzetűek alkotják, minél több embert el szeretnénk érni. A közösségfejlesztő folyamatok révén várhatóan a környezet kultúrájával kapcsolatosan is merülnek fel igények meglévő értékek védelmére, a környezet igényes alakítására. A célcsoportok korosztályonkénti bevonásában fontos, hogy a kulturális szolgáltatásokat kevésbé igénybe vevőket is bevonjuk, biztosítsuk az élethosszig tartó tanulás lehetőségét.

15. Illeszkedés

Célunk, hogy találkozzanak a helyi igények a kistérségi és régiós elképzelésekkel, ezért terveztük a döntéshozók bevonását ezekről a szintekről is. Ezzel célunk, hogy ők is közvetlen ismereteket kapjanak a településekről, illetve, hogy a településeken dolgozók is megismerjék a tágabb összefüggéseket, terveket, lehetőségeket.

16. Európai vonatkozások

Kistérségünk határ mentisége felkínálja a lehetőséget az európai szintű pályázati lehetőségekbe való bekapcsolódáshoz, például a Nemzetközi Visegrádi Alap határon átívelő kapcsolatokat támogató pályázata segítségével. További lehetőség, a települések testvérvárosi és a megye testvérmegyei kapcsolatainak felhasználásával új tartalmú európai szintű programok megvalósítása, a Kultúra 2000, és a testvérvárosi kapcsolatok ápolására kiírt pályázat keretén belül.

Az ifjúság részvételének szorgalmazása külföldi tanulmányutakra, külföldi önkéntes munkára az Ifjúság 2000- 2006 programban.

Az élethosszig tartó tanuláshoz forráskeresés a felnőttképzés európai dimenziójának kialakítását célzó pályázatokkal.

17. SWOT (helyzetelemzés, szükségletfelmérés)

<p>Erősségek (belső)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Az intézmény meglévő infrastruktúrája - A meglévő szakemberek bevonhatósága a kistérségi munkába - Az idősebb kollégák tapasztalatai, a fiatalok friss ötletei, lendülete - Pályázattíró, forrásteremtő készség 	<p>Gyengeségek (belső)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Az intézmény épületei nem igazán felelnek meg a korszerű feladatellátás feltételeinek - Az intézmény épületeinek funkcióinak széttagoltsága, mely nehezíti a kommunikációt - Kevés a létszám a megnövekvő feladatokhoz - A kollégák meghasonlottsága: civilség és/vagy intézményiség között.
<p>Lehetőségek (külső)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Élő partnerkapcsolatok - Elérhető források növekedése - Kialakulóban lévő kistérségi identitástudat - A közművelődési tevékenység ismertségének, elismertségének erősödése - Meglévő kistérségi közösségi terek - Meglévő kistérségi humán erőforrások 	<p>Veszélyek (külső)</p> <ul style="list-style-type: none"> - A települések önkormányzatai nem ismerik fel közös érdekeiket, és nem támogatják a kistérségi feladatellátás megújulását. - Forráshiány. - Megvan a veszélye annak, hogy a kistérségi igények, stratégiák nem készülnek el időben ahhoz, hogy figyelembe lehessen venni őket a regionális és nemzeti kulturális stratégiák készítésében.

18. A szervezet bemutatása

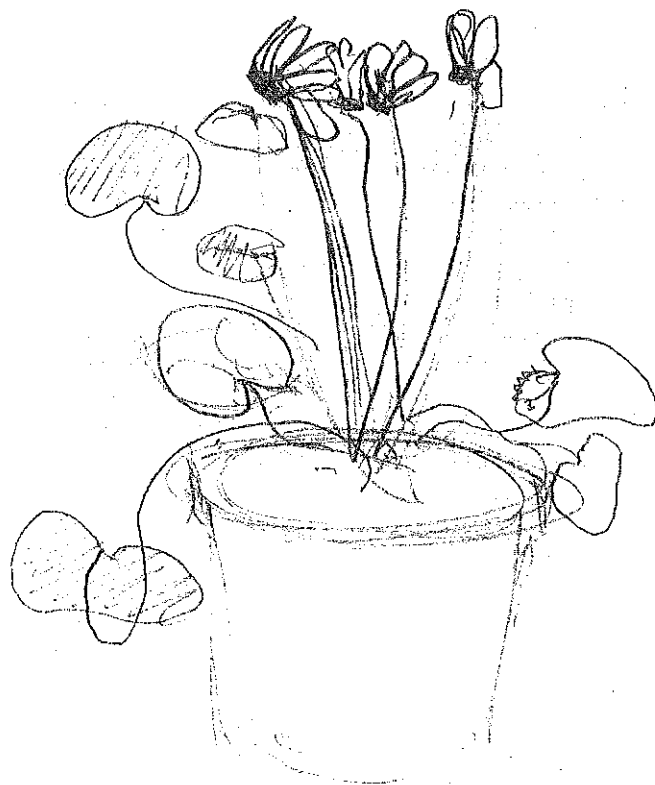
Komáromban a közművelődési feladatokat – a helyi adottságokra épülő – intézményhálózat látja el. A Csokonai Művelődési Központ működteti a vasutas klubból kialakított központi épületét, benne a közel harminc éve működő Komáromi Kisgalériával, az egykori pártházat, mint Közösségi Házat, az eredetileg is – 74 évvel ezelőtt – mozinak épült Jókai Filmszínházat, és a volt úttörő, ma Fenyves Tábor.

A kb. 20 ezer fős város két – 1978-ban hozzácsatolt – városrészében Szőnyben és Koppánymonostoron is működik művelődési otthon a rendszerváltás után alakult civil szervezetek működtetésével. 1991-ben még ezek az épületek is az intézményhálózat részét képezték. Épületei az 1930-as évektől az 1970-es évek elejéig készültek, manapság valamennyi a város anyagi lehetőségei szerint folyamatosan felújítás, korszerűsítés alatt áll, de így is a hatvanas évek hangulatát tükrözi. Mindenképpen szükség volna a mai igényeknek megfelelő új épületre.

Közművelődési tevékenységükre az utóbbi években jellemző volt, hogy egyre inkább az egyéni kezdeményezésekre épít, az erős civil szféra kialakulását segíti. Ez a hozzájuk kapcsolódó vagy kezdeményezésükre létrejött civil szervezetek szép számából is látszik. Közülük több a gyermek és ifjúsági korosztály számára nyújt új művelődési lehetőségeket.

Műsoros estjei, komoly és könnyűzenei koncertjei, ismeretterjesztő előadásai és egyéb rendezvényei közül a legtöbb valamely közművelődési közösséggel vagy városi intézménnyel együttműködve valósult meg.

Nagyrendezvényeik: Téltemető (karnevál és szórakoztató rendezvények farsang farkán), Liget Fesztivál (kirakodóvásár és amatőr művészeti bemutatók áprilisban), „Híres Komárom...” (történelmi színjáték szeptemberben helyi lakosok és civil szervezetek, valamint Észak-Komárom intézményeinek együttműködésével), András napi vigasságok (folklór hétvége a téli ünnepek kezdetén).

Tisza szélén lakom...

Népzene a Bodroglóközben

A Művelődés Háza (3950 Sárospatak Eötvös u. 6.) kiadásában megjelent egy népzenei CD. Ez természetes dolog népzenei kiadók, vagy zenekarok esetében, talán kevésbé egy olyan intézménynél, amelynek nem ez a profilja, hanem rendezvények szervezése, s természetesen a hagyományok őrzése is amatőr művészeti csoportjain, szakemberein keresztül.

Felmerülhet a kérdés, hogyan kapcsolódik egy városi művelődési ház feladatait ellátó intézmény a Bodroglóköz hagyományaihoz.

Egyik pontja ennek a Művelődés Háza által fenntartott Bodrog Néptánc-együttes és utánpótlás csoportjainak tevékenysége, amelyben kiemelt szerepe van a bodroglóközi gyermekjáték- és táncgyűjtemények ápolásának.

Másik kapcsolódási pont, hogy az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesülettel regionális továbbképzéseket, s bodroglóközi mesterkurzust is szervezett az intézmény.

Harmadik, az itt működő BNE Amatőr Néprajzi Munkacsoportja, amelynek tagjai a Bodroglóközben is végeznek táncélet, gyermekjáték és zenei gyűjtéseket.

E sokrétű műhelymunka ez évi termése a *Tisza szélén lakom...* című hanghordozó.

Alap gondolata az összeállításnak az volt, hogy a Bodroglóköz hagyományainak olyan színeit mutathassuk be, amelyet eddig kevésbé ismert ország-világ. Kevésbé kapott hangsúlyt mindeddig e terület pásztorságának zenei kultúrája. A más vidékeken is ismert pásztordalok közül két szép bélyi változatot választottunk ki, amelyet Szokolay Dongó Balázs tárogató kíséretével énekel Pojendán Gergő. Az elveszett juhait kereső pásztor történetének sajátos helyi formája a juhász álom, amelyet a bodroglóközi Oláh Dezső bácsi elmondásából ismerünk. E lemezen saját gyűjtéseit is felhasználva Hunyadi Péter játssza ezt hegedűn, s Darnos István meséli el a történetet. Szintén kevésbé ismert, vagy nagyon általánosnak tartott a katonadalok világa, pedig e témában is lehet érdekes, szép változatokat találni. Arató Kálmán 1937-es gyűjtéséből állította össze a Szeredás Zenekarral, annak vezetője, Kálmán Péter „Cucás” a tiszakarádi katonadalokat. Kiváló férfikar állt össze a zenekar vezetőjéből, Gyönyörű Zsigmondból, Jeremiás Lajosból a Horthy-korból származó dalok eléneklésére. A lakodalomi dalok közül egy nagyon szép, régies, nagyrozvágyi menyasszony-búcsúztató került a lemeze János Hajnalka előadásában, de e jeles életforduló idézik az Alsóbereckiből – Barna Pista bácsi örökéből –, valamint Kisgérésből származó vőfélyversek is, amelyek közül húrpenzszedést, zenész- és borköszöntőt hallhatunk a lemezen.

A CD másik alap gondolata, hogy olyan bodroglóközi települések zenei kultúrájából is szemezgessünk, amelyek mind- eddig ismeretlenek voltak. Így került a lemeze a királyhelmecei zenekar, és a cigándi citeramuzsika mellett a már említett gyűjtésből tiszakarádi csárdás – a Szeredás tolmácsolásában –, valamint Darnos István gyűjtéséből a Morotva Zenekar által összeállított tánczene, Kenézlőről.

Színes a lemez abból a szempontból is, hogy a különböző hangszer-összeállításokban muzsikáló zenekarok – Dűvő, Szeredás, Hunyadi Péter és barátai, Morotva – hangzásbeli sajátossága más és más. Minden zenész, énekes – a hiteles tolmácsoláson túl – bele tette a saját egyéniségét, mondani valóját. A tárogató és a citera szerepeltetésével minden, e területen jellemző hangszer megszólal a lemezen.

A felvételeket Kiss Sándor, a fedéltervet és a grafikát Sajószegi Gábor készítette. A lemez zenei rendezője Rómer Judit, szerkesztője Darnos István. És persze lehetnek használható gyűjtések, kiváló előadók, ha nincs a Nemzeti Kulturális Alapprogram, Tiszakarád Önkormányzata, Kisrozvágy-Nagyrozvágy társult képviselő testülete, a Folkrádió, a Magyar Folk Centrum, a Szeredás 2000. Bt. és a Pányoki Szálláshely KFT, hogy segítsenek előteremteni a kiadáshoz szükséges anyagokat.

Ajánljuk a lemezt mindenkinek, aki szereti a bodroglóközi muzsikát, vagy kíváncsi annak eddig kevésbé ismert színeire. Ha nem tudják egyszerűen csak hallgatni, énekeljék az előadókkal együtt a dalokat, vagy nyugodtan perdüljenek táncra. A kiváló muzsikát biztosítják a lemezen hallható előadók, kívánunk hozzá jó egészséget és erős, táncos lábakat.

Darnos István

Tisza szélén lakom Népzene a Bodroglóközben

Határon túl...

1. Dűvő Zenekar: Magyar szóló és friss (Királyhelmece) 3'53"
2. Pojendán Gergő, Szokolay Dongó Balázs: Pásztordalok (Bély) 3'48"
3. Darnos István, Hunyadi Péter: Juhászálom (Bodroglóköz) 4'40"
4. Dűvő Zenekar: Hallja-é, hallja-é? (Királyhelmece környéke) 4'37"
5. Darnos István: Húrpenz-szedés (Kisgérés)
6. Királyhelmecei muzsika (csárdás, juhásznotha, oláhos, lassú és ugrós csárdás) 9'45"

...és határon innen

7. Cigándi Csárdás Citerazenekar: Cigándi dallamok 5'34"
8. Darnos István: Zenészköszöntő (Alsóberecki) 1'31"
9. Morotva Népzenei Együttes: Kenézlői táncok 5'38"
10. János Hajnalka: Menyasszony búcsúztató (Nagyrozvágy) 3'13"
11. Szeredás Együttes: Tiszakarádi csárdások 5'54"
12. Darnos István: Borköszöntő (Alsóberecki) 1'07"
13. Szeredás Együttes: Katonadalok Tiszakarádról 7'23"

5. BUDAKALÁSZI TALÁLKOZÓ

A Magyar Kollégium és a Magyar Művelődési Intézet szervezésében, a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával 2005. június 17-19-én immár ötödik alkalommal gyűltek össze a Budakalászi Faluházban a **határon túli magyar kulturális civil szervezetek képviselői**. A 8 országból (Bosznia-Hercegovina, Csehország, Horvátország, Románia, Szerbia és Montenegró, Szlovákia, Szlovénia, Ukrajna) érkezett 90 küldött 110 szervezetet képviselt. Mind mennyiségében, mind minőségében ez volt az eddigi legsikeresebb Budakalászi Találkozó.

A tanácskozáson tájékoztatót tartott dr. Avarkeszi Dezső kormány megbízott a Szülőföld programról, a Szülőföld Alap törvényéről, valamint a határon kívül élő magyarok anyaországba utazásának, itt-tartózkodásának, illetve honosításának méltányosabbá tétele érdekében - az állampolgársági és az idegenrendészeti törvény módosítására - előterjesztett javaslatokról. A résztvevők fórumon kaptak választ kérdéseikre Lakatos Mihály fősztályvezetőtől (Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma), C. Tóth János osztályvezetőtől (Határon Túli Magyarok Hivatala) és Egyed Albert titkárságvezetőtől (Magyar Művelődési Intézet). Három szekcióban (Civil szféra – politika, Ifjúság, Kitérési stratégiák) folyt az időszerű kérdések feldolgozása.

A küldöttek a tanácskozás végén Nyilatkozatot fogadtak el; egyben elhatározták, szövetséggé alakulnak, hogy érdekeiket hatékonyabban tudják érvényesíteni.

A krónikához hozzátartozik még az is, hogy a tanácskozás második estjén a résztvevők együtt fogyasztották el a közös Kárpát-medencei kenyeret, amit a magukkal hozott lisztből, kovászból és sóból sütött a Faluház népművelője.

Az 5. Kárpát-medencei Kisebbségi Magyar Közművelődési Civil Szervezetek Fórumának Zárónyilatkozata

A Budakalászi Találkozón résztvevő 110 – romániai, szlovákiai, szerbia-montenegrói, horvátországi, bosznia-hercegovinai, ukrainai, cseh- és morvaországi, szlovéniai – civil szervezet képviselői, a 2005. június 17-19. között tartott tanácskozás eredményeként kinyilatkoztatja:

1. Az 5. Kárpát-medencei Kisebbségi Magyar Közművelődési Civil Szervezetek Fóruma létrehozta a Kárpát-medencei Kisebbségi Magyar Közművelődési Civil Szervezetek Szövetségét,

melynek ügyvezetői teendőinek elvégzésével megbízza Romhányi Andrást a Magyar Kollégium Kulturális Egyesület elnökét és Halász Pétert a Honismereti Szövetség elnökét.

2. Létfontosságúnak tartjuk, hogy e Szövetség a 6. Budakalászi Találkozón jogi státuszt nyerjen, melynek feltételeit a csatlakozni szándékozó civil szervezetek teremtik meg.

3. Szükségesnek tartjuk, hogy a Közép-Kelet európai régióban élő magyarság értékteremtő jelenlétéről mostani jogi és társadalmi helyzetéről, a kívánatos jövőképeről a térség egészében megfelelő információkat közvetítsen.

4. Nyomatékosan kérjük a támogatások elosztási rendszerének reformját, biztosítva ezáltal a civil szervezetek igényének és véleményének figyelembe vételét a döntéshozatalban.

5. Továbbra is ragaszkodunk az egységes magyar nemzethez való tartozás jogához, ezért felkérjük a mindenkori magyar kormányt, hogy mihamarabb találja meg a határon túli és határon belüli magyarokat egyformán megnyugtató erre vonatkozó megoldást, megadva áttelepedés nélkül a magyar állampolgárságot.

6. Kérjük a magyar kormányt a határon túli magyarság autonómia-törekvéseinek diplomáciai eszközökkel való hatékony támogatására, a területi, kulturális és személyi elvű autonómiaformák helyzetenkénti alkalmazásához.

7. Nehezményezzük az frott és elektronikus sajtó közömböségét, távolmaradását.

8. Örömmel üdvözljük az ifjúság szerepvállalását, melynek bizonyítéka az ifjúsági civil szervezetek hangsúlyos jelenléte a Fórumon.

9. Egyetértve a NKÖM felkérésével sürgetjük a Kárpát-medence épített magyar örökség regiszterének elkészítését, melyben az illetékes kormányzati szervek és civil szervezetek kölcsönösen partnerekké válnak.

10. A 2004. december 5-e után is bennünket a magyar identitástudat megőrzése és erősítése, a magyar nemzeti érzés ápolása, a keresztény értékrend fokozottabb érvényesítésének elve vezérel.

Tisztelettel köszönetet mondunk a Fórum szervezőinek és támogatóinak az 5. mérföldkő elérésének lehetőségéért.

EGYÜTT - SZLOVÉN-MAGYAR AMATŐRMŰVÉSZETI GÁLAEST

A Magyar Művelődési Intézet az elmúlt év során kapcsolatot teremtett a szomszédos országok hasonló tevékenységet folytató intézeteivel, szervezeteivel. A szlovéniai kapcsolatokat Pozsonc Mária, a Szlovén Parlament képviselő asszonya, Lendva város alpolgármestere szorgalmazta és koordinálta.

Már az első találkozások alkalmával megfogalmazódott, ha egyszer felépül a lendvai színház, közösen keressük meg annak lehetőségét, hogy a magyarországi, muravidéki magyar és szlovén amatőr művészeti csoportok együtt szerepelhessenek.

A közös gálaműsor tervét a ljubjanai Kulturális Tevékenységekért Közalapítvány igazgatója, Igor Tersar úr is messzemenőig támogatta.

A remények valóra váltak, és a Muravidék, illetve Lendva város színháza – a két ország összefogásának eredményeként – 2004. szeptemberében átadásra került. Hivatalos neve a tovább-

biakban: Művelődési és Promóciós Intézet, igazgatója Simonka Tanja asszony.

A Nemzeti Kulturális Alapprogram pályázati támogatásával lehetőség nyílt arra, hogy magyarországi amatőr művészeti együtteseket szerepeltessünk Lendván, illetve a szlovén és muravidéki magyarok művészeti együtteseivel gálaestet szervezzünk.

Célja a két ország amatőr művészeti tevékenységének reprezentatív bemutatása – muravidéki magyar tánc és zenei együttesekkel közösen. Célja továbbá, hogy a gálaest – a lendvai Művelődési és Promóciós Intézet lenyűgözően szép színháztermében – demonstrálja a nem professzionális művészek fontos helyét és szerepét, valamint jelezze a két ország kulturális együttműködését, s annak további lehetőségeit az Európai Unió közösségében.

Az előkészítés időszakában egyeztetjük a műsor felépítése szempontjából fontos tudnivalókat, a műsoridőt és a különböző művészeti műfajokat, a megvalósítás lehetséges forrásait.

A műsor meghívóinak, plakátjainak elkészítését a ljubjanai Kulturális Tevékenységekért Közalapítvány vállalta, a műsor szerkesztéséért a Magyar Művelődési Intézet felelt, a műsort követő fogadásról a Művelődési és Promóciós Intézet gondoskodott.

A rendezvény első dátumaként 2004. november 6-át jelöltük, de pályázati határidő és egyéb egyeztetési nehézségek miatt a gálaestet 2005. május 15-én 18 órai kezdettel rendeztük meg.

Magyarországot a színpadi műsorokon kívül a Zalaegerszegi Városi Fúvószenekar képviselte, Farsang László karmester vezetésével. A zenekar – nagy érdeklődés mellett – három helyszínen adott hangulatos térzenét.

A színház aulájában magyarországi fotósok virágképeiből nyílt kiállítás, amelyet május végéig tekinthettek meg az érdeklődők.

Szlovénia részéről Simon Kardun úr a Szlovén Köztársaság Kulturális Minisztériuma Művészeti Intézetének megbízott igazgatója, Magyarország részéről a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Közművelődési Főosztályának vezetője Nagyné Varga Melinda asszony mondott köszöntő beszédet.

Mindketten kiemelték a művészet szerepét és erejét a kapcsolatok kialakításában, egymás megismerésében, a közvetlenebb együttműködés megteremtésében.

Az **EGYÜTT** című szlovén-magyar amatőrművészeti **gálaest műsora**

Misko Kranjec ME Néptáncsoportja – Velika Polana
Köszöntők

Dobronaki Kétnyelvű Általános Iskola Citerazenekara
Szőke Krisztina versmondó – Lendva

KUD Posta Maribor Fúvószenekar Rézfívós kvartettje
Botafogo Táncegyüttes – Budapest

Szünet

Marcato Ütőegyüttes – Marcali

Plesna Izba Maribor Tánccsoport – Maribor

ORT–IKI Bábcsoport – Debrecen

Muravidék Táncegyüttes

A műsort szerkesztette: Tóth Zsóka

A műsor nagy közönségsikerrel zárult. Bár a közel 500 fős színházterem nem volt tele, vitathatatlan, hogy hálásan fogadták a kiváló együttesek bemutatkozását.

A rendező felek sikeresnek értékelték az együttműködést, amelynek folytatását tervezik más-más helyszínnel és fellépőkkel.

A Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával lehetővé vált – határainkon kívül, nemzetközi együttműködéssel – egy, az amatőrművészeti tevékenységek magas művészi színvonalát mutató gálaest, amelyen méltó módon képviselte országát, szeretett vidékét minden fellépő.

Tóth Zsóka, a program szervezője

A „PENYIGEI KILENC KISLÁNY” ORSZÁGOS BALLADAMONDÓ VERSENY

A Magyar Művelődési Intézet, a Magyar Versmondók Egyesülete, a Hajdú-Bihar-Bereg Megyei Önkormányzat Megyei Pedagógiai, Közművelődési és Képzési Intézete és Penyige Község Önkormányzata 2004 tavaszán balladamondó versenyt hirdetett a penyigei kilenc kislány emlékére.

Penyige, közel nyolcszáz fős település Hajdú-Bihar-Bereg megyében, ahol 1905. május 5-én szörnyű tragédia történt: kilenc kislány fulladt egyszerre a Szenke vizébe. A 110 éve történt balesetet sokan és sokfelé megénekelték, balladafolyamot indított el, amelynek variánsait, a tragédiával kapcsolatos történeteket, a rokonok, szemtanúk emlékezéseit, Emlékkönyv címmel őrzi az alkalomra megjelentetett könyv, Kormány Margit szerkesztésében.

Penyige, a balladás falu, ahogyan sokan említik, *őrzi a kislányok emlékét és –100 év távlatából – még tetten érhető a ballada születésének konkrét eseménye.*

E két okból szövetkezett elsőként a Magyar Művelődési Intézet és Penyige Község Önkormányzata, hogy országos balladamondó versenyt szervezzen **2005. május 21-én Penyigén.** (Ezt követően kerestünk partnereket és támogatókat a verseny megrendezéséhez.) Az időpont talán nem kedvezett teljes mértékben, hiszen az iskolai év végéhez közeledve a középiskolások, egyetemisták és főiskolások ugyancsak elfoglaltak, ennek ellenére a versenyre jelentkezők között a legfiatalabb 14, a legidősebb 85 éves volt.

Külön örömminkre szolgált, hogy a többszörös országos győztesek mellett, eddig ismeretlen fiatal versmondók is jelentkezhettek elsősorban Szeged és Nyíregyháza környékéről. Ez nyilván annak következménye, hogy az említett településeken dolgozó

kollegáink, több csatornán adták tovább az információt, hirdették a versenyt.

A kiírás értelmében két népballada előadásával szerepeltek a három fős zsűri előtt, amelynek elnöke dr. Böhm Edit előadóművész, főiskolai docens, tagjai: Wiegmann Alfréd rendező, és dr. Bodnár Zsuzsanna néprajzkutató voltak.

A zsűri elnöke szakmai értékelésében kiemelte a rendkívül tisztességes felkészülést, a díjazott versenyzők pontos versértelmezését, árnyalatos kifejezésmódját, drámai erejét.

A felnőtt kategória versenyzőit példaként állította a fiatalok elé, mert itt és most, valóban példát mutattak az igényes – önismereten is alapuló – választásból, az elhivatott előadói magatartásból.

Nagy örömmel és meglepetéssel vettük a penyigeiek érdeklődését, mert – láss csodát – zsúfolásig megtelt a művelődési ház és végig követték a verseny menetét, sőt, az eredményhirdetést követően különdíjról is döntöttek, és adták át a penyigei szilvapálinkát és szilvalekvárt Domány Zoltán zentai versmondónak.

Az emléknapi komplex programjában szerepelt – a balladamondáson kívül – a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében meghirdetett rajzverseny eredményhirdetése (természetesen a penyigei balladáról), könyvbemutató, séta és megemlékezés a sírkertben, valamint a kopjafánál, és láthattuk a penyigei asszonyok által készített szebbnél-szebb rongybabákat, rongyszőnyegeket, csuhé szakajtókat, de jártunk a szilvalekvárfőzés rejtelmét bemutató Lekváriumban is.

A szakmai programon, a verseny lebonyolításán kívül fel-tétlenül szólni kell a penyigeiek szíves vendégszeretetéről, aho-

VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

gyan nem csupán szűkebb településüket, de fontosnak találták bemutatni szeretett vidéküket is. Így csodálhattuk meg a versenyt követő vasárnap délelőttjén a túristvándi vízimalmot, a szatmárcsekei temetőt és a Kölcsey emlékházat, valamint ellátogattunk Móricz Zsigmond szülőházába, Tiszacsécsére.

A verseny utáni első héten a versenyzőktől és kísérőktől érkezett köszönőlevelekben – amelyeket nagy örömmel vettünk kézhez – a következőket olvashattuk:

„A résztvevők nevében szívesen írtuk a vendégkönyvbe a következő sorokat: Testünk-lelkünk gyönyörűségben fürdött az elmúlt két napon. Amit láttunk, hallottunk, s egyéb érzékszerveinkkel érzékelünk, mind csupa-csupa gyönyörűség volt. Köszönjük a penyigeieknek. Megtanultuk tőlük, hogyan lehet és kell ezt a márknyi hazát szeretni, megőrizni, ápolni tárgyi és szellemi értékeit. Isten tartsa meg őket és utódaikat sokáig erőben, egészségben. Soha többé ne éljenek meg olyan tragédiát, mint amilyen száz éve történt ebben az elragadóan bájos faluban.” (Udud István)

„Úgy éreztük magunkat végig, mintha egy nagy családban lennénk, amelynek minden tagja megtesz minden tőle telhetőt azért, hogy ez a találkozás egymással a kultúra jegyében örökre bevésődjék a szívünkbe, és persze a magyar kultúra történetébe.”

„A penyigei emberek vendégszeretete, összefogása, hagyományaik iránti tisztelete, igényessége példaértékű kell, hogy legyen, mindannyiunk számára.”

Úgy gondoljuk, két akarat ritka szerencsésen találkozott a „Penyigei kilenc kislány” népballadamonddó verseny megrendezésében.

A penyigeiek – élükön Kőrösi Miklósné polgármesterasszonnyal – őrzik és ápolják emlékeiket, szeretnék, ha településük minél ismertebbé válna, minél többen látogatnának Penyigére, és töltenének időt, ebben a pihenésre, kikapcsolódásra ideális környezetben.

A Magyar Művelődési Intézet pedig a magyar népballadák megismerésére, a balladamonddó nem könnyű feladatára bírta a jelentkezőket, azzal az elhatározással, hogy balladamonddó versenyt hirdetett partnereivel Penyigén.

Jóval több eredménye született az együttműködésnek, mintsem gondoltuk volna. Köszönhető ez a korrekt partneri viszonyoknak, a megrendezésben résztvevő szervezeteknek, illetve kollegáknak, a rendezvény minden pillanatában érezhető odafigyelésnek, szívéllyességnek, szeretetnek.

Talán nagy szavaknak tűnnek az imént leírtak, de Penyigén valóban jó érzéssel volt tele minden résztvevő; vendég, kísérőtanár, családtag, érdeklődő.

Köszönjük a Nemzeti Kulturális Alap Kuratóriumának szíves támogatását, amellyel lehetővé tették, hogy egy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei kis településen országos versenyt rendezhessünk, sokfelé vigyük Penyige jó hírét, és lehetőséget adjunk az amatőr versmondóknak, balladamonddóknak a magyar népköltészet páratlan értékeinek felmutatására.

Tóth Zsóka, a program elindítója és felelőse

A „Penyigei kilenc kislány” Országos balladamonddó verseny díjazottjai

Minden résztvevő emléklapot és ajándéksomagot vehetett át, amelyben a Magyar Művelődési Intézet, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Megyei Pedagógiai, Közművelődési és Képzési Intézet és a Penyigei Önkormányzat kiadványai, valamint egy szilke penyigei szilvalekvár volt.

Fődíjat nyert: Udud István nyugdíjas tanár, Fehérgyarmat

Nyereménye:
a Magyar Művelődési Intézet 50.000,-Ft-os díja,
Penyige Önkormányzatának 30.000,-Ft-os díja,
A Magyar Versmondók Egyesületének könyvcsomagja

A felnőtt kategória helyezettjei:

I. helyezett: Domány Zoltán élelmiszeripari mérnök, Zenta
Nyereménye: iparművészeti tál (Balku Gyula, penyigei önkormányzati képviselő felajánlása)

a TIMP Kiadó könyvcsomagja

II. helyezett: Herbály Jánosné nyugdíjas tanár, Bugac
Nyereménye: szőttés terítő, szalvétával (a Hevesi Népművészeti és Háziipari Szövetkezet felajánlása)

III. helyezett: Mihályi Jánosné nyugdíjas posta főfelügyelő, Szerencs

Nyereménye: Penyigei hímzett kötény (Hadi Zoltán penyigei önkormányzati képviselő felajánlása)

III. helyezett: Lukács Jánosné nyugdíjas, Tata

Nyereménye: szőttés kötény (a Hevesi Népművészeti és Háziipari Szövetkezet felajánlása)

Az ifjúsági kategória helyezettjei:

I. helyezett: Liszi Melinda középiskolás, Szabadka

Nyereménye: iparművészeti tál (Balku Gyula penyigei önkormányzati képviselő felajánlása)

a TIMP KIADÓ könyvcsomagja

II. helyezett: Tukacs Noémi középiskolás, Penyige

Nyereménye: kerámia készlet (Szolancs Andrea alkotása, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Pedagógiai, Közművelődési és Képzési Intézetének felajánlása)

III. helyezett: Munkácsi Anita középiskolás, Nyíregyháza
Nyereménye: szőttés párna (a Hevesi Népművészeti és Háziipari Szövetkezet felajánlása)

a TIMP Kiadó könyvcsomagja

III. helyezett: Nyakó Mária középiskolás, Tiszalök
Nyereménye: hímzett blúz (a Hevesi Népművészeti és Háziipari Szövetkezet felajánlása)

gyöngynyaklánc (Tordainé Tóth Enikő munkája)

Különdíjasok: Gergely Lajosné nyugdíjas, Szamosszeg
a Penyigei Önkormányzat 20.000,-Ft-os díját vehette át

A TIMP Kiadó könyvcsomagját nyerték:

Polyákné Márta Krisztina tanító-gyógytáboros, Szeged

Börcsök Rita egyetemi hallgató, Szeged

Virág Hajnalka középiskolás, Szeged-Szörög

Molnár Kitty Enikő középiskolás, Mindszent

Peregi Dóra általános iskolás, Domaszék

A Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola adjunktusának, Lanczdorfer Zsuzsannának könyv felajánlását nyerte:

Ádám Szabina középiskolás, Méhtelek

Tordainé Tóth Enikő által készített gyöngynyakláncot vehette át: Liszi Melinda középiskolás, Szabadka

Román Boglárka középiskolás, Szeged

REGIONÁLIS KULTURÁLIS KOORDINÁCIÓS IRODAVEZETŐK ÉS A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET REGIONÁLIS PROGRAMOK FŐOSZTÁLYÁNAK DOLGOZÓI

Régió	Név	Helység	Utca	Telefon	Fax	Mobilszám	E-mail
Nyugat-Dunántúl	Horváth György	Szombathely 9700	Ady tér 5.	94/312- 535 /128	94/312- 743	30/303- 9292	nydregio@mmi.hu
Dél-Dunántúl	Hefner Erika	Pécs 7623	József Attila u. 10.	72/513- 387	72/513- 387	30/303- 9172	ddregio@mmi.hu
Közép-Dunántúl	Gábor Klára	Székesfehérvár 8000	III. Béla király tér. 1.	---	22/503- 430	30/ 303- 9193	kdregio@mmi.hu
Észak-Magyarország	Mályinkóné Mihályfi Rita	Eger 3300	Knézich Károly u. 8.	36/ 510- 020	36/510- 029	30/303- 9184	emregio@mmi.hu
Észak-Alföld	Dózsa György	Szolnok 5000	Szabadság tér 7.	42/281- 748	42/281- 748	30/303- 9176	earegio@mmi.hu
Dél-Alföld	Eszik Anikó	Kecskemét 6000	Piaristák tere 8.	76/500- 550/47	76/500- 550/47	30/303- 4300	daregio@mmi.hu
Közép-Magyarország	Kakasné Pethő Ágota	Budapest 1052	Városház u. 7.	1/485- 6800	1/317- 6726	30/303- 9196	kmregio@mmi.hu
Magyar Művelődési Intézet	Tisza Gabriella	Budapest 1011	Corvin tér 8.	1/225- 6028	1/225- 6028	30/985- 7115	tiszag@mmi.hu
Magyar Művelődési Intézet	Komjáti Gabriella	Budapest 1011	Corvin tér 8.	1/225- 6024	1/225- 6024	30/349- 0333	komjatih@mmi.hu
Magyar Művelődési Intézet	Kereszti Ferenc	Budapest 1011	Corvin tér 8.	1/225- 6024	1/225- 6024	30/349- 0300	keresztif@mmi.hu